

NR. 3-4

SÕDUR

**sõja-
asjanduse
ajakiri.**

P. LUTTEIN
LEIPZIG

30. JAAN. 1932

Eesti Arstide Kl. Üh.

erahaigla

Tallinnas, Narva mnt. 6-a. Telefon 428-80.

Haava-, sise-, naiste-, sünnitus-, silma-, kõrva-, nina-, kurgu-, laste-, närvi- ja uroloogijaoskonnad.

Röntgeni-, elektri- ja massaashikabinetid ning laboratoorium.

Hinnad: III klass 2.50 kr. ööpäev, II klass 4 kr. ööpäev, I klass 6 kr. ööpäev, luksusklass 10 kr. ööpäev. Rohud, sidemed j. n. e. tegeliku hinna järele. Alaline arstlik valve.

Vesiravila on avatud ambulatoorseks raviks teisipäeval, neljapäeval, ja laupäeval kella 1/26—7 p. l.

**Valguse-, männiekstrakti- ja söehappevannid.
Auru-, kapell-, iste- ja schoti-dusgid.**

Sissekirjutamine ja lähemaid teateid saab haiglas igal ajal.

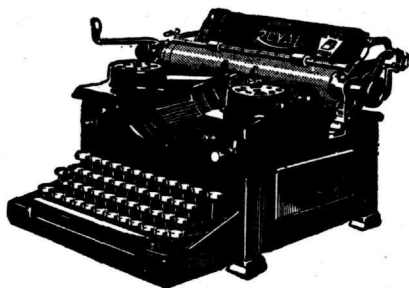
Haigete külastamine igapäev kella 15—16 p. l. Laboratoorium avatud kella 9—20, analüüside vastuvõtt igal ajal; röntgenikabinett avatud kella 1/214—16 ja 18—19; elektrikabinett avatud kella 10—12 ja 16—18.

**Tugevam ehitus, kergem käik,
nagusam kiri ja mõnusam käsi-
tamine on ameerika esimeseklassi
kirjutuse masinal**

ROYAL

*Võrrelge selle
masina tööd.*

VENNAD

LOUN & SCHITIKOV,

TALLINN,

Nigulliste tän. 18. Telef. 434-47.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

Nr 3/4

Laupäeval, 30. jaanuaril 1932.

XIV aastakäik.

Kindral P. Lill 50. aastane.

25. jaanuaril s. a. pühitses Kaitseministri abi kindral-major P. Lill oma 50-dat sünnipäeva.

P. Lill sündis 25. I 1882. a. Jõgeveste vallas Valgamaal. Üldhariduse sai Valga linnakoolis. 1900. aastal astus vabatahtlikuna sõjaväkke ja aasta hiljem Vilno Sõjakooli, mille lõpetas I-ses järgus, saades autasuks kuldtaskukella. 1910. aastal lõpetas Nikolai Sõjaväe Akadeemia 2 klassi I järgus ja 1911. aastal täienduseklassi edukalt. Peale akadeemia lõpetamist oli komandeeritud Odessa sõjaringkonna ja 8. ratsa diviisi staapide juurde. Maaõjaja alul võttis osa lahingutest Ida-Preisimaal rooduülemana 95. jalaväe polgus. 13. oktoobril 1914. a. langes vangi Nadaržini alevis Varssavi all. Pärast nelja-aastast vangipõlve Maaõjaja lõpul vabaneb P. Lill ja siirdub otsekohe Eesti rahvaväkke. Vabadusesõjast võtab P. Lill osa Ülemjuhataja ja tema Staabi ülema lähema kaastöolisena: 18. detsembril 1918. aastal nimetatakse ta Operatiiv Staabi Operatiiv osakonna ülemaks, 24. veebruaril 1919. a. — Ülemjuhataja Staabi Korraldusevalitsuse ülemaks, ning 30. okt. 1919. a. — Tagavaravägede ülemaks.

Rahuaaja kätteõudmisel jääb P. Lill edasi kaitseväge teenistusse, olles alates 27. III 20. a. Kindralstaabi Valitsuse ülemaks ja 1. X 20. a. — Sõjavägede Staabi ülemaks.

Iseäraliku kiiduväärt ja vabariigile kasuliku teenistuse eest ülendati kindral-majoriks vanusega 6. XII 21. a. Arvates 1. I 1925. a. on kindral P. Lill Kaitseministri abiks.

Eesti kaitseväge elu ja areng on tähtsal määral seotud kindral P. Lille nimega. Teenedes kogu aeg vastutuserikastel kohtadel on P. Lill oma teadmiste ja tegevusega kaa-

Kindral P. Lill.

sa aidanud meie kaitseväge praegusele tasapinnale viimisele.

Kindral Paul Lille teeneid Vabadusesõjas on hinnatud hulga autasudega: temale on annetatud I liigi 2. järgu Vabaduse Rist, rahaline autasu ja autasu talu.

Peale selle on temal Läti Karutapjate ordu 2. järgu aumärk, Soome „Valge Roosi“ I kl. komanderi rist, Poola „Polonia Restituta“ 2. ja 3. kl. aumärgid ning Sõja rist, Prantsuse „Auleegioni“ komanderi ja ohvitseri aumärgid; endisest vene väest Püha Anna ja Püha Stanislause III j. aumärgid,

Verduni sõdur André Maginot.

„Sõdur’ile“ kirjutanud

Minister K. R. Pusta, Eesti saadik Pariisis.

„Sõduri“ 1931. aasta esimene number oli pühendatud järelhüüetele Prantsuse marssal „Vanaisa Joffre’ile“. Peaaegu täpsalt aasta hiljem, 7. jaanuari hommikul järgnes suurele väejuhile teine haruldase karjääriga mees, kes 33 aastasena 1910. aastal oli juba silmapaistvamaid rahvasaadikuid ja varsti pärast seda sõjaministri abi, kelle hooleks usaldati lõhkeainete valitsuse loomine ja kattevägede korraldus. Neli aastat hiljem puhkeb sõda. Maginot pole tehnik ega sõjaväelane ja rahvasaadikuna on ta vabastatud tegelikust kaitseväge teenistusest. Ent Prantsuse Lothringist valitud mees pakub end ise sõduriks ja palub saata Verduni, kus teda vastu võtab 44. maakaitseväge rügement. Sündinud juht Maginot teeb siin kiiresti oma sõduri karjääri: kapral, siis allohvitser, moodustab ta luurajatesalga ja käib 50 korda patrullis vaenlasest vallutatud maalal, kuni 9. novembril 1914 teda tabab raske vigastus, mille tagajärjeks oli Auleegioni rüütli rist ja üks aasta haigevoodit.

Niipea kui ta karkudel jälle võib kõnida, tuleb Maginot tagasi Parlamenti ja pühendab nüüd kogu oma suure energia ja töövõime riigikaitsele ja vigastatud sõdurite hoolekandele. Luuakse sõdurite pajukite-ministeerium, mida Maginot juhhib neli aastat. Tema on olnud asumaade minister ja kuus korda sõjaminister. . .

Sõja lõppedes kõnnib Maginot läbi Pariisi Võiduvärava sõjainvaliidide eesotsas, kes nägid temas oma loomulikku juhti. Kuna prantsuse seadus ei luba dekoreerida rahvasaadikuid, sai Maginot oma Auleegioni, sõjamedali ja sõjaristi teenete eest sõdurina.

Vabariigi valitsus otsustas, et André Maginot, Verduni sõdur, sõjainvaliid ja sõjaväe juht, kes suri oma kohuste täitmisel, on teeninud riikliku matuse, viimse ja ülima auavalduse, mis võib pakkuda Prantsusmaa oma kodanikule. Invaliidide kirikusse, Napoleoni haua lähedusse kantakse matuse-talituseks auväärse ministri laip. Selle ümber asuvad prantsuse marssalid ja vabariigi valitsus, katafalgil päitsesse asetatakse 44., nüüd demobiliseeritud, rügemendi lipp. On ülearune juurdleda, kas need auavaldused on määratud sõjaministrile, kaitseväge kõrgemale juhile või vabatahtlikule sõdurile André Maginot’ile. Invaliidi kiriku seintel

on niipalju mälestusmärke, mis kõnelevad prantsuse sõduritest, kes ülendatud lahinguväljadel kindraliteks, marssaliteks, härt-sogiteks, vürstideks. Ajad ja tiitlid on muutunud, prantsuse pieteet kangelase ees on püsinud endine ja suure ajaloo ga rahvas mõistab ühendada oma lugupidamises Suure keisri ja vabatahtliku sõduririigimehe.

Katafalgil ümber on aukohal endiste sõdurite delegatsioon. Need on enamikus lihtsad mehed, põlluharijad, käsitöölised, äriteenijad ja kui poleks neil kehalisi vigastusi ja arvukaid aumärke rinnal, ei avaldaks nende tõsised kogenud näod, et need olid 17 aasta eest kõik kangelased, Maginot’ile väärilised kaasvõitlejad.

1929. a. suvel pühitses Verduni linn oma ülesehitamise pidu ja Douamont’il langenute mälestustuletorni avamist. Turuplatsil kaetud pidulaudadel anti lõunasöök paari tuhandele kutsutud külalisele, nende hulgas Vabariigi president, peaminister Poincaré, Maginot ja marssal Petain. Eesti saadikule oli määratud koht nende lauas. Meie seljataga avati presendist tuulekate ja lihtsas riietuses aumärkidega dekoreeritud mees hüüdis: Maginot!

— „Kes seal hüüab?“

— Mina, Pierre B., allohvitser B., kas mäletate?

— „Ah Sina? no, miks Sa siis vargsi seljatagant tuled?“

— Ei julgenud otse laudade vahelt tulla, ees istub ju marssal ja Sina ise, nüüd ka kõrgel kohal! Aga olime ühe katla mehed. . .

— „No muidugi mäletan väga hästi. Luures käisime koos. Teine kord tule siiski vigurita.“

Tugev käepigistus, *garde-à-vous* marssalile ja mees läks uhkem kui tulles. Sõjaminister Maginot’s nägid miljonid demobiliseeritud sõdurid oma meest, noorsõdurid julgustavat eeskuju.

On kahtlemata palju tõsiseid prantsuse patrioote, ka endiseid sõdureid, kes ei jaganud kadunud ministri vaateid ja kartusi Prantsusmaa julgeoleku korraldamise suhtes. Üks saksa leht leiab olevat saatuse näpunäite, et eesoleval Genfi desarmeerimise konverentsil ei esinda Prantsusmaad mitte enam sõjaminister Maginot, võitmata Verduni sõdur.

„Ma olen võitlusest välja löödud, jätk

sina" — öelnud kadunu oma peaministrile täpsalt nädala eest, kui ta palavikus heitles surmaga. Need sõnad avaldas peaminister Laval oma tänases leinakõnes Invaliidide diplomaatide ees, kui kadunu poliitilise testamendi. Peaminister ütles, et Maginot oli mees, kellele sõda oli midagi konkreetset, kes seda tundis oma valutavates haavades. Maginot oli igatsenud rahu nagu kõik

prantslased, kuid temale paistnud, et desarmeeritud, kallaletungile eksponeeritud Prantsusmaa tähendaks hädaohtu mitte ainult Prantsuse olemasolule, vaid kogu Euroopale. Prantsuse julgeolek paistis temale maailma rahu eeltingimuseks.

Tundub, et selles mõttes on kadunuga ühel arvamisel Prantsuse rahva enamus.

Pariis, 10. jaanuaril 1932.

Prantsuse Sõjaminister A. Maginot †

A. Normak.

7. jaanuaril s. a. surnud sõjaminister A. Maginot oma poliitilisel karjääril tuli esimest korda Prantsuse sõjaministeeriumi 1913. aasta detsembris, olles valitud Doumergue'i valitsusse sõjaministri abiks.

1914. aasta mobilisatsioon kiskus teda kaasa vabatahtlikuna. Olles õigeks Lotharingi pojaks ja tuliseks isamaalaseks, loobus tema eesõigusest kasutada rahvasaadiku volitusi ja läks reamehena kaitsma Verduni.

Silmapaistvalt julge ja eeskujulik sõdur, sai temast varsti kaasvõitlejate, kui ka ülemate lemmik, kelle kangelastegudest kõnelesid kõik Verduni kindluse ja ümbruskonna rinde kaitsjad. Kolme kuuga saadud 2 haava, nendest viimane raske, 5-kordne sõjarist, sõjamedal ja lõpuks aulegioni rüütli rist kõnelevad selle jalaväelase isiklisest vaprustest.

Pöörates invaliidina tagasi sisemaale, sai temast veel sõja ajal (1917) Asumaade ja hiljem, alates 1920. aastast uuesti loodud Pensionide minister. On selge, missugust väärtuslikku kaastööd sõjaministeeriumile suutis pakkuda Maginot' st juhitud Asumaade ministeerium, olles tähtsaks lüliks nii prantsuse sõjaväe, kui ka seljataguse varustamisel.

Selle kõrval oli tema sõjainvaliidide ja endiste kaasvõitlejate liidu asutajaks ja loomulikuks hingeks ning 3.000.000 endist sõdurit nägid uhkusega A. Maginot oma juhina.

Samuti oli A. Maginot alates 1910. aastast vahetpidamata väärrikaks Maas'i departemangu saadikuks parlamendis. Olles isiklikult kaitsnud just oma kodunurga piiril seda maakonda, olles raskesti vigastatud selle maakonna tähtsama kindluse, Verduni, kaitsmisel, oli A. Maginot Lotharingi kujukaks esindajaks. Lotharingi vankumata

truudus Prantsusmaale, ajaloolised kannatused, rasked purustused ja hädad nagu leidsid kehastumist sõjainvaliid A. Maginot isikus.

André Maginot

Vahepeal, kui parlamendi parteide poliitiliste vahekordade tõttu A. Maginot' l tuli kõrval olla mõne ministeeriumi juhtimisest, võis teda leida saadikutekoja armeekomis-

(L'Illustratsioon)

Matuserong Invaliidide esplanaadil. Tagapõhjal Aleksander III nimeline sild ja Väike Palee.

joni esimehe kohal, kus ta ühes dipl. kolonel Jean Fabry'ga mõjuvalt kaasa aitas prantsuse sõjaväe reorganiseerimiseks ja moderniseerimiseks.

1922. aastal saab tema esimest korda sõjaministriks. Juba 1923. aastal kaitseb A. Maginot ja viib ellu kaitseväge teenistuse lühendamise seaduse. 18-kuulise teenistuse teostamisega seisis ühenduses loomulikult pea terve sõjaväe ümberkorraldamine. Selle kõrval, olles ühtlasi Pensionide ministriks, viib tema läbi 1924. aastal aprillikuul sõjaväelaste pensionide seaduse. Kui tegelik kaeviku sõdur, A. Maginot suutis kergesti jagu saada kõikidest poliitilistest vastastest saadikutekojas, sest ka opositsiooni parteid pidid tahtmatult tunnustama, et A. Maginot väidete vastu on võimatu vaielda.

A. Maginot valmistas ja viis saadikutekojas läbi riigi sõjaks organiseerimise seadused. Kahjuks 1924. aasta valimiste tagajärjed ei võimaldanud nende seaduste elluviimist, sest senati uuendatud koosseisu enamus oli teissugustel arvamustel.

1929. aastast alates on A. Maginot uuesti mitmes valitsuses sõjaministeeriumi juhtimisel. Tema asub nüüd energiliselt läbi viima riigi piiridel elitatavate kindlustuste krediite ja inspekteerib mitu korda aastas piinliku hoolega käimas olevaid töid. Peale selle saab temast vahepeal vastu võetud 1-aastase sõjaväeteenistuse seaduste ja moderniseeritud sõjaväe organisatsiooni teostaja. Imestama peab, missuguse püsiva energiaga A. Maginot kaitseb siin sõjaväe huvisid ja paneb vastu saadikutekoja vasaku tiiva püüetele, mille eesmärgiks nagu

alati ja võib olla alateadlikult on sõjaväe nõrgestamine ja piiritu vähendamine.

Ka eelarvete kaitsmisel oli A. Maginot alati väsimatult kohal. Oli huvitav jälgida, kuidas tema lihtsalt, tihti sõbraliku huumoriga ja peaaesjalikult asjalikkude kindlate väidetega suutis jagu saada poliitilistest vastastest või teisiti mõtlejatest. Need kõned olid saadikutekojas suursündmusteks, neid pidas Maginot südamliku lihtsusega, mitte koja ametlikult kõnetoolilt, vaid kohalt, või kui olukord seda just nõudis, siis ka vahest harva kõrgelt kõnetoolilt prantslasele omase energiaga ja kõneosavusega. Oli selge et sõjaväe asi oli sellele mehele südamesse tunginud, armastatud isiklikeks auasjaks saanud. Sellepärast A. Maginot isikus prantsuse sõjavägi kaotas mitte ainult armastatud juhi, vaid hoolitseva isa ja ülema.

Kõrgemate väejuhtide valikul oskas A. Maginot hästi hinnata inimesi, leida autoriteete ja energilisi eriteadlasi. Kõik pärastsõjaaegsed peastaabi ülemad on A. Maginot valitud. Verduni marssal Petain'i järeltulijaks sõjaväe peainspektori kohale valis kindral Weygand'i jällegi minister A. Maginot.

Ka celseivast Genfi desarmeerimise konverentsist pidi A. Maginot osa võtma. Viimasel ajal tema pühendas suurema osa oma tööajast selle rahvusvaheliselt tähtsa konverentsi ettevalmistamiseks. Ja tuleb tõsiselt kahetseda, et rahuarmastaja sõjainvaliid A. Maginot oma autoriteeti enam ei saa rakendada maailma rahu ja julgeoleku teenistusse...

Pariisis, 11. jaanuaril 1932.

Esimene rahvusvaheline desarmeerimiskonverents.

Georg Meri.

I.

Väljamineks seisukohast, et suurriikide võistlus relvastuste alal oli osalt süüdi esimese Maailmasõja tekitamises, võtsid 1919. aastal Pariisi eeslinnades sõlmitud rahulepingute koostajad neisse lepinguisse ühe ja sama desarmeerimisartikli, art. 8-mana. See artikkel on osa Rahvasteliidu põhikirjast, millega on ühinenud ka Eesti kes, nagu kõik liidu liikmed, „on kohustatud tunnustama liidu poolt ettekirjutatud määrusi oma maa-, mere- ja õhujõudude ning relvastuste kohta“. Art. 8. kõlab järgmiselt:

1. Liidu liikmed tunnustavad, et rahu alalhoidmine nõuab riiklikkude relvastuste vähendamist kuni alammääraneni, mis sobib riikliku julgeolekuga ja ühiste väljaastumistega rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks.
2. Liidu nõukogu, arvesse võttes iga riigi geograafilist asendit ja eritingimusi, valmistab ette vähendamise kavade nende kaalumiseks ja otsustamiseks asjaomaste valitsuste poolt.
3. Need kavade tulevad vähemalt iga kümne aasta tagant uuesti läbi vaadata ja tarbekorral revideerida.
4. Pärast nende kavade vastuvõtmist valitsuste poolt ei tohi sel teel kindlaksmääratud relvastuste piiridest ilma nõukogu loata üle minna.

Sama artikli p. 5. käsitab erarelvastustehaste ja p. 6 sõjaliste teadete vahetamise küsimust, mis meid vähem huvitavad.

Pärast ettevalmistamist, mis algasid juba 1920. aastal Rahvasteliidu kokkuastumisega ja võtsid otsustavama pöörde desarmeerimist ettevalmistava komisjoni kokkuastumisega 1926. aastal, on küsimus arenenud art. 8. p. 2. nimetatud järguni: Rahvasteliidu nõukogu on valmistanud ette relvastuste vähendamise kavade. „Sõduri“ lugejad teavad juba, et need kavade pole midagi muud kui raamistik¹⁾, väljaarvatud merejõududesse puutuv osa, mille konkreetne otsustamine tähtsamate mereriikide poolt teostus Washingtoni 1921. aasta ja Londoni 1930. aasta merekonverentsidel. Kuid isegi mererelvastuste alal on jäänud lahtiseid küsimusi: Prantsusmaa ja Itaalia pole ühinenud Londoni merelepingu art. 3-ga²⁾ ja on

jätanud omavahelise kokkuleppe puudumise lahtiseks kergete ristlejate, miinhävitajate, torpeedolaevade ja allveelaevade tonnaashi. Nii ootab 2. veebruaril s. a. avatavat konverentsi raske töö: täita 1930. aasta lõpul valminud desarmeerimiskonventsiooni raamistikku konkreetse sisuga, mis kindlustaks ka relvastuste vähendamist, või relvastuste piiramist — niisugusel tasemel, mis sobib riikliku julgeoleku ja rahvusvahelise solidaarsuse nõuetega.

II.

Desarmeerimiskonverentsi eeltööd ei arenenud mitte õhkkonnas, mis oleks vaba igasugu arusaamatustest, eelarvamistest ja surveavalduse katsetest. On harilik nähe, et igat poliitilist algatust varitseb kaks vastast.

Esimeseks vastaseks on utopism. Ta läheb välja eeldusest, mis on vale, nagu poleks seni maksev olukord mitte rahvusvaheliste ja sotsiaalsete jõudude resultant, vaid inimliku arusaamatuse ja kiusu vil. Utopismi seisukohalt tarvitseks inimesi ainult veenda, kui palju parem oleks nende soovitud uus kord, et mõõgad muutuks äketeradeks ja kõigil oleks hea elada. Ajalookogemused näitavad, et suurte hulkade, seda enam veel kogu inimkonna heale tahetele ei maksa nii suuri lootusi rajada. Soov luua paremat rahvusvahelist korda, piirata sõdade arvu, on kõigiti õigustatud soov. Aga et ta ei jääks paljaks sooviks, tuleb temale leida kindel tugi, leida niisugused jõud, mis teeksid uue korra purustamist kui mitte võimatuks, siis vähemalt riskandiks ettevõtteks. Maailmas pole vist ainustki valitsust, kes koormaks valitsetavaid relvastuskuludega ainuüksi lõbu pärast. Kulude kandmine ei tee kellegile lõbu. Kui neid nii kaua ja nii suurelt on kantud, siis teadmises, et seda maailma praeguses olukorras nõuab riigi julgeolek. Utopistlik suhtumine desarmeerimisküsimusse jätab selle põhjuse tähelepanemata. Asja kergelt võtmine võimaldab hiilgavate kavade esitamist, ekslikkude lootuste äratamist rahvamassides ja piiramatu pettumuse tekkimist kavade nurjumisel. Pettumust võis tunda õhus juba mitme aasta eest, varsti pärast desarmeerimist ettevalmistava komisjoni tööle asumist. See pettumus on konverentsi kurjem vaenlane.

1) Vaata „Sõdur“ nr. 1/2 — 1931.

2) Vaata „Sõdur“ nr. 1/2 — 1931.

Ei saa salata, et konverentsil on ka teine vastane — parandamatus vanameelsuses. Ta toetub iganenud arusaamisele riigi suvereneedist ja sellest tekkival eelarvamiste kompleksil. See arusaamine ajas nurja igasuguse desarmeerimisküsimuse käsitlemise mitte nii ammu tagasi — alles 1899. a. 1. Haagi rahukongressil. Nüüd on probleem esitatud — ja paljude arvates aitab sellestki. On ju probleem nii raske, et ei saavatki loota tema lahendamist.

III.

Küsimus on tõepoolest õige raske. Relvastust „tuleb vähendada alammäärani, mis sobib riikliku julgeolekuga ja ühiste väljastumistega rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks“. Missugusest julgeolekust on siin jutt? Absoluutset julgeolekut pole maailmas üldse olemas. Kui see peaks saama relvastuste piiramise kviteeriumiks, siis ei või piiramisest üldse juttu olla. Ka suhtelist julgeolekut on raske avaldada matemaatilises valemis. Enne Maailmasõda Briti pooldas n. n. two-power-standard'it“, s. o. tema laevastik pidi olema tugevam kahe järgmise mereriigi laevastikkude summast. Nüüd on Briti sama põhimõtte pannud maksma kahe tugevama Euroopa mereriigi suhtes. Niisugune „standard“ on muidugi ettekirjutatud riigi traditsioonidest, poliitikat ja võimetest. Üldmaksvaks säärast põhimõtet teha ei saa — oleks absurd, kui iga riik sooviks saada sama tugevaks, kui tema kaabrit.

Matemaatiliselt vähem absurd katse on relvastuste vähendamine kõikide kohta maksvas ühekõrguses proportsioonis — ütleme 50% võrra. See pealtnäha kerge ja õiglane lahendus osutub petlikuks, kui arvestada riikide suuruse ja jõu vahesid. Kui A oma 8-meetrise kindlusemüüri alandab 4 meetrini, on see ikkagi veel teatav takistus. Aga kui B oma 4-meetrilise müüri alandab 2 meetrini, siis ei takista see enam kedagi. Lahendus, mis väikeriike võrreldes suurriikidega eriti halvab, on pealtnäha õiglane intensiivsete relvade täielik ärakaotamine. Kui kaotatakse lennuväed, siis osutub õhuvallitsejaks see riik, kellel on tugevamini arenenud eralennuasjandus. Kui kaotatakse allveelaevastikud, siis võidavad riigid suure pealveelaevastikuga. Kui kaotatakse sunduslik teenistusekohustus, võidavad suurriigid suurte elukutseliste armeedega. Kui kaotatakse ka viimased, siis võidavad suurriigid suurte politseivägedega. Ja kui kaotatakse ära kõik õpetatud sõjalisel jõud, on suurriigil siiski kerge okupee-

rida väikeriiki improviseeritud jõuga enne, kui väikeriik oma kitsal maa-alal jõuab vastujõudu improviseerida. Nii peame arvama, et üldise nimetaja leidmine riikide julgeoleku määra ja vajaduste kindlakstegemiseks on tehniliselt võimatu.

See on seda enam võimatu, et raskusi tekitab isegi kahe riigi kaitsejõudude võrdlus. Milliste koeffitsientidega tuleb väljendada „geograafilise asendi ja eritingimuste“, taktikalise väljaõppe, üldise intelligentsi, tulejõu, ühenduste, piiri konfiguratsioonide, kindlustuste, looduslike takistuste mõju? Äärmiselt raskete kalkulatsioonide varal võib vahest avaldada võrreldavates üksustes sõjaväe kulusid ja see näibki olevat ainus matemaatiline võrdlusalus. Millise vormeli juure jäi peatuma ettevalmistav komisjon, sellest oli „Sõduris“ juba juttu³⁾.

Kokku võttes võib tähendada, et kui relvastuste piiramise küsimuses nähtakse puht-tehnilist küsimust, mida eksperdid peavad lahendama nii, et iga riik kaotaks ainult „vastavas võrreldis“ teistega teatava arvu kaitsetegevuse kilogrammeetreid, siis peab konverentsile küll vaatama ahastavalt. Õnneks pole aga desarmeerimine puht-tehniline probleem. Art. 8. ei luba vähendada desarmeerimise tagajärjel julgeolekut; seega saab desarmeerimine maksva rahvusvahelise olukorra funktsiooniks, teiste sõnadega poliitiliseks küsimuseks.

IV.

Kui desarmeerimine võib sündida neis piirides, mis julgeolekut ei vähenda, siis julgeoleku suurenemine teeb desarmeerimist otse kohuseks. Rahvasteliidu pakti koostajate silmis pidi see dokument julgeolekut sel määral suurendama, et desarmeerimine oleks saanud võimalikuks. 1920. aastast saadik on Rahvasteliidu lepingule seltsinud sõjakeeluleping, vahekohtu üldakt ja terve seeria vähema tähtsusega rahu huvides sõlmitud kokkuleppeid. Neid on nii palju, et kipub umbusk maad võtma: kas tee rahu juure viib tõesti nii kaugele?

Tee rahu juure on väga kerge: vaja ainult pidada maksvaid rahvusvahelisi lepinguid, mille hulgas tähtsamad — näit. rahulepingud — on sõlmitud põhimõtteliselt „igaveseks ajaks“. See oleks kerge, kui kõik riigid hindaks neid lepinguid ühe ja sama mõöduga. See pole äga mitte nii. On riike, kes on maksvate oludega rahul, on riike, kes seda mitte ei ole. Maailmal puudub see moraalne ühtlus, mis näit.

³⁾ Vaata „Sõdur“ nr. 1/2 — 1931.

keskaegset Euroopat lubas esineda tervikuna. Ühtluse puudumisel on desarmeerimiskonverentsil raske loota ühtlase ja üldise julgeolekusüsteemi loomist, mis võiks saada desarmeerimise aluseks. Niisuguse süsteemi loomisest kõneleb Prantsuse memorandum Rahvasteliidule 15. juulist 1931, milles tähendatakse et „valitsus on valmis ilma kõhklemata kaasa töötama igas rahu organiseerimise süsteemis, mis, nähes ette täpsaid kohustusi mõjuvaks vastastikuseks abiks kallaletungi korral, lubaks igale riigile, nii pea kui on selgunud niisuguse abiandmise tähtsajad ja iseloom, kindlaks määrata uusi relvastuste vähendamisi“.

Usk säärasesse süsteemi oleneb üldisest rahvusvahelisest usaldusest. Ainult usalduse korral võiksid riigid rajada kindlaid lootusi välisele abile kallaletungi korral ja sellega põhjendada relvastuste piiramisi. Kui usk rahvusvahelisse solidaarsusesse puudub, siis jääb järele ainult usk oma relvade sisse. Mitmesugustel põhjustel maailm põeb praegu usalduse kriisi. Rahvasteliit pole mitte suutnud oma tegevusega seda kriisi sumbutada. Sel ajal, kui lojaalsed riigid kannavad liidu liikme raskeid kohustusi, pole neil mitte kerge mõelda, et need ja veelgi suuremad kohustused võivad kord osutada sõelaga vee kandmiseks. Kas neis oludes on võimalik suurriikide solidaarsuse paraad ja uue julgeoleku süsteemi loomine, jääb väga kahtlaseks.

V.

Kui esimene rahvusvaheline desarmeerimiskonverents üleelatava kriisiaja sunnil peaks jääma viljatuks, siis pole küsimus sellega ikkagi maetud. Desarmeerimise ja julgeoleku küsimused on seatud rahvusvahelise elu tähtsamate probleemide hulka ja nii kaua, kui püsib Rahvasteliit — ja tema ei või kaduda ilma rahulepingute, s. o. praeguse rahvusvahelise korra hävinemiseta — püsib päevakorral ka nende probleemide lahendus. Et see lahendus võib ainult olla järk-järguline, on ette näha. Euroopa praegune süsteem, ulatudes kuni Balti mereni, püsib Versailles'i rahulepingu ja selle kaitsjate najal. Et desarmeerimiskonverents täidaks kõikide poolt tema peale pandud lootusi, selleks ta peab rahuldama nii Versailles'i süsteemi pooldajaid kui vastaseid, asendades Versailles'i süsteemi mingi uuega. Praeguses olukorras võib ta seda efekti saavutada ainult nõiduse väel. Palju enam võib oodata, et Genf kujuneb vastuoluliste jõudude kokkupõrke kohaks ja et esialgse kompromissigi leidmine ei teostu mitte ilma suurte raskusteta, heites heledat valgust Euroopa ja maailma lahkuminevatele tendentsidele. Valguseheitmine võib tulevikus osutada väga kasulikuks ja mis puutub olevikku, siis võib lohutuda mõttega, et isegi halb rahukongress on ikkagi rahukongress ja parem kui sõda.

Uue aasta õnnesoovidest meie ohvitserkonnas.

Nüüd aasta alul, mil uueaasta õnnesoovidest mälestused veel värsked, on vahest kõige otstarbekam neist kõneleda, et tehtud vigu järgmisel korral parandada.

Peab ütleva, et uueaasta õnnesoovides on meil ohvitserkonnas liiale mindud. Vähemalt iga üksik väeosa või vastava õigustega asutis loeb oma kohuseks lasta trükikida kaardid, millel tekst harilikult järgmine: „Uueks aastaks palun vastu võtta minu ja X väeosa poolt parimad õnnesoovid uueks aastaks“, või jälle: „Enda ja asutise nimel palun vastu võtta parimad õnnesoovid uueks aastaks“, j.n.e. Kaardid varustatakse pealkirjaga ja allkirjaga ning saadetakse laiali kõikidele vastaval astmel olevatele ametiisikutele ja ka kõrgematele.

Harilikult algab sääraste kaartide laiali saatmine juba aegsasti vana-aasta viimastel

päevadel ja lõpeb alles uue aasta esimestel päevadel; seega kogukestusega umbes nädala päevad. Kuid mõned on isegi nõnda agarad, et algavad seda tegevust juba aegsasti enne jõulupühi, ning ühendavad oma õnnesoovid uueks aastaks ja jõuluks. Nende kaartide tekst on siis harilikult järgmine: „Palun vastu võtta minu ja kogu X väeosa parimad tervitused ja õnnesoovid jõulupühiks ja uueks aastaks“ j.n.e.

Nüüd vaatame, missuguseid kulusid see tegevus nõuab.

Umbkaudse arvestuse järgi oleks meil sääraseid saatjaid 120 isikut. Arvestades siin kokku üksteisele vastastikused saadetised saame järgmise saadetiste üldarvu: $120 \times 120 = 14.400$. Saatjaid on aga tegelikult veelgi rohkem ja meie võime julgesti kõneleda 15.000-dest saadetiste üldarvust.

Nüüd võtame keskmised hinnad:

15.000 kaarti	à 6 s.	= 90.000 senti
15.000 kirjamarki	à 2 „	= 30.000 „
15.000 ümbrikku	à 2,5 „	= 37.500 „

Saame kogusumma 157.500 senti

Ja sellele lisaks veel kaartide täitmise ja aadresside kirjutamise j.n.e. töövaev.

Nüüd küsime, et milleks meie seda teeme? Milleks asjata kulutame? Mis on selle toiminguga otstarb? Kas meie suudame selle tegevuse tarvidust küllalt põhjendada? Arvan, et ei. See tegevus on täiesti otstarbetu. Tema ei põhjene isegi mitte vanadel harjumustel, milledest ei raatsiks lahkuda. Temaga on nagu midagi uut meile külge hakanud ja laguneb nüüd pööraselt laiali.

Kui meie pilgu heidame uue aasta esimestel päevadel neile õnnesoovide, kaartide ja telegrammide virnadele, mis ametisikute laudadel lamavad, siis peame külli küsima: Milleks see kõik? Miks meie endid ja teisi asjata vaevame ja kulutame? Kas meil muud paremat enam teha ei ole? Paljudel isikutel ei jätku aega ega tahtmist seda õnnesoovide virna isiklikult üle lugeda. Ja milleks nad seda peaksidki tegema. Kellel sellest kasu! Ei saatja ega ka saaja ei suuda läbi vaadata ja kontrollida kõiki õnnesoovide saadetisi ja saamisi. Hädavaevaolt suudab saatja kõik väljaminevad õnnesoovi kaardid alla kirjutada. Kuid tuleb ka ette, et nad ilma allkirjadeta teele lähevad. On juhuseid olnud, et isegi Kaitseministrile sääraseid ilma allkirjata õnnesoove on tulnud.

Õnnesoovikaartide saatmine sünnib harilikult järgmiselt: Kantsleile kirjutajad täidavad kaartide pealkirjad ja teevad seda vastava kindlaksmääratud nimekirja järgi, panevad siis allakirjutatud kaardid ümbrikutesse, kirjutavad ümbrikutele aadressid, kleebivad margid peale ning saadavad käskjalaga postile. Saadetised tuakse postilt vastava väeosa või asutise kantsleisse; kantsleist viiakse nad väeosa adjutandi või asutise sekretäri kätte, kes nad siis ülemuse lauale asetab. Harilikult kogub neid sinna õige suur virn, keskmiselt üle saja. Kui ülemusel aega ja tahtmist jätkub, siis vaatab ta ka mõnesse ümbrikusse. Kaugelt suurem hulk aga jääb vaatamata. Ei ole selleks ka tarvidust.

Nõnda siis on täidetud ainult šablooniline töö. On saadetud ja saadud, s. t. on vahetatud õnnesoovid uueks aastaks. Kõik on käinud reeglite järgi. Kuid õnnesoovi saatja ei ole vististi ainust viivugi mõtelnud selle peale, kellele ta õnnesoovi saadab, sest

tegelikud kaartide saatjad on ju kantsleile kirjutajad. Viimased aga teevad seda varemalt kindlaksmääratud nimekirjade järgi. See nimekiri on sagedasti õige vana, sest ega teda iga aasta ei uuendata. Harva tuleb ette, et adjutant ehk sekretär seda ka kontrollib. Veel harvemini teeb seda küll väeosa ülem. See ei ole ju tema töö. Temalt on ainult väljunud nõue, et olgu õnnesoovid laiali saadetud nendele, kellele tarvilik saata. Kuidas seda täidetakse, see pole enam tema asi.

Nõnda siis ei ole niisuguste õnnesoovide saatja ja nende saaja isikute vahel mingisugust vajalist kontakti. Saatja ei tea sagedasti kõiki neid, kellele on tema nimel õnnesoovid läinud, ega saaja tea ka, kellele on tema õnnesoove saanud, kui ta kõiki järele ei vaata, mis aga õige harva sünnib. Adjutandid või sekretärid peavad selle järgi valvama, et kõikidele vastavatele õnnesoovid oleksid välja saadetud. Sellest arvatakse küllalt olevat.

Siin väike näide. Oli juhus pealt kuulata, kuidas üks väeosa ülem, kohates teise mõni nädal peale uut aastat, muu seas tähendas: „Sa muidugi said minult õnnesoovi uueks aastaks?“

Kuid teine vastas: „Arvan, et vist ei saanud.“

„Noh, siis võtan oma adjutandi käsile, kuidas ta võis ometi sind nimekirjast välja jätta.“

Selle peale tähendas aga rahustavalt teine: „Sõber, ära ärritu! Ma ei tea sulle mitte ütelda, kas olen su õnnesoovi saanud või mitte, sest pole suutnud kõiki saadetisi läbi vaadata.“

Ja nõnda see sünnib praegu igalpool. Kõik läheb mehaaniliselt teatavate reeglite järgi.

Asjata oleks aga säärast vormalset paberiputust edasi arendada. Talle tuleks lõpp teha veel ennem kui ta meile liiga sügavasse ei juurdu. Siis on juba raskem teda likvideerida.

Vana-aasta viimastel päevadel on väeosade ja asutiste kantsleid täiesti ülekoormatud selle üleliigse tööga. Adjutandid ja sekretärid on mures, et mõnele õnnesoov saatmata ei ununeks. Kuid milleks meie raiskame asjata oma tööenergiat, milleks teeme asjata majanduslisi kulusid? Kas meie ei katsuks seda lihtsustada.

Seda meie ametlikkude õnnesoovide uputust uueks aastaks võiksime järgmiselt reguleerida. Tuleks võtta vääradata aluseks, et õnnesoovitakse uueks aastaks ainult ülevaalt alla poole, s. t. ülemus oma alluvatele,

aga mitte alluvad ülemale. Alluvate õnnesoov ülemale võib teostatud saada ainult isiklikult, aga mitte kirjalikult.

Ülemuse korralduste avaldamiseks on vastav käsukiri. Käsukirjas avaldagu ülemus ka omad õnnesoovid. Ja seda ongi tehtud, sest paaril viimasel aastal on Kaitseminister omad uueaasta õnnesoovid kogu kaitsevägele avaldanud käsukirjas. Samuti võiksid ka diviisiülemad oma alluvatele õnne soovida käsukirjades ja samuti väeosa ülemad oma väeosale. Sellest peaks jätkuma.

Muidugi on tarvilik, et vastav käsukiri õigel ajal kohapeal kätte jõuaks. Soovitav oleks isegi, et Kaitseministri ja diviisiülemate õnnesoovi käsukirjad ilmuksid sellekohases „Sõduri“ numbris, et ka laiemad kaitseväge ringkonnad neist oleksid informeeritud. Muidugi peab see „Sõduri“ number jällegi õigel ajal kohale jõudma. Samas „Sõduri“ numbris võiksid ka oma uueaasta õnnesoovid avaldada vastavate erialade juhatajad keskasutistest nendele erialal alluvate väeosade ja ametialade suhtes.

Nii näiteks võiks tervitada suurtükiväelasi suurtükiväe inspektor, inseneriväelasi inseneriväe inspektor, ratsaväelasi ratsaväe inspektor j.n.e. Varustevalitsuse ülem võiks õnne soovida kogu kaitseväes varustamise alal töötavale personalile, tervishoiuvalitsuse ülem kogu kaitseväes teenivale meditsiin personalile j.n.e.

Sellega oleksid siis õnnesoovid ülevalt allapoole avaldatud ja nad oleksid kõikidele, keda asi puudutab ja huvitab, kättesaadavad, ning mis peaasi, meie oleksime hoidunud asjata paberiputuse ja kulude eest. Omavahelised ametlikud õnnesoovid, kus ühe ja sama ametiastmel olevad üksused üksteisele õnne soovivad, peaksid ära jääma. Alluvate õnnesoovid ülemusele võiksid olla ainult isiklikud ja nende avaldamine peaks järgmiselt sündima:

Kui ülemus, alates üksiku väeosa (asutise) ülemast ja kõrgemale, soovib vastu võtta õnnesoove oma alluvatelt, siis määraku tema ära täppis kellaeg, millal tema õnnesoove vastu võtab, koht, kus see vastuvõtmine sünnib ja ühtlasi ka need ametiastmed, kelle juhid peavad õnnesoovimisele ilmuma. Seesugune õnnesoovide vastuvõtmine sündigu kas väeosa ülema korteris või väeosa ohvitseride kasiinos. Meie oludes suuremalt osalt korteriolud ei võimalda selle protseduuri läbiviimist väeosa ülema kodus ja seega jääks üle ainult ohvitseride kasiino.

Väeosa ülema korraldusega määratud kellaajal, harilikult enne lõunat, koguvad

siis kokku kas kõik väeosa ohvitserid või ainult kompanide ülemad, vastavad ja kõrgemad. See olgu nii, nagu väeosa ülem seda heaks arvab. Soovitav oleks, et kõik väeosa ohvitserid kutsutakse; muidugi mõista siis, kui väeosa ühes garnisonis asub. On aga väeosal allüksusi ka teistesse garnisonidesse paigutatud, siis tuleb väeosa ülema võimalust mööda ka nendes kohtades vastuvõtmist korraldada. Seesugune õnnesoovide vastuvõtmise protseduur olgu lühike ja lihtis. Klaas lihtsat kodumaa veini, paar sooja tervitusesõna ja sellest jätkub.

Samasugust vastuvõttu võiksid ka diviisiülemad nende asukohta garnisonis asuvatele vanematele ohvitseridele teha. Kaitseminister on seni järjekindlalt säärase vastuvõtuga austanud Tallinna garnisonis asuvaid vanemaid ohvitseri, alates üksiku väeosa ülema õigustega isikuist.

Mõnedes väeosades on viisiks, et uut aastat võetakse vastu vana-aasta õhtul ohvitseride kasiinos ühise balli või koosviibimisega.

Siin juba koguvad kokku kõik väeosa ohvitserid ühes oma daamidega. Soovitav, et uueaasta vastuvõtmine niisugustel koosviibimistel säärane oleks, mis teatava side ja koduse koosolijate vahel looks.

Säärane koosviibimine korraldatakse kas ohvitseride kogu ruumides ja määratakse kindel maks osavõtjatele, mille eest siis ühevääriselt kõikidele pidu hüvesi pakutakse. Moodus, kus igaüks omaette toimetab ja tasub, nagu avalikus restoranis, ei ole soovitav. Seesugune süsteem ei liida koosolijaid üheks pereks, ega tee koosviibimist sugugi koduseks. Soovitav oleks ka vastavate ettekannete eest hoolitseda, et koosolijatele midagi vaimlist pakkuda. Ainult tantsust ja söömisest on vähe, eriti uueaasta vastuvõtmisel. Tingimata olgu ette nähtud tervitusekõne väeosa ülema poolt uueaasta vastuvõtu momendil ja peale selle mõned musikapalad ja ka muud ettekanded.

Uueaasta vastuvõtu hetket püütagu võimalikult pidulikuks teha, et allakriipsutada seda erakorralist momenti.

On säärane ühine uueaasta vastuvõtmine sündinud, millest väeosa ülem osa võtnud, siis pole enam mingisugust mõtet korraldada järgmisel päeval ametlike õnnesoovide vastuvõttu.

Ka meie ohvitseride keskkogu on järjekindlalt iga aasta korraldanud uueaasta vastuvõtmise balli. Sellest ballist osavõtt on õige laialdane, eriti väljaspoolt ohvit-

serkonda. Balli austab peaaegu alati oma külaskäiguga ka Riigivanem, ballist võtavad osa Kaitseminister, mitmed teised ministrid, diplomaatlise korpuse liikmed, kõrgemad riigiametnikud ning nimekamad riigi- ja seltskonnategelased. On loomulik, et säärase laialdase mitmesugustest ringkondadest osavõtjatega ball ei saa olla ohvitserkonna omavaheliseks uueaasta vastuvõtmise koosviibimiseks. Ja selle peale tema ka ei pretendeeri. Sellepärast ei saa ka seal luua säärast tihedat kontakti koosviibijate vahel, kui vahest mõne väeosa ohvitseride kogu ballil või koosviibimisel. Kuid erinev harilikkudest ballidest peaks see siiski olema.

Vahest oleks huvitav siin märkida, kuidas uueaasta vastuvõttu meie naabri Läti ohvitseride keskkogu eelmöödunud aastal pühitses.

Minul on selle kohta järgmised andmed: Vana-aasta õhtul oli ohvitseride keskkogu ruumides korraldatud ball. Ballist võttis osa President, valitsuse liikmed, diplomaatiline korpus, kõrgemad sõjaväelased, kõrgemad riigiametnikud j.n.e. President ilmus ballile kell 2359. Kõik pidulised olid selleks ajaks koondunud üldsaali. Gong märkis 12 lööki. President tervitas lühikeses kõnes kõiki koosviibijaid, soovides õnne uueks aastaks. Orkester mängis riigi hünni, koosolijad laulsid kaasa. Selle järgi Kaitseminister tervitas Presidenti kui kõrgemat kaitseväge juhti ja soovis temale kogu kaitseväge nimel õnne uueks aastaks. Kõigile pakuti klaas kodumaa veini. Löödi omavahel klaasid kokku ja sooviti üksteisele õnne.

Nii Riias. Võiksime meiega järele teha, kui midagi paremat ise ei suuda välja mõtelda.

Kuid usun, et võiksime ka paremini teha, kui aga tahame. Ja miks meie ei peaks seda tahtma!

Lõpetades oma artikli, teen järgmised sooviavaldused:

1) Loobugem tulevikus omavahelistest ametlikest kirjalikest õnnesoovidest, kui täiesti otstarbeta toimingutest, mis meile asjata kuluvad sünnitab ja meilt liigset tööd nõuab.

2) Avaldagu ülemused omad uueaasta õnnesoovid vastavates käsukirjades. Paigutatagu need käsukirjad vastavasse „Sõduri“ numbrisse. Samasse „Sõduri“ numbrisse mahutagu omad õnnesoovid ka erialade juhatajad keskasutistest.

3) Soovigu alluvad ülemusele uueks aastaks õnne ainult siis, kui ülemus seda tarvilikuks peab ning ära määrab, millal, kus ja kellele tema õnnesoove vastu võtab.

4) Väcosad, kui kokkuliidetud perekond, võtku uut aastat vastu ühise piduliku koosviibimisega, millel ka väeosa ülem omad tervitused ja õnnesoovid ära ütleb. See koosviibimine kandku võimalikult rohkem pidulikku ilmet, eriti uueaasta vastuvõtu hetkel.

Vaatleja.

Kaitseväe kasvatuse ja väljaõppe alalt: Uusi eeskirju.

A. Traksmann.

Neil päevil Kaitseministri poolt kinnitati „Lahingueeskiri“. Ühtlasi Vabariigi Valitsuse poolt leidis heakskiitmist selle eeskirja sissejuhatav peatükk „Riigikaitse üldised põhimõtted“.

Nende ametlikkude aktidega on jõutud lõpule suurema ja pikema tööga, mis Kaitsevägede staabis alustati juba 1927. a.

Ametlikud määrustikud ja eeskirjad kõigis sõjavägedes moodustavad selle ideelise aluse, millele on rajatud vägede kasvatus ja väljaõpe rahu ajal ning tegevus sõja ajal. Kuna alusest, vundamendist, oleneb kogu ehitise väärtus ja kõlvulikkus, siis määrustikkude ja eeskirjade koostamisele ja väljaandmisele kõikjal osutatakse väga suurt tähelepanu. Suurriikide sõjavägedes sellele tööle on rakendatud suured kaadrid parimaid töijõude, kes täiesti on vabastatud kõigist teistest kohustustest. Ka meie kaitseväe keskjuhatuse on püüdnud jõudu mööda lahendada meie kaitsevæele tarvilikkude määrustikkude ja eeskirjade küsimust. Kuid asjaolu, et meie sealjuures oleme sunnitud läbi ajama hoopis vähese tööjõuga, on viinud nähteni, et meie eeskirjad, vaatamata kõigile püüetele, ometi mitte ei ilmu niisuguses tempos, nagu see oleks tarvilik, pidades silmas meie töo huvisid.

Ka „Lahingueeskirja“ suhtes võiks tähendada, et ta ilmumine varemalt oleks olnud kõigiti soovitatav. „Lahingueeskiri“ oma sisult käsitleb kõikide väeliikide koostöö ja juhtimise küsimusi, kusjuures neid küsimusi vaadeldakse väekoondise — diviisi ja brigaadi — ning väeosa tegevuse piirides. Ühtlasi eeskiri annab need üldised põhimõtted meie kaitsevægede lahingutegevuse alal, mis on aluseks ka vähemate üksuste ja osade tegevusele lahinguolukorras. Peale selle, sissejuhatavas peatükis „Riigikaitse üldised põhimõtted“, määratakse need meie riigikaitse peajooned, millede tundmine osutub tarvilikuks igale Vabariigi kodanikule.

Järelikult „Lahingueeskiri“ on põhjapaneva tähtsusega ametlik dokument, mille alusel peaksid olema kujundatud kõik teised lahingutegevust käsitlevad eeskirjad. Oma tähtsusest ja sisult ta on võrreldav saksa „Führung

und Gefecht der verbundenen Waffen“, prantsuse „Instruction provisoire sur l'emploi tactique des Grandes Unités“, vene „Polevoi ustav'iga“ j. n. e. Tekib küsimus, mispärast oleme siiski, näiteks, oma JE II andnud välja ennem kui „Lahingueeskirja“. Et seda küsimust tegelikult on arutatud, siis pühendan ta selgitamisele siinkohal mõned read. Kui 1926. a. tõusis uuesti üles meie lahingutegevuse eeskirjade koostamise küsimus, siis oli ka kaalumisel, milline eeskiri kõige pealt välja anda, kas jalaväe eeskiri II osa või, nagu teda tol ajal kavatseti nimetada „eeskiri ühendatud väeliikidele“. Oli selge, et põhimõttelikult pidi esimeses järjekorras välja antama viimane eeskiri. Kuid tolleaegne kindralstaabi ülem otsustas küsimuse siiski jalaväe eeskirja kasuks ning seda puht praktilisil kaalutlusil. Meie kaitsevæes vähemate üksuste tegevus omab erilise tähtsuse. Nende juhtimiseks ja õpetamiseks vajati eeskirja kõige kiiremas korras. Väekoondiste tegevuse reglementeerimisega tuli tahes tahtmata veeloodata, seda enam, et väekoondiste organisatsioon ja tegevuse põhimõtted üldse tol ajal olid veel alles kujunemise ajajärgus. Vastavalt sellele otsusele VI osakonna tähelepanu koonduski peamiselt JE II koostamisele ja väljaandmisele, mis, teatavasti sündiski 1927. a. Kuna üldine lahingutegevuse eeskiri veel puudus, siis otsustati ühtlasi JE II mahutada ka need üldised lahingutegevuse põhimõtted, mis olid tarvilikud jalaväe lahingu tundmiseks. Seega 1927. a. alates JE II on osalt asendanud meie kaitsevæe juhtidele „Lahingueeskirja“.

Jalaväe eeskirja II osale järgnes VI os. väljaandel teatavasti rida teisi hädatarvilikke määrustikke ja eeskirju, nagu „Sisemäärustik“, „Garnisoni määrustik“, „Sideeeskiri“, „Kehalise kasvatuse eeskiri“ j. n. e., kõnelemata rohkearvulistest õppekavadest ja juhenditest. Kõik see töö oli niivõrra kiire iseloomuga, et — „Eeskiri Ühendatud väeliikidele“ pidi jääma — tahaplaanile. Täiesti ei unustatud seda eeskirja siiski mitte. Uuriti nii palju kui aeg lubas selle

kohta käivaid materjale, koguti andmeid ja mõtteid, millest kujunes uue eeskirja k a v a, mis kinnitati kindralstaabi ülemalt juba 1928. a. Sel aastal võidi asuda ka intensiivsemalt eeskirja tegelikule kirjutamisele. Töö kiirustamiseks otsustati see ära jaotada mitme ohvitseri vahel, kelledest igaüks pidi kirjutama oma osa.

Sel viisil arenes töö kuni 1930. a. sügiseni, mil ta anti üle nende ridade kirjutajale. Töö kandis nüüd juba pealkirja „Lahingueeskiri“, esialgselt kinnitatud kava oli mitmeti täienenud, muuseas ka sissejuhatava peatükiga „Riigikaitsest“. Eeskirja tekst ise oli juba täiesti valmis ning üks osa sellest esialgselt koguni läbi vaadatud komisjonis, mille koosseisu, kaitsevägede staabi ülema eesistumisel, kuulusid: väeliikide inspektorid, esindajad K. Ü. õppeasutistest ja kaitsevägede staabi osakondadest.

Komisjon eeskirja läbivaatamisel oli sattunud raskustesse, mis tekkisid sellest, et mitme inimese poolt koostatud käsikirja tekst ei olnud küllalt ühtlustatud ei ideeliselt ega redaktsooniliselt. See pahe on paratamatu, kui ühte ja sama käsikirja kirjutavad mitu inimest.

„Lahingueeskirja“ väljaandmine vahepeal oli kujunenud kaitseväge kasvatuse ja väljaõppe seisukohalt kõige tähtsamaks ja kiiremaks ülesandeks. Ka väekoondiste organisatsioon ja tegevuse üldised põhimõtted olid juba niivõrra fikseerunud, et võis asuda nende reglementeerimisele. Võttes aluseks esialgse käsikirja, asuti töö juure. Mida rohkem sellesse süveneti, seda enam selgus, et kujunenud esialgne tekst on liig heterogeenne selleks, et temast kujundada üht ideelist ja redaktsoonilist tervikut, nagu seda peab olema eeskiri. Seepärast, kui alul esimeses ja teises jaos (üldised põhimõtted, vägede liikumine ja puhkus) sai veel piirduda käsikirja põhjaliku parandamisega, siis kolmas, neljas, viies ja kuues jagu (pealetungilahing, kaitselahing, lahing eritingimustes ja tagala korraldamine) tuli kirjutada täielikult uuesti. Veebruarikuu lõpul uus käsikirja oli valmis andmiseks komisjoni. Uus tekst oli kujunenud tunduvalt lühemaks eelmisest. Märtsikuu jooksul komisjon, mis vahepeal oli täiendatud uute liikmetega vanemate rivijuhtide hulgast, töötas läbi käsikirja esimesel lugemisel ja maikuu teisel lugemisel, kusjuures redaktsoon lühenes veelgi. Üksikud põhimõtted komisjonis kutsusid esile elavaid mõttevahetusi. Kuna suvine

aeg mitmete kiirete iseloomuga tööde tõttu ei võimaldanud tegemist teha „Lahingueeskirjaga“, siis eeskirja lõpulik redaktsoon valmis alles novembrikuuks, mil komisjon selle veel läbi vaatas kolmandat korda. Seega „Lahingueeskirja“ redaktsoon sel kujul, nagu ta läheb nüüd lugejate kätte, on valminud siiski võrdlemisi lühikesel aja jooksul, kuigi eeskirja ideeline kujunemine on kestnud mitmeid aastaid. Lõputööd tuli kiirustada, sest tarvidus eeskirjas oli suur ning ootel olid ka uued ülesanded.

Kuigi meie „Lahingueeskiri“ ilmub võrdlemisi hilja — rohkem kui 10 aastat pärast Vabadusesõja lõppu, siiski meid vast lohutab mõte, et on mitmeid teisigi riike, kes selle põhjapaneva tähtsusega küsimuse lahendamises meist pole jõudnud palju ette. Näiteks ei ole Soome oma Välieeskirja veel lõpulikult välja andnud, samuti on Austria oma „Führung und Gefecht der verbundenen Waffen“ suutnud välja anda ainult osaliselt. Tšehhoslovakkia pani maksma täpsa tõlkena prantsuse eeskirja, samuti talitas meie liitlane Läti sakslaste eeskirjadega; Rootsis ilmus uus pärastõjaaegne „Feldjägerstornung“ alles 1930. aastal.

Pealkiri „Lahingueeskiri“ ei vasta õieti täpsalt selle eeskirja sisule, mis käsitleb mitte ainult lahingut vaid kogu lahingutegevust — liikumist, puhkust ja lahingut ühes julgestamisega ja tagala korraldamisega. Komisjonis oli kaalumisel mitmed pealkirjad, mis võetud peamiselt tõlgetena teistest riikidest. Neist on igaühel oma head ja vead. See pealkiri valiti siiski kui kõige otstarbekam, kus ühesõnaga lühidalt on väljendatud kõige olulisem osa kõigist tegevustest lahinguolukorras.

Käesoleva artikli ülesandeks ei ole uue „Lahingueeskirja“ sisulise külje selgitamine. Seda teeme siis, kui see eeskiri on juba ilmunud trükist. Siinkohal olgu vaid tähelepanu juhitud kahele juhtivale mõttele, mis on peetud silmas eeskirja koostamisel, nimelt:

— mitte luua eeskirja šabloonilisi ruutivorme, vaid meie lahingutegevuse juhtimise ja väeliikide kasutamise alal lahinguolukorras anda ainult üldisi, kindlaid, kuid ühtlasi küllalt painduvaid põhimõtteid, mida juhid arusaamisega peavad kohaldama antud olukorrale;

— uue eeskirja redaktsoon lühendati miinimumini, sellega hõlbustades juhtidele eeskirja kasutamist. Seetõttu „Lahingu-

eeskiri“ on kujunenud umbes 100 lk. võrra lühemaks kui J. E. II.

On selge, et kõige hõlpsamaks ülesandeks rahuaja õppetöös osutub igasugu detailsete reegelduste ja vormide andmine selle kohta, kuidas juhtida ja teotseda lahinguolukorras. Kuid kogu küsimus seisab selles — kuivõrra kõik see minevikusõja eeskujul kujunenud vormiline õppetöö peab paika tulevikusõjas, mille nägu ja kuju ei ulatu määrama ka kõige prohvetlikum silm. On põhimõtteid, mis püsivad üle aegade ja olukordade — neid peab tundma. On tehnilisi võtteid ja oskusi, mis olenevad antud üksuse materjalosa ja tegevuse iseloomust — neid peab kätte õppima kõige põhjalikkusega. Kõik muu on juhi iseloomu ja kutseliste võimete küsimus. „Lahingueeskirja“ valmimisega tõuseb päevakorraks mitme teise eeskirja küsimus, mis tulevad kas koostada või uuesti redigeerida. Ümberredigeerimisele läheb kohe J. E. II, mille sisu nüüd osalt lüheneb tunduvalt, osalt täieneb uute küsimustega. Koostamisele tulevad kõige-

pealt: „Staabiteenistuse“ eeskiri ja eeskiri „Suurtükivägi lahingus“, kui loomulikud täiendused „Lahingueeskirjale“. Pioneralal on juba täiesti valminud väga tarvilik Pioneer eeskirja I osa „Välikindlustamine“, mis on sisult viidud kokkukõlla „Lahingueeskirjaga“ ning mis ilmub trükist ühel ajal viimasega. Peale selle osutub ilmtingimata tarvilikuks täie energiaga jätkata meie väeliikide tehniliste eeskirjade osalt ümbertöötamist, osalt uuesti väljaandmist, nagu: Jalaväe eeskirja I osa, Laske-eeskirjad jalaväele ja suurtükiväele, kõnelemata veel kergetest osadest ja lennuväest, kus eeskirjade küsimus veel alles üles tõusmas.

Kokku võttes peab tähendama, et meie väikese kaitseväge varustamine tarvilikkude määrustikkudega ja eeskirjadega osutub probleemiks, mis nõuab tõsist jõupingutust kõikidelt asjaosalistelt instantsidelt, sest et see töö teostatakse hariliku jooksva töö kõrval. Kavstaap VI koosseisus selleks ettenähtud eritööjõudu jätkub vaid peamiselt selleks, et juba valminud käsikirju korraldada keeleliselt ja trükitehniliselt.

Põhjamaade 25-aastase sõja lõpuperiood ja mõlema võitlevate poolte taktika ja strateegia. *)

H. Sepp.

II.

Tõsiasi on see, et Põhjamaade 25-aastase sõja teisel perioodil (1583—1595) Rootsi idapiiride küsimuse lahendamine oli kujunenud Rootsile halvenemise suunas. Rootsi oli uuesti kaotanud idapoolses Transbaltikas maa kaudu sideme Eestimaa ja Soome vahel ja piir Laadoga piirkonnas oli halvenenud seega, et Käkisalmläin oli uuesti Vene kätte läinud. Selle kõige mõjul tekkis Rootsil uus vajadus soodsal juhusel lahendada idapiiri küsimust. Siin tundub ka veel oluline vajadus korraks pilku tagasi heita ja üldiselt sõjalisest seisukohast hinnata seda perioodi Eesti ja Soome ajaloos, mida tunneme Põhjamaade 25-aastase sõja nime all.

Nagu varemini kirjutatud artiklis juba öeldud, ei moodustanud see ajastu ühtlast ilmet.²⁰⁾ Tervet sõda võib jagada mitmesse erijärku, nii et peaaegu iga sõjaretk moo-

dustas järgu omaette; mõnesuguse väljavõtte moodustas Pontus de la Gardie sõjategevus a. 1580—1581.²¹⁾ Ka andis Soome lahest lõunapoolse, s. o. Põhja-Eesti alal kindluste piiramine sõjale iseloomulise pittersi.²²⁾ Rootsi kui ka Vene taktika oli defensiivse iseloomuga, välilahingute vähesuse tõttu oli liikumatel operatsioonidel tähtsusetu osa.²³⁾

Rootsi jalaväe pealetungikõlvulikkus oli võrdlemisi madalale langenud 16. sajandi lõpul, kui 1/5 jalaväelastest olid kasutada tulerehivad.²⁴⁾

Kuningas Johan püüdis küll hoolitseda kaitserelvade rohkendamise eest, kuid siiski

²⁰⁾ H. Sepp, Põhja-Eesti ala Rootsile allutamine. Sõdur 1931.

²¹⁾ Vrld. Juvelius, lk. 269.

²²⁾ H. Sepp, Põhja-Eesti ala Rootsile allutamine. Sõdur 1931, lk. 1120.

²³⁾ J. O. Hannula, Sotataidon historia, II, Helsingissä 1931, lk. 243.

²⁴⁾ Juvelius, lk. 144.

*) Vaata „Sõdur“ nr. 1/2 s. a.

puudus nähtavasti sihikindel püüd jalaväe pealetungivõime suurendamiseks. Sellega sai Rootsi-Soome jalaväe taktikas tulitõimingu valitseva asendi ja selle tõttu ka, nagu Kesk-Euroopaski, maastiku ja takistuseabinõude käitamine defensiivseteks ülesanneteks tähtsa koha.²⁵⁾ Ka ratsavägi oli Johan III ajal (nagu ka Eerik XIV ajalgi) veel madalal arenguastmel. Kahurväe tähtsus oli samasugune kui Kesk-Euroopas, vahe oli ainult selles, et see nüüd hakkas teenima ainult defensiivi. Kahurituld ei kasutatud liikumiseks, pealetungiks ja ettevalmistamiseks.²⁶⁾

Mis Vene sõjaväesse puutub, siis tuleb tähendada seda, et enne mongoli iket jalavägi oli Vene väe peaosana sageli koguni ainuke, sest družina liikmetest olid ainult mõned ratsa; kui sel ajal ratsavägi kuulus Vene väkke, siis oli see võõramaine — palgasõdurid, esijoones petšeneegid, polovtsid ja ungarlased. Korraliku ratsaväe puudumine mõjustas venelastele kaotusi lahingutes mongollastega. Kogemused, mis nad neist lahingutest said, sundisidki venelasi pöörama peatahelepanu ratsaväele, mis arenaski mongoli ikke lõpuks venelaste sõjaväe peaosaks.²⁷⁾

Jalaväe peaosad moodustasid rahva poolt antud vähe sõjakõlvulikud väeliigid. Tarvitamiskõlvulikud jalavägi saadi, kui 16. sajandi keskel formeeriti streeletsite sõtjad, 16. sajandi keskel tuleb ette ka kasakate jalaväge, olgugi, et enamikult kasakad võitlesid ratsaväes.

Mis puutub relvastusse, siis oli see kirju, mis mõjus muidugi väga segavalt taktikalises mõttes. Sellele tuleb juurde lisada veel seda, et venelastel oli kombeks marsside ajal vedada relvi ja varustust väe taga, mille tagajärjel venelased sattusid vaenlasega lahingusse puudulikult relvastatult või koguni ilma relvadeta.²⁸⁾

Pealetungi relvadest tarvitati mõõku, odasid, sõjakirveid, hellebarde. Mõõgad olid tarvitusel ainult ratsaväes, odad ja hellebardid jalaväes. Peale streeletsite ja välismaa palgasõdurite oli relvastus ja varustus ebahütlane. Tavalisel sõduril oli enamasti pikk kuub, raudkübar ja külm relv. Alampealikul, nagu aadliratsaväelastel, oli soomusrüü või -särk ja kübar. Kõrgemal ülemusel jälle täielik Kesk-Euroopa rüütlivarustus. Streeletsite varustuseks oli tuleputk, mõök ja hellebard või lahingukirves; vahel esineb ka oda. Et 16. sajandi keskel tuleputked olid rasked ja laskmine käepealt võimatu, tarvitasid streeletsid maasse löö-

dud lahingukirvest toena. Välismaa palgasõdurite relvastus sarnanes streeletsite omale. Vene kahurvägi oli ehk enam-vähem 16. sajandil samal tasemel kui Lääne-Euroopaski.²⁹⁾

Vene vägede sõjamarssi jaotus oli samasugune mongollaste omaga. Sõjavägi oli harilikult jagatud kuude polku. Eesotsas marssis jertoul polk (ертоул, ертоульский полк), koostuv peamiselt kerge relvastusega ratsaväest, ja selle ülesandeks oli luure ja julgestus. Jertoulile järgnes eelväe polk (передовой полк), sellele suur polk (большой полк) ehk peavägi, selle järgi kahurvägi ja moonavoor. Peasõjaväest vasemal pool marssis vasema käe ja paremal pool parema käe polk, sageli suures kauguses ja iseseisvalt teetsedes. Kõige tagapool marssis järelväepolk (затыльный полк). Parema ja vasema poole polgud, teetsedes sageli üsna kaugel peasõjaväest, moodustasid nagu operatiivseid alaosi.

Nagu allikad näitavad, kasutasid venelased säärast sõjalist marssimisviisi jaotust ka sõdades Vana-Liivimaa vastu. Meil on teada, et 1481. a., kui Pihkvas olid ühinenud Moskva, Novgorodi ja Pihkva sõjajõud, nad siit edasi läksid 19. veebruaril ja 21. veebruaril Liivimaale tungisid kolme väena: peasõjavägi marssis Valga peale ja sealt edasi, kusjuures teised kaks kindlustades tiibu ja taganemise teed, tungisid Tartu ja Marienburgi piirkonda.³⁰⁾ Sama kolme väega maale tungimine toimub ka Vene-Liivi sõjas Plettenbergi ajal 1501. a. Ka siis tungivad venelased Liivimaale kolmes osas, Tartu piiskopkonda ja Marienburgi piirkonda.³¹⁾

Kolme väega toimub ka venelaste peale-

²⁵⁾ Hannula, II, lk. 230—231.

²⁶⁾ Hannula, II, lk. 231.

²⁷⁾ Hannula, II, lk. 187—188.

²⁸⁾ Hannula, II, lk. 188—189.

²⁹⁾ Hannula, I, lk. 190. Golitsõni järgi (Ruskaja vojennaja istorija. Tshast pervaja. S.-Peterburg 1877, lk. 139) toimus sõjaväeline liikumine (15. sajandil) järgmiselt: Ees ja külgedel läksid kerged ratsaväe osad (storoshi) luure otsustarbel. Neile järgnes eelväe polk ja sellele järjekorras: parema käe polk, suur polk, vasema käe ja järelväe polk. Vrđl. ka Maslovski (Sapiski po istorii vojennago iskustva v Rossii. Võpusk I-i. 1683—1762. S.-Peterburg, 1891, lk. 10).

³⁰⁾ Harald Cosack, Zur Geschichte der auswärtigen Verwicklungen des Ordens in Livland 1478—1483. Baltische Studien zur Archäologie und Geschichte, Berlin, 1914, lk. 223.

³¹⁾ Ordumeister Plettenbergi kiri kõrgmeisterile, dat. Vönnus, 23. nov. 1501. a.: Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch, II, 1, 2. 131: „... mit dren grosten heren und aller macht... im sticht van Darpte tom Nienhuse und tor Marienburgh ingeslagen sin“.

tung Liivimaale 1558. a. jaanuarikuus. Peavägi, tulles Pihkvast, liigub Tartu piiskopkonda, umbes samal ajal liiguvad kõrvalväed, üks Marienhauseni ja Marienburgi alal ja teine Peipsi järvest põhjapool. Siin kui ka eelmisel Vene pealetungi juhul on kõige tugevam keskmine, s. o. peavägi. Muidugi on raske igakord lõplikult kindlaks määrata, kuivõrt Liivimaale tungivate Vene vägede grupeerimine oli seoses eelpool esitatud Vene sõjalise marsijaotusega. Võib ju olla, et kolme pealetungi väge ei saa vaadelda ka kui üht tervikut. Siiski tundub, et Liivimaale tungides kõrvalväed — tiibade jõud — moodustasid operatiivseid alaosa-³²⁾ kuna olukordade tõttu siinsel sõjaväljal võis kõrvalvägedel olla ka iseseisvaid ülesandeid, eriti rüüsteretkede aegu, mille ülesandeks oli sinise kaitsetegevuse paralüüsimine. Nagu allikandmeist näha, kasutasid venelased Liivimaale kolme väega tungides teatud kindlaid traditsionaalseks saanud pealetungi suunde Peipsi järvest lõunapool, esijoones Tartu piiskopkonda ja siis kõrval suuna Marienburgi piirkonda. Sellest erinev on Vene retk 1558. a. jaanuarikuus, kui peavägi tungib peale Vastseliina suunast, üks kõrvalvägi Peipsi järvest põhjapool ja teine Marienburgi piirkonnas. Muidugi tingisid vägede liikumise suuna ja kauguse üksteisest ka tollaegsed teed ja asutised, siis ehk ka veel Vana-Liivimaa kaitseorganisatsioon. Siinjuures on tarvis seda ära märkida, et rüüstetevuseks säärane mitme väega pealetungi viis oli Vana-Liivimaa maa-ala väikese sügavuse ja maastiku iseloomu tõttu otstarbekohane, ja seda enam, et Vene vägi omas sääraseks rüüstetevuseks eriliselt hästi väljaarenenud väeosasid, millede rüüstetevuse praktika oli välja arenenud sõdades lõunapoolse naabrusega; pealegi kuulus Vene väe koosseisu stepi rahvaid. Vene väes polnud polkude tugevus kindlaks määratud, see vaheldus, olenedes loomulikult kõigepealt terve sõjaväe tugevusest. Polgud jagunesid nagu mongollastel 1000, 100 ja 10 mehe suurustesse osadesse, millel polnud aga säärast taktilist iseseisvust, nagu vastavatel mongoli väe osadel.

Venelased, kes olid kogunud nii palju raskeid üllatusi võitlustes tatarlastega, saatsid sõjakäigul igale poole arvurikkaid julgustusosasid. Laager kindlustati tugevasti vallide ja kraavidega, vankerkantsi ja üldse eriliste kaitseabinõudega, sellele lisaks kasutati julgustusteenistuseks kaunis palju sõjaväge. Lahingud taktikaliselt ülevõimeliste mongolide vastu olid arendanud

Vene taktika täiesti defensiivses suunas. Kui see vähegi võimalik, püüti sooritada lahingut kindlas kaitse seisundis ja kui seisis ees lahing lahtisel maastikul, moodustati vankerlinn, n. n. liikuvlinn. Sellest edaspidi pikemalt.

Lahingu rühmitus oli kõige algelisema ilmega. Jalavägi rühmitati falangitaolise massiformi, kus polgud ja muud alaosad kokku sulasid. Falangi ette ja tiibadele paigutati laskjad lahus olevate rühmadena, võimalikult kaitseabinõude varju. Tervikus oli jalavägi manööverdamise võimetu, defensiivne mass, mis paremal võimalusel suutis tagasi lüüa vaenlase pealetungi, ise mitte suutes peale tungida.

Ratsavägi oli pealetungi kõlvulik, aga et see ei jagunenud kinnistesse taktikalistesse allosadesse, nagu mongollaste ratsavägi, oli selle taktikaline kõlvulikkus väike. Lahingu korras seisis ratsavägi reeglipäraselt jalaväe ees. See algas lahingut, sooritades pealetungi korraldamata massina trummide, pasunate ja sõjahüüete saatel, nagu see toimus ka mongollaste juures. Pealetung sooritati jookstes ja lahingus tarvitati peaausjalikult külmi relvi. Esimene pealetung oli tavaliselt kaunis tugev, kuid kui vaenlane selle tagasi löi, et suutnud Vene ratsavägi sooritada teist niisama tugevat pealetungi. Siis, kui ratsavägi valmistus uueks pealetungiks takistuste ja jalaväe taga, sai defensiivne jalavägi ülesandeks külmade relvadega tagasi tõrjuda vaenlase pealetungid. Seega siis oli venelaste taktika tol ajal kaunis madalal astmel. Venelased tarvitasid lahingus ka kohtamisi (Orša lahing 1514). Kuid venelaste kohtamisrühmitus põhjenes, nagu Soome uuriija Kuussaari³³⁾ tabavalt ütleb, ainult sel defensiivsel mõttel, et kui üks liin ei pea vastu, peab olema teine ja kindluse pärast veel kolmaski taga, ja et kui neid ei löödud laiali, peeti võit saavutatuks.

Seega polnud venelaste kohtamisrühmitusel säärast taktikalist mõtet nagu roomlaste ja hollandlaste kohtamisrühmitusel³⁴⁾. Kui venelastel õnnestus lüüa vaenlast, ei hoolinud nad tagaajamisest, vaid, nagu Vene sõjaajaloolane Golitsõn mainib, neile oli palju lähedam moonavoori, langenute, haavatute j.n.e. röövimine ja vaenlase laagri

³²⁾ Erivägedena võidi ehk Liivimaale pealetungides ära kasutada Pihkva ja Novgorodi väge. Siiski näib tõenäolisem olevat tiibade kasutamine kõrvalülesanneteks.

³³⁾ E. Kuussaari, Venäläisten sotataito, I. Helsingissä, lk. 98—102.

³⁴⁾ Hannula, II, lk. 192.

rüüstamine³⁵). Säärast venelaste talitamist näeme ka Vene-Liivi vaheliste sõdade aegu a. 1502, kui venelased Smolina lahingu käigu ajal, unustades oma ülesande, asusid rüüstama Saksa moonalaagrit.

Rootsi ja Vene vahelises sõjas anti mõlemalt poolt silmapaistev tähtsus vaenlaste alade hävitamisele. Rootsi kuningas Johan III arvas, et rüüstates Käkisalmi, Pähkinalinna läänid ja Ingerimaa, suudetakse luua küllalt mõjuv „erapooletu vöö“, mis pidi segama vaenlase pealetungi Soome. Seega siis pidi vaenlase ala rüüstamisel olema strateegiline tähtsus. Kuid tõepoolest näeme aga, et see vöö ei takistanud vaenlast tungimast Soome³⁶). Strateegilise otstarbega rüüstasid ka venelased Soome alasid. Üldiselt kuulus hävitamine mongolaste sõjapidamisviiside, kellelt nähtavasti ka venelased selle üle võtsid. Tsingis-kaan oli sellel arvamusel, et vallutatud maa süstemaatiline hävitamine takistab seal kõige paremini mässusid. Ühenduses strateegilise defensiiviga panid mongollased sageli toime laiu alade rüüstamisi, nagu ka venelased neile omase taganemis-defensiivi ühenduses³⁷).

Ka näeme Vana-Liivimaa allikatest, et venelased maad rüüstates teostasid elanikkude kallal hirmsaid vägivalatagusi, sünnitades sellega kabuhirmu ja terroriseerides maarahvast. Säärane rahva terroriseerimine ilmneb juba Vene ja Vana-Liivimaa vahelistes sõdades ja just sel perioodil, kui Moskva sõjaväed Liivimaa retkedest osa võtavad. Eriti drastilisi pilte näeme sellest Liivimaa ordumeistri Bernd von der Borch kirjast (25. märtsist 1480) Preisi toleaegsele kõrgmeistrile (nii siis sarnaneb see iseloomult kindlale ametlikule raportile³⁸). Säärased vägivalda teod korduvad ka Plettenbergi aegses Vene-Liivi sõjas a. 1501, kui venelased selle aasta sügisel Liivimaale tungisid³⁹).

Säärastest andmetest eriti rikkaid leiame mitmesugustes allikates Vene-Liivimaa sõja kohta 1558—1561 ja Rootsi-Vene sõdade kohta 16. sajandi teisel poolel. Oluliselt samalaadiline oli ka Šeremetjevigi talitus rüüsteretkede aegu a. 1701 ja 1702.

Ühes oma eelmises kirjutises⁴⁰) olen ära tähendanud, et Vene väe pealetungi viisidest pidi üsna selge ettekujutus olema Liivimaa ordumeistri Plettenbergil, kes siis ka luges oma ülesandeks kaitsta Liivimaad venelaste vastu offensiiviga. Nüüd olen sellele tõendeid leidnud ka Plettenbergi oma kirjast juunikuu lõpul 1502. a., s. t. enne Smolina lahingut. Ta kirjutab kõrgmeist-

rile, et peab tarvilikuks Liivimaa sõjajõude mitte killustada, vaid asudes ise laagrisse soodsasse paika (tol korral Helmesse) peab ta tarvilikuks seal kahe või kolme päeva jooksul kokku tõmmata kokkukutsutud vägesid ja otsekohe teadete ja hoiatuste saabumisel, et vaenlane oma jõudusid tugevasti suurendab ja maale tungib, temale vastu minnes vastu panna⁴¹).

Plettenberg pidas tarvilikuks offensiivse defensiivi ka siis kui Poola-Leedu abi ära jääb. Plettenbergi äraolekul jäi tema võimuasendajaks maale, nagu eelmisel aastalgi, Viljandi komtuur. Sellele Plettenbergi asetäitjale kirjutas Preisi kõrgmeister Friedrich, kus ta kiires korras teda palub Plettenbergile teatada, et see hoiduks, juhul kui pole kindlaid teateid Poola abist, suuremate aktsioonide eest venelastega⁴²). Seega ei pooldanud kõrgmeister Liivimaa andeka väejuhi sõjategevuse kava. Kuid vaatamata sellele, et väline abi ära jäi, jätkas Plettenberg offensiivset defensiivi ja võitis venelasi Smolina juures. Allikatest näeme, et venelased ka Smolinasse tulid oma tavalise marsijaotuse järgi. Marsil Novgorodist Smolinasse kuulus vene väe koosseisu eelpolk, suurpolk, tiibade polgud ja järempolk, kusjuures juhtideks olid suures ja tagavarapolgus á 3 vojevoodi, eelpolgus ja parema käe polgus á 2 ja vasema käe polgus üks vojevood⁴³).

Eelmisest selgub Vana-Liivimaa tähtsama väepealiku suured väejuhi anded. Ta nimelt leidis Liivimaa kaitseks tol ajal ainu õige lahenduseviisi ja võimalik, et sõjaajalugu, jälgides tulevikus sõjaajaloolisi probleeme Ida- ja Lääne-Euroopa vahelises võitluses, väärrika tähelepanuga jälgib Plettenbergi kui väejuhi teneid. Vene sõja-

³⁵) Ibidem, II, lk. 192.

³⁶) Hannula, II, lk. 243; Juvelius, I, lk. 269.

³⁷) Hannula, II, lk. 121.

³⁸) Die Feldzüge der Russen in Livland und der Livländer in Russland um das Jahr 1480. Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurland's. Vierten Bandes erstes Heft. Riga 1847, lk. 127—131.

³⁹) Ordumeister Plettenbergi kiri kõrgmeistrile, dat. Vönnus, 23. nov. 1561. a., Liv-, est- und kurländisches Urkundenbuch. Zweite Abteilung, Band 2. Riga, Moskau 1905, lk. 131.

⁴⁰) H. Sepp, Vana-Liivimaa kaitse probleeme 15. sajandi teisel poolel, 16. sajandi esimesel poolel ja keskel. Sõdur 1930, lk. 1353 j. j.

⁴¹) Plettenbergi kiri kõrgmeistrile, dat. Vönnus, 22. juunil 1502. a. UB, II, 2, lk. 217.

⁴²) Kõrgmeistri kiri ordumeistri asetäitjale Viljandi komtuurile, dat. 2. sept. 1502. UB, II, 2, lk. 256—257.

⁴³) Voskresenskaja letopis. Polnoje sobranije russkih letopisei. Tom osmoi. Sankt-Peterburg 1859, lk. 242.

pidamisviisi erilised omadused ilmnevad veel ka 17. sajandil, osalt veel järgneva sajandi alul. Neid jooni leidub veel Boris Šeremetjevi rüüsteretkedes a. 1701 ja 1702⁴⁴).

Eelnenust näeme, et Vene sõjakunst oli tol ajal üldiselt madalal astmel ja et venelastel pidi olema mitmekordne ülevõim, et pääseda välilahingus võitjaks oma vastase üle.

Loomulik, et Vene kui ka Rootsi taktika Põhjamaade 25-aastase sõja ajal tugevasti mõjus strateegiale ja nimelt oli tähtsaks takistavaks tõsiasjaks taktika defensiivne ilme.

Rootsilt nõudis sõda ka suuri materjal-seid pingutusi. Nagu harilikult mujalgi mõ-jutas siin sõjapidamist materjalsete abi-nõude puudus, eriti raske oli vahel Rootsil maksta palka palgasõduritele, ka kodumais-te vägede relvastamine ja moonastamine kippus sageli üle jõu käivaks asjaoluks. Eriti tundusid need puudused Eesti sõ-jategevuse alal, Põhjamaade 25-aastase sõja peatallermaal. Põhja-Eesti oli alalise vene rüüstetegevuse tõttu ära laastatud, nii et siit ei saadud sõja pidamiseks moona, Rootsi oli aga tollaegse transpordiolude tõttu liiga kaugel ja moonastamine toimus Soomest, mis viimasele pidi tunduma seda raskemana, et ka tema enesekaitse teos-tamine nõudis maalt suuri materjal-seid ohvreid. Sõja pidamiseks vajati ohtrasti just ka raha, mida aga sel ajal kehval Rootsil polnud küllalt olemas. Raha puu-dusel pidi 1574. a. Eestimaal Rootsi väes teenivatele saksa palgasõduritele pandita-ma Läänemaa kindlused, mis need järgmi-sel aastal taanlastele edasi andsid. Raha-puudusel ei suudetud muretseda sõjaväge-dele küllaldasel määral moona, varustust ja muid sõjatarbeid. Eelmises kirjutises⁴⁵) ja käesolevas tuli jätkuvalt peatada sellel, et moona, sõjatarvede jne. puudusel tuli jätta kindluste piiramisi ja jätta pooleli sõjaret-ked. Soome uuriija Juvelius märgib üsna õieti ära selle asjaolu, et moona ja va-rustuse puudust tol ajal ei saa igakord se-letada ainult rahapuudusega, vaid et selle aja käsitluse järgi pidi sõda ise sõjaväge elatama vaenlase alal⁴⁶). Olukordade tõttu siinsel sõjaväljal oli see aga võimata, eriti Eesti alal, mis venelastest rüüstatud, ja kui sõjaretk kandus Vene aladele, polnud asjaolud paremad, sest need alad olid ise-enesest harvalt asustatud ja kehvad. Trans-portasjandus polnud sel ajal kuigi arenenud ja polnud selles kindlat süsteemi, samuti polnud ka sõjaretkeks tarvilikku moona enne sõjaretket koos. Ka oli suureks takistuseks

transportimisel seegi, et merd kaudu trans-portimine oli liialt seotud ilmastiku tingi-mustega. Sageli hilistus seetõttu moon ja varustus ja saabusid alles siis, kui soodus silmapilk retkeks möödunud.

Üldiselt oli see aga Soomele ja ka meie maale suureks kasuks, et Rootsil oli Lää-nemerel hea laevastik, mille abil võis ta üle-val pidada sidet sõjaväega, saata sõjaväl-jale uusi sõjaväeosasid, tagasi viia haigeid ja kurnatuid — ühes sellega ka kui sõjaret-ked lakkasid sõjavägesid paremate lihapot-tide juurde Soome. Ilma laevastikuta oleks Rootsil olnud võimata jagu saada neist ras-kustest, mis sõda mere taga kaasa tõi. Laevastiku tähtsus oli Rootsile seda suu-rem, et Venel puudus laevastik. Järelikult võis Rootsi laevastik takistada sõjatarvete vedu Narva — nii kaua kui see oli vene-laste käes (1558—1581) ja viia Tallinnale abi piiramise ajal ja valitseda oma tahtmist mööda Soome lahte. Et venelastel puudus laevastik, siis polnud ka selles sõjas merc-lahinguid, ainult sõja esimestel aastatel oli rootslastel Narva sõiduvete piirkonnas väiksemaid kokkupõrkeid nende välisriiki-dega, kes vaatamata keeldudele pidasid Narvaga kaubanduse ühendust⁴⁷). Et vene-lastel puudus Läänemeres oma laevastik, siis võeti Vene teenistusse kaapreid Läänest. Üks säärastest oli Kersten Rode, kes oma poolt teisi kaapreid teenistusse palkas; nen-de ülesandeks oli takistada kaubandusside-mete pidamist merd kaudu Vene vaenlastega, nagu Poola-Leeduga j. t., eriti just Danzi-giga⁴⁸). See leidis esialgu ka toetust Taani võimude poolt⁴⁹). Meil on andmeid olemas, et Rode muu seas tarvitas oma kaaper-laevastiku baasina ka Kuresaart. 1570. a. suvel oli ta lasknud seal valmistada 20 sä-litise mahuga laeva, mehitades seda 35 me-hega Kuresaare linnusest; sealt sai ta ka

⁴⁴) Vt. H. Sepp, Boris Šeremetjevi rüüsteret-ked Liivimaale a. 1701 ja 1702. Sõdur 1931, Korruga kolmel kohal tungis Liivimaale peale ka 1701. a. septembrikuu alul (Sepp, sealsamas, lk. 808).

⁴⁵) H. Sepp, Põhja-Eesti ala Rootsile alluta-mine, Sõdur 1931.

⁴⁶) Juvelius, I, lk. 272.

⁴⁷) Juvelius, I, lk. 271—272.

⁴⁸) Danzigi rae kiri Taani kuningale Fried-riich II, dat. Danzigis, 31. juulist 1570; Kersten Rode poolt Klaus Todde antud kaapri tunnistus 23. augustil 1570. a. j. t., Shtsherbatshev, Kopen-gagenskije aktõi, otnosjashtshiesja k russkoi istorii. Vtoroi vopusk 1570—1575 g. g. Tshtenija v Imperatorskom Obshtshestve Istorii i Drevnostei Russkih pri Moskovskom Universite 1911. Kniga vtoraja. Moskva 1916, nr. nr. 172, 176, 180.

⁴⁹) Shtsherbatshev, nr. 174, 175, 179.

vajalikud kahurid⁵⁰⁾. Kuid Rode ei heitnud armu ka Taani alamate peale ja tagajärjeks oli, et Taani kuningas käskis Rode ühes temale kuuluva laevaga kinni võtta⁵¹⁾. Seetõttu ei saanud ka Vene poolt teenistusse võetud kaaper kaua teotseda Läänemeres. Sõjalaevadele pealetungimisele nad muidugi ei võinud mõelda ja pidid piirduma kaubalaevade kinnipidamisega. Pealegi kaovad dokumentidest andmed Vene teenistuses olevatest kaapritest.

Lõppkokkuvõttes, hinnates 25-aastase Põhjamaade sõja tagajärjesid Rootsi seisukohalt, tuleb konstateerida, et see oli oma tulemusilt Rootsile, eriti aga Soomele kasulik, olgugi et Soome ja Rootsi olid kaotanud palju majanduslikke ja vaimlisi väärtusi, sest selle sõja läbi oli Rootsi-Soome kaitse ida suunalt saanud, võrreldes endisega, kindlama aluse. Kuigi Rootsi kaotas selle sõja lõpptulemuses Käkisalmla lääni ja Ingeri, jäi siiski Rootsile Põhja-Eesti ala, mis ühelt poolt kindlustas Rootsile Soome valdamist ja teiselt poolt oli aluseks tuleva Rootsi Läänemere võimu tekkimisel. Eesti rahvale oli see samuti tähtis, sest see võimaldas Lääne kultuuri ja Lääne traditsioonide säilitamist. Järelikult ei nihiatanud 16. sajandi teise poole sündmused, nii rasked ja kurvad kui nad ka on olnud, Eesti elu võõrastele alustele ja meie rahvas, olgugi, et jäi edasi elama rasketes sotsiaal-majanduslikudes tingimustes, mida rasked ja kurnavad sõjad võisid veel enam edasi arendada, ei kaotanud sidemeid Lääne kultuureluga, mis edaspidi Eesti rahvuslikus kultuurelus on olnud suure väärtusega ja põhjaneva tähtsusega teguriks. Just see püsimine Lääne kultuuri õhkkonnas ja Lääne rahvastega sidemetes viibimine on olulise vää-

tusega Eesti rahva põhiolu säilitamiseks, kuigi ka Lääne rahvastega sidemes olemine on Eesti rahvale nii sotsiaalselt kui ka majanduslikult sageli õige raske olnud. Tõsiasi on siiski see, et Eesti rahvas ei saanud ära nihiatud oma rahvusparaselt jo loomulikult põhiolult.

Tahtejõuline ja põhiolult intellektuaalne eestlane kuulub oma põhilaadilt ikka enam Lääne kui Ida rahvaste peresse ja ta vajab selleks vajalikke pidemeid läänepoolsest naabrusest, mitte aga idast.

Kuid võitlus idapoolse Transbaltika pärast lõuna pool Soome lahte kestis järgmise sajandi alul edasi ja meie maa, olles Lääne- ja Ida-Euroopa vahepunktiks, kujunes alaks, kus Rootsi, olles sõjakeerises, hakkas esmalt istutama oma sõjaväkke tolleaegset moodsamat Lääne-Euroopa, Madalmaade, sõjakultuuri; kohtamistaktika algloimed istutati Rootsi sõjaväkke Pärnus. Seega väärib Pärnu tähelepanu tuleva kuulsa Rootsi sõjaväe reorganiseerimise paigana, nagu Liivimaa sõda kujunes kolmekümneaastase sõja eelfaasiks ja sõda Liivimaal Gustav II Adolfile kasulikuks samaks sõjaks.

Meie oleme jaganud Rootsi kuulsusriikast suurusajaga alult lõpuni ja just Rootsi suurusaja lõppfaasil Põhjasõja ajal kujunevad sõjamõllus arvurikkad puhteestilised väeosad, maamiilitsameeste pataljonid ja rügemendid. Et eestlane võis olla hea sõdur, seda näitas 16. sajandi teine pool, kui vahva Ivo Schenckenberg oma hulljulge salga moodustas.

⁵⁰⁾ Shtsherbatshev, nr. 184.

⁵¹⁾ Shtsherbatshev, nr. 186, 190.

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 1. *)

PATALJON JÄRELVÄENA.

Patüli lühike olukorra hinnang ja käsk.

Selgituseks olgu tähendatud, et kuna pataljoni asetus kattepositsioonil 6. 10. õhtul on kõige lähemalt seotud sellega, kuidas ta teotseb 7. 10. järelväena, siis patüli juba 6. 10. õhtul peab ette nägema ja ära määrama vähemalt oma tegevuse peajooned 7. 10. peale. Vastavalt sellele kujuneb ka patüli olukorra hinnang ja käsk.

Olukorra hinnang.

Ülesanne kohustab mind 7. 10. jooksul viima läbi taandumise maanöövri, ribas, mille sügavus ja laius on 8—10 km. Vastase edasitungi pean maksimaalselt tõkestama.

See on väga tõsine ja raske ülesanne ühele pataljonile. Ülesande tõsidust kriipsutab alla asjaolu, et vastane on vähemalt 4—5-kordses ülekaalus minu suhtes ning omab tehnilisi vahendeid, mis minul puuduvad (tankid). 6. 10. tal on olnud edu, kuigi kandnud võrdlemisi suuri kaotusi. Vastase edasitungi võib oodata veel ööl 6—7. 10., niipea kui talle selgub meie taandumine.

Ülesande täitmist hõlbustab maastik.

Pean katma peamiselt kahe kokkujooksuva tee suunde:

a) Loodi—Heimtali ja b) Päidre—Heimtali. Kuna Päidre—Heimtali teest lääne pool maastik raskete vihmade tagajärjel on muutunud läbimatuks, siis, taandudes, mul ei ole vaja pidada sidet 1/6 järelväega, mille tõttu mu tegevuseriba järjekindlalt lähem kitsamaks. Vardi as. joonel ta võrdub veel ainult 3 km, s. o. kaks korda kitsam kui esialgu. See on sama hea, kui oleksin saanud juurde samavõrra uusi jõude.

Kahe tee olemasolu, mis lahutatud Sinialliku j. oruga, sunnib mind moodustama 2 iseseisvalt teotsevat salka:

— järelsalk, Loodi—Heimtali teel;

— külgsalk, Päidre—Heimtali teel.

Nende salkade juhtimine, riba üldise laiuse tõttu, tuleb täiel määral detsentraliseerida.

Ülesandega minule on 7. 10. peale juba määratud kaks maastiku joont, kus pean tõkestama vastase edasitungi, nimelt:

— kattepositsioon — Päidre—Loodi as. joonel ja

Vardi—Heimtali ms. joon, mis vähemalt õhtul peab veel jääma minu kätte. Nende kahe joone vahel maastik võimaldab valida veel paar looduslikku joont vastupanu korraldamiseks, need on:

— Laatre—Sinialliku j. joon;

— Vardi as. — Oru joon.

Võttes arvesse maastiku ja aja tingimusi, kõige tugevama vastupanu võin organiseerida Laatre—Sinialliku j. joonel, eriti seetõttu, et Sinialliku moodustab loodusliku tankivastase tõkke. Need tõkked võib ka veel valmistada Laatre tal. idas asuvas metsas.

Kuna uus kaitsepositsioon asub minu paremast tiivast ainult 4—5 km, siis võin loota, et umbes Laatre raioonist alates rügement suudab seda tiiba toetada oma suurtükitelega.

Vanakubja, 6. 10. k. 1500 *)

Käsk Nr. 5 järelväele
(suusõnaline).

1. 6. rüüg. katkestab lahingu 6. 10. õhtul ja taandub uuele kaitsepositsioonile üldjoonel Rimmu—Alaküla—Marna as.

2. Pataljon järelväena julgestab rügemendi põhjakoloni taandumist 7. 10. jooksul Loodi as.—Heimtali ms. ja Päidre—Heimtali ms. suundades. Selleks ta moodustab 6. 10. õhtul kattepos. Loodi as. — Päidre üldjoonel ja organiseerib visa vastupanu Laatre—Sinialliku j. joonel.

Paremal taandub 1/6, järelvägi kattepos. 6. 10. õhtul Meose tal, 4 km kagu pool. Piirjoon Sügavoru j.

*) Eeldatud, et pataljon enne asumist kattepositsioonile oli rügemendi varus Vanakubja raionis metsas, kuhu ilmusid määratud ajaks ka kõik pataljonile juurdeantud osade juhid.

Vasakul taandub 9. rüg. järelväena Sakala üks. pat., kattepos. 6. 10. õhtul Hendriku as. — Kulli t. — Vardja joonel. Piirjoon: Marna as. (s. a.) — Raudna j. — Sinialliku j. — Paistu oja — Aidas (v. a.).

3. Külgsalk: 1/III, käsutuses I ja II rk rühm, 1 saatesrt., 1 ratrühm, 2 pijagu, 3 ratsanikku. Tõkestada vastase edasitung Päädre—Heimtali ms. suunas; kattepos. Liiva—Rimmu üldjoonel, visa vastupanu ka tankidele Laatre — Tõlba joonel.

Järelsalk: 2/III, käsutuses III ja IV rk rühm, 3 ratsanikku. Tõkestada vastase edasitung Loodi as. — Heimtali ms. suunas; kattepos. Loodi as. — Loodi jaama üldjoonel.

Järel- ja külgsalk vastase survele taanduvad iseseisvalt kuni Männiku—Maiste—Leevi—Vanakubja jooneni, mitte end lastes siduda. Taandumine Laatre—Sinialliku j. joonele minu käsul. Vahejoon: Amara—Korbi (1/III) — Kusta (2/III)—Leemendi (lääne talu) — Tõlba (1/III).

Lahinguside Leemendi ida talu juures — igast kompanist 1 jagu — juht 2/III-st.

Luure — salkade juhtide korraldusel. Eriiselt jälgida vastase tankide tegevust.

4. Järelvalve peajõud: — 3/III, käsutuses 1 jagu pionere, 2 ratsanikku, organiseerib visa kaitse Sinialliku j. lääne kaldal Lüütre—Köökmäe metsa raioonis;

— 1/VII patarei (ilma ühe suurtükita) toetab järelsalka. Tuli peamiselt Sultsi—Aidu raiooni ja orgudesse, mis neist põhjas. Minu käsul valmis toetama 3/III;

— rk saaterühm — õhukaitsepost (ÖKP) — Ramsi raioonis. Rk kompüü koos 3/III valmista ette Sinialliku jõe joonel rk pos. vähemalt kolmele rühmale;

— s/aut. rühm — Oru juures, valmis toetama minu käsul nii 1/III kui 2/III tegevust.

5. KP: minu ja 3/III Köökmäe, alates k. 1700. külgsalk — Maiste, järelsalk — Vanakubja, muutustest teatada. KP-de vahel telefoni ühendus.

Signaalid: — salkade taandumisel — rohelised raketid; — vastase pealetung — punased raketid.

6. Varustamine ja evakueerimine pataljonis erikorraldusel, samuti õhukaitse.

Märkus. Järelväe asetusskeem antakse järgmises „Söduri“ numbris, koos külgsalga asetusskeemiga.

Lahendada. Külgsalga juhi lühike olukorrahinnang ja käsk 6. 10. õhtul. Skeemil 1:21000 näidata külgsalga asetus 6. 10. k. 2100.

Järelväe juhi käsu selgituseks.

1. „Lahingueskirja“ (L. E.) põhimõtete kohaselt järelväe juht rühmitab oma jõud kolme ossa: järelsalk, külgsalk ja peajõud. Käsust nähtub, et peajõud on moodustatud võrdlemisi tugevad. See on ilmtingimata tarvilik etteavatsetud taandumise edukaks läbiviimiseks. L. E. märgib, et „järelväed harilikult ei astu otsustavasse lahingusse vastasega, vaid vastase tõsisema kallaletungi ähvardusel taanduvad järgmisele positsioonile“. Seda taandumist järelväe osad peavad olema valmis teostama ka päeval, sest on selge, et 7. 10. võib oodata vastase edasitungi suuremate jõududega. Järelväe peajõud ongi selleks, et seda taandumist päeval tagada. Tugevate peajõudude moodustamisega saavutatakse järelväe järgustus sügavusse, kus ta üksikud osad avaldavad edasitungivale vastasele järkjärgulist vastupanu. Järelväe jõudude rühmituses väärib allakriipsutamist käsus väljendatud idee kujundada külgsalk võimalikult tugev ning ta määrata teotsema peaaegu täiesti iseseisvalt, omaette järgustamisega sügavusse.

2. Ühenduses jõudude rühmitamisega sügavusse käsk näeb ette ka vastavalt kaitse ettevalmistamise ühes välirikindlustamistööga. Järelväe juhi idee on kõige visamini vastu panna Sinialliku j. — Laatre joonel. Selle positsiooni ettevalmistamiseks ta suundabki oma peajõud ja pionerabinõud. Seega kõik, mis sünnib 7. 10. hommikul sellest joonest lõunapool, on vaid selleks, et katta Sinialliku j. joone ettevalmistamist. Mida kauem suudetakse seda katet teostada, seda rohkem on eeldusi visa kaitse organiseerimiseks Sinialliku j. joonel.

3. Süvenedes käsus järelväe, kui teraviku, järelsalga ja külgsalga ülesandesse, selgub, et järelväe juht oma käsus ei ole mitte ainult mehaaniliselt edasi annud rüülitl temale endale antud ülesande, vaid selle osalt lühendanud, ja osalt detaliseerinud. Järelväe ülesandest ta teatab salkade juhtidele ainult seda, mida viimased vajavad 7. 10. hommikul — s. o. tegevuse kuni Sinialliku j. jooneni. Järel- ja külgsalkadele antud ülesannete suhtes olgu erilist tähelepanu juhitud järgmisele käsus väljendatud mõttele: „Järel- ja külgsalk vastase survele taanduvad ise-

seisvalt kuni Männiku—Maiste—Leevi—Vanakubja jooneni, mitte end lastes siduda.“ Sellega salkade juhtidele on antud võimalus iseseisvalt manövreerida teatava riba piirides, kuid millest nad järelväe juhi käsuta ei tohi üle minna. Teatava piirini vaba, iseseisev manövreerimisvõimalus tahapoole ongi selleks iseärasuseks, mis iseloomustab taandumise eesmärgiga peetavat kaitselahingut, mis ta eraldab püsisvastkaitsesest, kus kogu manööver suundub ettepoole, et oma käes hoida positsiooni eelserva. Taandumise eesmärgiga peetavais lahinguis alluvate üksuste iseseisev manövreerimisvõimalus tahapoole on tarvilik, et suuta end lahti kiskuda vastasest enne, kui viimane neid veel ei ole köitnud oma tulega. Ülekaalus olevast vastasest lahtikiskumise probleem eriti päeval kuulub kõige raskemate ülesannete hulka, mis võib õnnestuda vaid siis, kui ta ei sünni liig hilja ning on hästi ette valmistatud. Ei järel- ega külgsalga juht ei või antud olukorras neile määratud kattepositsioonil jääda ootama senikanaks, kuni saabub järelväe juhi käsk

taandumiseks. Sest suurte kauguste tõttu see käsk võib hilineda, võib koguni hoopiski mitte kohale jõuda siis, kui katkeb, näiteks, telefoni liin. Mis puutub taandumisse Sinialliku j. kaitses joo- nele, siis sellekohta ta võib veel teha erikorralduse, kui on juba jõutud Männiku—Vanakubja joonele ning see korraldus kahtlemata lubab siis jällegi salkade juhtidel seda teha iseseisvalt.

4. Luure korraldamise järelväe juht on annud salkade juhtide kätte. Niisugune lahendus on kahtlemata tingitud asjaolust, et vastane on juba lähedal, kusjuures pataljon on kistud laiali väga laiiale rindele. Neil tingimusil patüli enda luure korraldamine rindel tekitab tõsisid tehnilisi raskusi, sest tal tuleb teotseda samades raioonides kui kompanide luurel. Järelväe loomulikuks luureorganiks oleks rattrühm — olukorras, kui vastane läheneks kaugemalt. Kuid praegu rattrühma lai- alkiskumine rindele luure toimetamiseks osutuks nende osade asjatuks vintsutamiseks. Jättes luure salkade juhtide hoolde, järelväe juht oma käsus määrab siiski, millele juhtida erilist tähelepanu luure korraldamisel. A. T.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Õhuolukord ja selle hinnang.

A. Vernik.

Vajadus õhuolukorra tundmiseks ja selle hindamiseks.

Vaenlase lennugägi mõjutab vägede tegevust enne tegeliku kontakti loomist maapealse vaenlasega. Rindel võitlevad väed, lahinguväljale lähenevad üksused, lähem ja kaugem tagala on tundelikud kallaletungide vastu õhust. Iga vaenlase lennuk on silmadeks ja relvaks oma vägede juhatajatele, mille abil vaenlane algab tegelikkude võitlust meiega enne otsustavat lahingut maapeal.

Maapealsed väed peavad teadlikud olema tänapäeva lennutehniliselt saavutusis ja eriti selles, et lennukid suudavad raadio vahetlatusel *ajaviimatult* teatada oma juhatajatele meie suhtes toimivad luure ja vaatluse andmeid. Samuti teavad meie väed, et lennukid langetatud mitmetüübilised pommid tekitavad materjalseid ja moraalseid kahjusid.

Väeosade ja väekoondiste juhtide ning juhatajate operatiivne töö on märksa suurenenud nende juhtida olevate üksuste ja tagala õhukaitse korraldamise arvel. Viimane ala nõuab kõigepealt lennugägi omaduste tundmist, eriti aga õhu-

vaenlase võimete ja tegevusviiside hinnangu oskust.

Vaenlase lennugägi mõjutab mitte ainult meie maapealsete vägede tegevust, vaid ta esineb ka vahetu vastasena meie oma lennugäele, kelle lahinguülesannete sooritamise edu või ebaedu on tähtsal määral tingitud õhuvaenlase omadusist, jõust, vabast tahtest ja tegevusest.

Seega tuleb väejuhil tänapäeva lahingu ettevalmistamisel ja juhtimisel arvestada kaheksugust vaenlast — maapealset ja õhuvaenlast. Viimast nii oma vägede ja tagala, kui ka oma lennugägi suhtes.

Rööbiti õhuvaenlase hinnanguga tuleb väejuhil arvestada ka oma lennugägi, eriti tema käsutusse kuuluva lennugägi omadusi ja võimeid, sest pole mõeldav, et lahingus lennugägiüksused teotseksid iseseisvalt, väljaspool üldolukorda ja rippumatult väejuhi otsusest. Väejuht suhtub lennugäele samase tähelepanelikkusega, kui teistele tema käsutusse olevaile relvaväele, arvestades mitte ainult lennugägi kasutamise võimalusi, vaid kaaludes ka kõiki teisi lennugägi koostöoga, julgestusega, tagala korraldamisega j.n.e. seotud küsimusi.

Millest on siis selline oma lennuväe hinnangu vajadus tingitud? Sellest, et lennuvägi sooritab oma vägede ja tagala suhtes 3 peamist ülesannet: *võitleb õhuvaenlase vastu, võitleb maapealse vaenlase vastu ja julgustab maapealse operatsiooni teostamist.*

Väejuht, arvestades oma vägede ees olevat maapealset vaenlast, on teadlik ka selles, et oma vägede ja oma lennuväe vastu teotseb õhuvaenlane. See olukord nõuab tegevuseplaani koostamisel ka õhuvaenlase vastu võitlemise küsimuste kaalumist, sest väejuht peab tagama oma vägede edu mitte ainult maapealse, vaid ka õhuvaenlase vastu. *Millised on õhuvaenlase vastu võitlemise eesmärgid ja ülesanded, millal ja kus see võitlus on häduvajalik ja nõuetav — need küsimused kerkivad iseenesest ja üheaegselt operatsiooni üldkava kujundamisel.* Oma lennuvägi osutub siin õhuvaenlase vastu võitlemisel otstarbekohasemaks ja mõjuvamaks relvaks: luurelennumikid leiavad vaenlase aerodroomid, pommitajad paralüüsivad nende tegevuse ja hävitajad tungivad vaenlase lennukitele kallale õhus.

Oma lennuvägi on tähtsaks relvaks ka maapealse vaenlase vastu võitlemisel. Väejuht, käsutades lennuväge, omab võimaluse vaenlase vägede ja tagala tegevuse mõjutamiseks. See lennuväe tegevus algab enne maapealsete vägede lahingutegevuse algust ja kestab peale lahingu vaibumist maapeal. Sellisest lennuväe tegevusest on omakord tingitud vajadus lennuväega arvestamiseks operatsiooni plaani koostamisel ja selle realiseerimisel.

Lennuvägi esineb lõpuks operatsiooni julgestuse vahendina. Vägede ja väejuhi enese kasuks toimitav õhuluure, vägede koondamise ja rännaku julgestus õhus, koostöö jalaväega ja suurtükiväega, soomus- ja tehniliste vägede abistamine, sideteenistus j.n.e. — need kõik moodustavad selle ülesannete kompleksi, mida väejuhil tuleb arvestada olukorra hinnangul ja otsuse sünnitamisel.

Kuid lennuvägi teotseb õhuruumis, tema tegevus on tingitud erilistest olukorra elementest, milliste tundmine ja hinnangu oskus osutuvad tänapäeva väejuhile mõõdapääsematuiks vajadusiks. Kui meie tänini oleme õppinud hindama maapealset olukorda tema üksikute elementide järjekorras, siis peame õppima tundma ja hindama ka õhuolukorda kõikide tema isearasusiga. Õhuolukorra mitteamistamise tulemuseks on see, et meie kavatsused avastatakse õhuvaenlaselt enneaegselt, õhukallaletungest mõjutatud väed astuvad lahingusse nõrgestatult ja tagala korrapärane tegevus on takistatud. Vastuoksa, väejuhi ülesandeks on juba esimesist operatiivsamast, esimesist mõttest vaenlasest ja oma vägedest arvestada õhuolukorda ja käsitada küsimusi: *kas, kus ja kuidas võib õhuvaenlane mõjutada minu tegevust, kuidas ja millal võin ma kasutada oma lennuväge?*

Kokku võttes: tänapäev pole vaid maapealset olukorda, pole ka kahte erinevat — maa- ja õhuolukorda. Küll aga on üks ühine olukord, mis sisaldab kõiki maa- ja õhuolukorra elemente tihedas siduvuses üksteisega.

Seda tuleb arvestada vägedel ja väejuhidel kõigil astmel, omandades rahuaegsel väljaõppel rõõbiti maapealse olukorra hinnangu meetodile ka õhuolukorra hinnangu meetodi.

Kuid ka lennuväe juhil tuleb olukorra hinnangul kasutada sama meetodi, mis kujunenud maapealsete vägede juhtel. Teotseb ju

lennuvägi tihedas koostöös maavägedega, saab ülesanded väejuhilt ja sooritab need rippuvalt kujunenud olukorras. Ka lennuvägi on tegemist maapealse vaenlasega, maastik, aeg ja ilmastik mõjutavad tema lahinguülesannete täitmist, õhuvaenlane sunnib valima erilisi teotsemisviise. *Lennuväelane vaatleb vaid olukorra elemente ja hindab neid spetsiifilisest vaatevinklist.* Olukorra hinnangu meetod aga on analoogiline väejuhi olukorra hinnangu meetodile.

Järeldusena ülaltoodust selgub, et on olemas õhuolukord, mille elemendid tihedas siduvuses üldolukorraga ja mille hindamiseks on vajadus nii väejuhi ja maapealsete vägede, kui ka lennuväe juhi ja lendava personali seisukohtist. On see vajadus olemas, siis järelikult tuleb seda vajadust ka rahuldada vastava meetodi tundmaõppimisega ja omandamisega.

Õhuolukorra hinnangu meetod.

Juht hindab olukorda antud ülesannete seisukohast. Ülesanne näitab, millist osa tuleb üksusel etendada väeosa või väekoondise manöövri tervikus. Näiteks, kompül, teades pataljoni ülesannet, on teadlik oma osast pataljoni tegevuse ulatuses. Kuid temal pole vajadust tungida rügemendi ega väekoondise ülesannete raamistikku.

Lennuväe seisukohast on küsimuse lahendamise märksa keerukam. Lennuvägi töötab maavägede huvides, mispärast lennuväe juht ja lennukite meeskonnad peavad teadlikud olema selle väekoondise ülesandes, mille koosseisus või käsutuses lennuväeüksus teotseb. Iga üksik lendur ja lendurvaatleja ei suuda edukalt sooritada lahinguülesannet, kui tal pole selgust näiteks rügemendi, brigaadi või diviisi ülesandest. Kaugluure sooritamisel vajab lennuki meeskond aru tihti teateid rinde juhi kavatsusist ja ülesannetest. Ühesõnaga — *lennuväelase teadmiste ulatus peab olema suurem vastava maapealse tegevuse omast, lennuväelane mõtleb vähemalt väeosa, väekoondise või rinde kavatsuste ulatuses.*

See on lennuväelasele esimeseks raskuseks olukorra hinnangul.

Kuid peale selle tuleb igal lennuväelasel arvestada lahinguülesannete täitmise ja õhuvõitluse raskusi ning keerukust. Aerodroomil viibides on lennuväelased alalisel hädaohus igal mendil esineda võiva õhukallaletungi suhtes. Tõustes õhku ülesande sooritamiseks, ähvardavad igat meie lennukit vaenlase hävitajad ja maapealsed õhukaitse vahendid. Neid peab iga lennuväelane tundma selleks, et teotseda otstarbekalt ja sooritada saadud ülesanne edukalt.

Sellest järeldub, et isegi väga piiratud ülesande täitmine üksikult lennukilt vajab selle meeskonnalt laiaulatuslikku mõttekäiku ja oskust olukorra hinnanguks. Lennuväe juhi mõttekäigu ulatus miinimumiks aga on selle väekoondise ulatus, mille käsutuses temalt juhitud lennuväeüksus teotseb.

See on lennuväelasele teiseks raskuseks olukorra hinnangul.

Neid raskusi on võimalik ületada vastavaid teadmisi ja olukorra hinnangu meetodi omandades ja tegelikus elus kasutades.

Teatavasti koosneb olukorra hinnang antud ülesannete seisukohast: *jõudude vahekorras, maastiku ja aja elementide hinnangust.*

Piltlikkuse saavutamiseks vaatleme alljärgnevalt õhuolukorra hinnangu meetodi loetletud elementide järjekorras näiteks diviisi käsutusse an-

tud luure-hävitus lennuväeüksuse juhi seisukohast. Meenutame aga ühtlasi samase meetodi kasutamise kasulikkust ka lendavale personalile ja maapealsete vägede juhtele.

1. JÕUDUDE VAHEKORD.

Jõudude vahekorra hinnang on antud ülesanda piirides operatsiooni tegevusekava aluseks. Kuidas jõuda selles vahekorras selgusele, millist loogilist mõttekäiku kasutada ja millised on selle konkreetset tulemusi?

Loogilise, järjekindla ja eriliste pingutusita töö saavutamiseks tuleb kõigepealt vaadelda oma jõude, siis vaenlast ja lõpuks neid suhteliselt võrrelda.

a) Oma jõud.

Saadess ülesande, tuleb lennuväe juhil: esiteks — luua omale selge pilt üksuse arvulisest seisukorrast, teiseks — selgitada üksuse sisulist väärtust ja kolmandaks — järeldada, kas ja kuivõrt üksus on tegevusvalmis ülesande täitmiseks.

Üksuse arvulise seisukorra hinnangul tuleb arvestada olemasolevat materjalosa ja isikliku koosseisu arvuliselt antud momendil ja selgitada, kas ja millises ulatuses on üksusele juureantud lisaabinõusid, või kas on lubatud ülesande täitmiseks kasutada kõiki üksuse jõude. On lisaabinõud juurde antud, siis millised on eritingimused nende kasutamiseks, või on üksuse juhile jäetud vabadus nende kasutamiseks oma parima arusaamise ja olukorra kohaselt. Pole lubatud ülesande täitmiseks kasutada kõiki üksuse jõude, siis millises ulatuses vanem juht on reserveerinud omale varuks üksuse jõude ja milliseil tingimustel võib neid kasutada.

Need küsimused selgitatud, kujuneb lennuväeüksuse juhil selge pilt ülesande täitmiseks olemasolevate ja kasutada võivate lennukite, relvade, laskemoona, tehniliste abiseadiste, veovahendite, isikliku koosseisu j.n.e. täpsast arvust.

Jõudnud selgusele kasutada olevate jõudude arvulises koosseisus, siirdub lennuväeüksuse juht oma jõudude sisulise väärtuse analüüsile. Siin kerkib rida keerukaid küsimusi, millised üksteisega niivõrt tihedas siduvuses, et mõne üksiku momendi unustamine või mittearvestamine võib halvavalt mõjutada juhi otsust ja ülesande sooritamise edu.

Sisulise väärtuse hinnangul on otsustavaks toimida järjekorras:

- esiteks, hinnata materjalosa lahinguväärtust;
- teiseks, vaadelda tehniliste tagavarade ja abiseadiste olemasolu ning nende väärtust ülesande sooritamise ja üksuse julgestuse seisukohtist;
- kolmandaks, hinnata isikliku koosseisu, eriti lendava personali lahinguväärtust.

Materjalosa lahinguväärtus on kõigepealt varustusel olevate lennukite lennutehnilisist ja taktikalistsit omadusist ning nende tehnilisest seisukorrast. Lennuväeüksuse juht on loomulikult teadlik nii hävitus- kui luurelennukite omadusist ja arvestab neid ülesannete andmisel. Kuid silmapaare vahele võib jääda lennukite, eriti mootorite tehniline seisukord. Viimane on enne ülesannete andmist sooritatud lennukite lennu- ja mootorite töötundest. Iga lennuki ja mootori ekspluateerimisel on tehnilised normid, milliste vägivaldne ületamine annab vaid negatiivseid tulemusi, põhjustades materjalosa kiiret hävimist ja ebaratsionaalset kasutamist. See-

pärast on lennuväeüksuse juhi huvides alati pidada käepärast lennukite ja mootorite töötundide tabel või graafik, millest ajaviitmatult selgub kasutada olevate töötundide tagavara.

Järgmisena tuleb kaalumisele tehniliste tagavarade ja abiseadiste olemasolu ning väärtus, sest viimased on tihedas siduvuses eelmisega. Pole mõeldav edukas ülesannete sooritamine, kui juhil puuduvad andmed ja arusaamine relvade, laskemoona, pommide, foto-, raadioseadiste, põletis-määrdeainete, tagavaraosade j.n.e. arvust ja omadusist. Juht ei või tähelepanematult mööduda ka oma üksuse julgestuseks määratud vahendite väärtuse hinnangust, pühendades tõsiselt tähelepanu aerodroomide ja maandumisväljade moondamise küsimusele ning tema käsutuses olevate maapealsete õhukaitse relvade omadusile. Eriti üksikasjalikku süvendamist vajab juht ajutiselt tema käsutusse antud lisajõudude ja vahendite väärtuse küsimusis.

Isikliku koosseisu, eriti lendava personali lahinguväärtus on:

- kõigil ametastmeil olevate juhtide võimeist ja iseloomust;
- väljaõppe tasemest;
- sõjalisest kogemusest;
- füüsilisest ja moraalsest seisukorrast.

Isiklik koosseis moodustab selle elavjõu, mis paneb liikuma surnud materjalosa, puhub sellele hinge sisse ja mille väärtusest olenevad ülesannete sooritamise tulemused. Inimese kompliteeritud hingeelu põhjalik tundmine, selle analüüsimise oskus ja õigeaegne otstarbekas mõjutamine ning rakendamine on iga juhi väärtuslikumaid vourusi. Selle raske ülesande lahendamisele tuleb asuda erilise ettevaatusega, oskusega, kuid ka järjekindlusega.

Kõigil ametastmeil olevate juhtide võimed ja iseloom moodustavad selle alusmüüri, millele lennuväeüksuse juht konstruub oma otsuse ehitise.

Allüksuste juhtide moraalne, väljaõppe, sõjaliste kogemuste j.n.e. tase tingib neile antavate ülesannete iseloomu ja ulatuse. On juhte, kes võimelised täitma suureulatuslikke ja vastutusrikkaid ülesandeid ka piiratud vahendeiga ja raskeis olukordis. Rööbiti esimesile leidub juhte, kes vaevalt saavad hakkama piiratud ülesandega, rikkalikude vahendite olemasolule ja soodsale olukorrale vaatamata. On ka iseloomult selliseid juhte, kes ei hinda tõelikku olukorda süvendatult, vaid teotsevad tujukalt, momendi mõjutusel ja pooldavad „tulgu mis tuleb, saagu mis saab“ teotsemise põhimõtteid. Lennuväeüksuse juhi kohus on kaaluda iga temale alluva juhi võimeid ja iseloomu, valides ülesannete täitmiseks vastavaid ja kohaseid alluvaid. Pole see võimalik, siis kasutada oma isiku autoriteeti alluvate mõjutamiseks, kombineerida ülesanded lihtsustatud tegevuse ja alluvate võimete piires.

Väljaõppe tasapind kujuneb rahuaegse õpetöö tulemusena. Lendavalt personalilt on tänapäeva lahingus nõuetav eriti viimistletud tehniliste ja taktikaliste oskuste tase, tehniliselt personalilt — materjalosa põhjalik tundmine ja kasitamine tehnilised võtted, abistavalt meeskonnalt — relvade, abiseadiste korrashoiu, hooldamise, käsitamise ja aerodroomide ning maandumisväljade kaitse teostamise oskused. Kõik loetletud alad nõuavad tänapäeva keerukate võitlusevahendite iseloomu tõttu pingutatavat tööd rahuaegsel väljaõppel ja üksikasjalikku arvestamist lahingülesannete määramisel sõjaajal.

Lennuväeüksused asuvad rahua ajal lendava ja tehnilise personali suhtes normaalselt sõjaaegses koosseisus, sest nimetatud personali väljaõpe on keerukas ja aegaviitev. Ainult abistava meeskonnaga ja väiksema osa tehnilise personaliga komplekteerimine teostub mobilisatsiooni puhul. Kuid sõja kestel rahuaegsele kaadrile seltsib vahelduv koosseis seljataguses lühiajalise väljaõppe osaliseks saanud ja täienduseks saanud personali näol. Seega kujuneb lennuväeüksuses *väljaõppe tasemelt ebavõrdne koosseis*, millise väärtuse hinnangul üksuse juhil tuleb kasutada kaheksugust mõõdupuud. Seepärast on loomulik, et juht annab raskemad ja keerukamad ülesanded alalisele koosseisule, kuna sõjaaegse väljaõppe osaliseks saanud koosseisule — esialul lihtsamad ülesanded. Muidugi, kui olukord seda võimaldab ja ülesande iseloom ei nõua kogu personali tööle rakendamist üheaegselt.

Sõjalised kogemused kasvatavad isikuis enesusaldust, sunnivad neid arvestama tule ja manöövri tegelikku mõju ja väärtust, arendavad taktikalist mõttekäiku ja sunnivad lahinguvõtete viimistlemisele ning otstarbekamate võistluseviiside leiutamisele. Kogenud ja lahingraskusis karastatud lendur, vaatleja, motorist, relvur j.n.e. suudab ülesandeid täita edukamalt, kui esmarkordselt lahingulokorda sattunud isik. See on iseenesest aksiom. Kuid selline, mida lennuväeüksuse juhil tuleb paratamatult arvestada otsuse kujundamisel ja ülesannete andmisel.

Füüsiline ja moraalne seisukord on tähtsamaid tegureid isikliku koosseisu väärtuse määramisel. Eriti mõõduandev on see *lendava personali suhtes, kelle moraal on õrn ja tihedas sõltuvuses õhulahingu edust või ebaedust, juhi otsusest ja eeskujust ning füüsilisist jõupingutustest.*

Arvestades eritingimusi õhuruumis teotsemisel, on kujunenud lendava personali *füüsilise töö normid* tähtsamate ülesannete sooritamisel järgmiselt:

Ülesande iseloom	Normaalsel tegevusel			Intensiivsel tegevusel			Eriolukorras
	Lennutundide arv kuus	Lendude arv päevas	Üksiku lennu kestvus	Lennutundide arv kuus	Lendude arv päevas	Üksiku lennu kestvus	
Luure	15	1—2	2—3	20—30	2—3	1 ¹ / ₂ —2	20
Hävitus	20—25	2—3	2—3	30—40	3—4	1—2	20
Pommitus	20—25	2—3	2—3	30—40	3—4	2—3	20

Need on vaid lähtekohad lendava personali töö ulatuse ja intensiivsuse hindamisel ja mõeldud *keskmise tasemega isikute suhtes*. Loomulikult ületavad üksikud füüsiliselt tugevad isikud loetletud norme, kuna üksikud nõrgemad ei suuda püsida nende piires. Ületatakse need normid aga pikema aja kestel, siis kurnatakse lendav personal füüsiliselt ja ülesannete sooritamine võib anda nõrku tulemusi. Kannatab ka moraal, sest viimane on tihedas siduvuses füüsilise värskeusega.

Kogu isikliku koosseisu füüsilise ja moraalise väärtuse hinnangul tuleb lennuväeüksuse juhil arvestada seda, kui võrt personal on väljapuhanud, toidetud, riidetud, millised on tema elamistingimused ja millised üleelamused on leidnud aset. On ju teada, et eelmiste lahingute edu või ebaedu mõjutab moraalil positiivselt või negatiivselt. Lahingu võitnud meeste meeleolu on alati tiivustav, lahingu kaotanute oma — alati

noruspäine ja rõhuv. Hästi väljapuhanud, toidetud, riidetud ja soodsais elamistingimuses olevate moraal on tugev, füüsiliselt roidunute oma — nurisev ja tõrkuv.

Lennuväeüksuse juhi raskus seisabki selles, et ta peab oskama nimetatud mitmekesiseid momente arvestada, ülesannete andmisel vajaduse puhul mõjutada moraalil ja üksuse juhtimisel püüda meeskonna *füüsilise ja moraalise jõu kokkuvõtte ning värskendamisele*.

Kõikide loetletud üksikasjade selgumisel kujuneb lennuväeüksuse juhil oma jõudest *sünteesiline kokkuvõtte* ja vastus küsimusele: *kas ja kui võrt on minu üksus tegevusevalmis antud ülesande täitmiseks?*

Ülalkirjeldatud oma jõude analüüsist aga ei järeldu, et juht toimib šablooni kivistunud bürokraadina ja pedandina, arvestades vaid aritmeetilisi suurusi ja norme. Vastuoksa, sellised arvud ja normid on juhile *vaid lähtealuseks* oma jõude sisulise väärtuse hinnangul. Arutihti tuleb need normid ületada vastavalt ülesande nõuetele ja eesmärgi iseloomule. Olulisemaks osaks aga seejuures on oma elavjõu, eriti lendava personali tundmine, tema psühhofüsioloogilise seisukorra ja moraalil paenduvuse arvestamine. Andekas juht võib oma üksusega teha, nagu öeldakse, „imet“, kuna tujuka ja kõikuva iseloomuga juhi kätes võib üksus nii füüsiliselt kui moraalsetl väga kiiresti muutuda teovõimekuks. Kuid juhi omaduste ja juhtimise kunsti keerukad küsimused ei mahu käesoleva teema raamistikku.

b) Vaenlane.

Vaenlase, kui olukorra elemendi hinnang on *märksa keerukam* oma jõude hinnangust. Kui oma jõude suhtes alati on teada nende arvuline koosseis, väljaõppe ja oskuste tase, füüsiline

ja moraalne seisukord ning juht võib avaldada oma mõju ja väljendada tahet, siis vaenlase suhtes pole vajalikud andmed millalgi täielikud. Mitmekesiseist allikaist (agentuurteated, luureandmed, vangide seletused, dokumendid, kokkupuuted õhus, vaenlasel võetud materjalosa j.n.e.) saadud andmed kannatavad ühe pahe all — nad on ebaküllaldased. Seepärast tuleb vaenlase hinnangul olla ettevaatlik ja kasutada erilist meetodi. Pealegi on meie lennuväl gemist kolmesuguse vaenlasega: *õhuväenlasega, õhukaitsega ja maapealse vaenlasega*. Neid on vaja lennuvälase seisukohast eriliselt hinnata. See on sellises töös harjumatu raskeks ülesandeks, sunnates mõttekäigu valerada dele ja vaenlase tõenäoliku tegevuse suhtes eba reaalse hüpoteesi püstitamisele.

Raskuste ületamiseks ja vaenlase otstarbekaks hinnanguks on sobiv kasutada järgmist süsteemi:

- Hinnata õhuvaenlast, analüüside tema:
 - arvulist koosseisu lennuväelike kohaselt ja järjekorras;
 - isiklikku koosseisu väljaope, oskuste, sõjaliste kogemuste j.n.e. kohaselt;
 - tegevuse taktikat.
- Hinnata õhukaitset, analüüside selle:
 - iseloomu ja tegevust tagala kaitsel;
 - iseloomu ja tegevust vägede kaitsel;
 - materjalosa võimeid ja iseärasusi;
 - õhuvaatluse — sideõrgu organisatsiooni ja tegevust.
- Hinnata maapealseid vaenlase jõude asetuse, tegevuse, organisatsiooni ja võitlusevahendite seisukohast ajas ja ruumis.

Õhuvaenlase analüüsil tuleb kõigepealt püüda selgusele tema lennuväelike olemasolu, lennukite arvu ja viimaste taktikaliste ning tehniliste omaduste suhtes.

Lennuväelike olemasolu selgitamine ei tehta raskusi, sest see avaldub vaenlase tegevusest iseenesest. Hävitajate olemasolu selgub õhulahingust, lähedamaa luurelennukid teotavad lahinguvälja ja lähema tagala kohal madalail ja keskmisil kõrgusil, kaugeluure lennukid teotavad suurtel kõrgusil ja peamiselt üksikult, kerge- ja raskepommitusse olemasolu avaldub kalalaitungest meie vägedele ja tagalale ning langetatud pommide arvust ja kaliibrust, rünnaklennukite olemasolu — rünnaktevõimude meie vägede vastu j.n.e. Ühesõnaga — lennuväelike eraldamine ja nende olemasolu teatud perioodil ja tegevuseraioonis on suhteliselt kerge ülesanne. Küll aga tuleb lennuväeüksuse juhil hoolitseda nende andmete süstematiseerimise, täiendamise ja värskendamise eest.

Vaenlase lennukite arvulise koosseisu hinnangul tuleb arvestada seda miinimumi, mida vaenlane tõenäolikt omab antud ajas ja ruumis, kuna maksimumi arvestamine kujuneb alati problemaatiliseks. Ka selle lennukite miinimaalse arvu selgitamisel on soovitatav toimida kindlas loogilises järjekorras, vaadeldes esiteks — hävituslennuväe (kui meie lahinglennuüksannete täitmise ohtlikuma vaenlase), teiseks — luurelennuväe (kui meie asetuse, aerodroomide ja maandumisväljade avastaja), kolmandaks — pommituslennuväe (kui meie maapealse tegevuse desorganiseerija ja paralüüsija) ja viimaks — teiste lennuväelike üksuste ja lennukite olemasolu ning arvulist koosseisu.

Lennuväeüksuste ja lennukite arvu kindlaksmääramise lähtekohaks on vaenlase organisatsioon. Kohates, näiteks, õhus vaenlase 3-st hävitajat koosnevaid patrulle vaid episoodiliselt ja teades, et hävitusalk koosneb kolmest lülist ä 3 lennukit, võime arvestada miinimaalselt ühe sellise salga, või 9 hävituslennuki olemasolu. Pannes tähele aga hävituspatrullide järjekindlat tegevust ja eseloneerimist kõrgusis ning teades, et hävituseskadrill koosneb organisatsioonilt 3-st salgast ä 3 lüli ä 3 lennukit + esküli lennuk, võime oletada vähemalt ühe eskadrilli, või 28 hävituslennuki olemasolu. Nähes kas või ühe meie kauges tagalas suurel kõrgusel lendava vaenlase lennuki, võime oletada vähemalt ühe kaugeluure üksuse olemasolu. Teades, et kaugeluuret viimivad vaenlase armee käsutusse kuuluvad 10-st lennukist koosnevad salgad, on meil sellise salga ja 10 kaugeluure lennuki olemasolu päevaselge. Teotsevad meie vägede vastu näiteks kolm korpust, siis teame, et iga korpuse koosseisu kuulub ä üks kahest lülist ä 3 lennukit koosnev

salk. Saame igas korpuses 6, või meie rindel kokku 18 luurelennukit. Arvestades vaenlase pommituslennuväe taktikat, saades andmeid, et vaenlane on öösel pommitanud üheaegselt või mõnetunniste vaheaegia meie kaugemas tagalas asuvat keskust suurekaliibriliste pommega 24-lt lennukilt ja teades, et vaenlase pommituseskadrill koosneb 3-st salgast ä 2 lüli, ä 3 lennukit + esküli lennuk, võime oletada kahe raske öise pommituseskadrilli, või 38 lennuki olemasolu.

Sama meetodi kasutades, võime teha kindlaks vaenlase lennuväeüksuste ja lennukite miinimaalse tõenäoliku arvulise koosseisu. Sellise meetodi kasutamine on muidugi võimalik sel eeldusel, et lennuväeüksuse juht on teadlik vaenlase lennuväe rahuagestest organisatsioonist ja jälgib saadavail andmeil selle organisatsiooni muudatusi sõjaajal.

Arvulise koosseisu kindlaksmääramisel omavad tähtsuse ka vaenlase aerodroomide ja maandumisväljade luure andmed. Neist selgub, arvestades aerodroomide suurust, ehitiste arvu ja iseloomu j.n.e., umbkaudne üksuste ja lennukite arv. Kuid need andmed vaid täiendavad kirjeldatud meetodi kasutamisel saadud andmeid ja osutuvad kasulikeks nende kontrollimisel. Loota vaid aerodroomide luurelt saadud andmete tõenäolikkusele oleks ekslik, sest kõiki aerodroome pole ehk läinud korda avastada, kuna leitud aerodroomide moondamise ja kaitses tõttu on saadud andmed tavaliselt ebaküllaldased ja kahtlustatavad.

Lennuväe üksuste ja lennukite arvuline koosseis aga ei võimalda veel õhuvaenlase sisulise väärtuse hinnangut. Tuleb jõuda selgusele lennukite omaduste suhtes üksikute lennuväelike järjekorras.

Lennukite taktikaliste ja tehniliste väärtuste määrajaiks on nende kuuluvus ühte või teise tüüpi. Vaenlasel varustusel olevate lennukite tüübid on juba rahuajal tavaliselt teada. Nende konstruktsiooni, ehitamiseks kasutatud materjali, lennuomaduste, tegevuseraadiuse, kasuliku koormuse j.n.e. uurimine ning arvestamine on lennuväeüksuse juhi tähtsamaid ülesandeid rahuagestest töös. Vaenlane astub tegevusse rahuageste materjalosaga, mispärast vähemalt sõja esimesel perioodil lennukite väärtuse hinnang ei tehta raskusi. Küll aga tekitavad raskused siis, kui vaenlane on tegevusse rakendanud meile seni tundmatud lennukitüübid. Sellises tõenäolikus võimaluses peab iga lennuväeüksuse juht olema teadlik ja üllatusist hoidmiseks ettevalmistatud. Uute lennukitüüpide olemasolu ja nende omadused selguvad agentuurandmeist ja meie lennukite kohtamisist vaenlase omiga õhus. Kuid need andmed pole täiuslikud ega küllaldased. Üksikasjalikke andmeid saadakse peamiselt vigastatud ja meie territooriumil maandunud või sõjasaa-gina saadud lennukite asjatundlikuist uurimisist.

Rööbiti lennukitele omavad tähtsuse ka nende varustus kuulipildujate, pommide, laskemoona, side-, foto- ja abiseadiste näol. Ka nende suhtes on juba rahuajal võimalik hankida vajalikke andmeid, sõjaajal aga ilmnevad need andmed lennuväe tegevusest iseenesest.

Kuid kõiki loetletud andmeid tuleb koguda, süstematiseerida, neid alati omada ja arvestada vaenlase lennuväe materjalosa sisulise väärtuse hinnangul.

Materjalosa kujutab vaid õhuvaenlase surnut elementi, millel pole väärtust elavjõuta, peamiselt lendava personalita. Seepärast osutub vaen-

lase sisulise väärtuse hinnangul isikliku koosseisu arvestamine mõdapääsematuks.

Isikliku koosseisu võimete selgitamisel tuleb kasutada sama meetodi, kui oma personali hinnangulgi. Ainult selle vahega, et arvilise koosseisu arvestamisel tuleb silmaspidada *organisatsiooni iseloomu*, väljaõppe suhtes olla teadlik selle *rahuaegsest korraldusest*, oskuste ja sõjaliste kogemuste arvestamisel hinnata vaenlase lennuväelt sooritatud *kallaletungide ja õhulahingute tulemusi*. Loomulikult tulevad kaalumisele ka vaenlase *rahvusliku iseloomu jooned*, tema *moraali tase ja füüsilise seisukord* olnud lahingute kogemusel, tegevuse intensiivsuse ja mitmekesisest allikaist hangitud andmeil.

Tegevuse taktika on viimaseks etapiks õhuvaenlase hinnangul. Selle kohta leidub küllaldaselt ja rikkalikke andmeid vastavais ametlikes eeskirjes ja neis avaldatud normide ning tegevuseviiside selgitamiseks ja arendamiseks ilmunud käsiraamatuis. Rahuaegsed taktikalised õpused ja manöövrid selgitavad eeskirjade nõuete otstarbekust ja vajalikke korrektsioone. Loetletud andmeile tugineb lendava personali väljaõpe ja nende nõuete kohaselt areneb ka õhuvaenlase tegevus vähemalt sõja esimesel perioodil. *Lennuväeüksuse juhi kohus on uurida juba rahuajal võimaliku õhuvaenlase tegevuseviise ja jälgida selle arengut* selleks, et sõjapuhul väärikalt hinnata oma vaenlast ja jõuda otstarbekale otsusele oma üksuse tegevusse rakendamiseks.

Sõja kestel võib vaenlase tegevus muutuda meie tahte mõjutusel, mispärast nende muudatuste jälginine ja arvestamine on iga lennuväeüksuse juhi huvides.

Vaenlase õhukaitse analüüs koosneb selle iseloomu ja tegevuse arvestamisest tagala ja vägede kaitsel, materjalosa võimete ja iseloomu, õhuvaatluse — sidevõrgu organisatsiooni ja tegevuse hinnangust.

Õhukaitse iseloomu ja tegevuse tagala kaitsel omab peamiselt permanentse kaitse ilme. Tähtsamate keskuste ja raioonide kaitse tugineb hävitussõjaväe, õhukaitse suurtükiväe, helgiheitjate, kuulipildujate, moondamise j.n.e. tegevusele. See tegevuse ja kaitseorganisatsiooni iseloom mõjutab meie lennuväe lahinguülesannete täitmist. Seepärast peab lennuväeüksuse juht olema teadlik selles, millised vaenlase kaugemas ja lähemas tagalas asuvad keskused ja raioonid on kaitstud ja milliste õhukaitse vahendeiga.

Andmeid vaenlase tagala õhukaitse organisatsioonist üldjoontes on meil teada juba rahuajal. Sõjaajal saadakse vastavaid andmeid luureteadest, milliste hulgas õhuluureteated on täiuslikumad ja tõetruumad. *Lennuväeüksuse juht on kohustatud tagala õhukaitse korralduse selgitamiseks koguma vastavaid andmeid, neid analüüsima, süstematiseerima ja klassifitseerima, eraldades hävitajaiga ja maapealsete õhukaitse relviga varustatud keskused ja raioonid vaid tulerehviga ja passiivsete õhukaitse vahendega varustatud keskustest ja raioonest.*

Loetletud andmeid vajab lennuväeüksuse juht selleks, et jõuda otsusele, milliseid taktikalisi võtteid kasutada lahinguülesannete sooritamisel. Erilise tähtsuse omavad need andmed õhuluure ja pommitusülesannete täitmisel: teades, kus asuvad õhukaitse patareid, võivad meie luure- ja pommituslennukid teotseda nii, et nad suudavad ülesande täita viibides väljaspool nimetatud patareide tule mõju piirkonda. Teades, et teatud keskuse kaitsel teotsevad vaenlase hävitajad, tu-

leb lennuväeüksuse juhil tõsiselt kaaluda, millises koosseisus, milliseil matkil, kas oma hävitajate saatel või ilma läkitada oma lennukid ülesannete sooritamisele.

Ühesõnaga — vaenlase tagala õhukaitse korraldusest ja selle iseloomust on tingitud meie lennuväe tegevuse iseloom ja tulemused. Vastavalt süstematiseeritud ja analüüsitud andmed kergendavad lennuväeüksuse juhile tema otsuse kujundamise ja tagavad meie lendavale personalile vähemate kaotusiga ja jõupingutusiga ülesannete täitmise.

Õhukaitse iseloomu ja tegevuse vägede kaitsel omab peamiselt liikuva kaitse ilme. Vägede kaitse rännakul, puhkusel ja lahingus tugineb peamiselt automaatsel õhukaitse tulirelvile ja passiivsele kaitsevahendile (moondamine, liikumise distsipliin j.n.e.). Tulirelvad on ohtlikud meie lennukitele ülesannete täitmisel madalal kõrgusel. Passiivsed kaitsevahendid takistavad peamiselt meie õhuluure toimimist ja teadete hankimist vaenlasest. Vägede õhukaitse korralduse ja tegevuse hinnangu lähtekohaks on *õhukaitse organisatsioon ja vastavad ametlikud eeskirjad ning pool-ametlikud käsiraamatud*. Teades näiteks, et iga jalaväe pataljoni r.klp. kompani üks rühm on varustatud õhukaitse kuulipildujaga, võime järeldada kuivõrt ohtlik ja ohutu on meie lennukite teotsemine sellise pataljoni tegevusraiooni kohal. Teades, et vaenlase kergete klp. meeskonnad ja iga jalaväe rühmas üks laskurjagu on saanud erilise väljaõppe võitluseks vaenlase lennukite vastu püssitulega, kerkib lennuväeüksuse juhil küsimus: milliseil kõrgusel tuleb minu lennukitel teotseda ühe või teise ülesande sooritamisel? Teades vaenlase vägede moondamise võtteid ja vahendeid, on kerge jõuda selgusele oma lennukite meeskondile antavate ülesannete sooritamise viiside ja selleks vajalikkude abiseadiste suhtes.

Arvestades vägede õhukaitse liikuvat iseloomu, teotsemisviiside ja võtete mitmekesisust ning muutlikkust, on lennuväeüksuse juhil raske süveneda selle ala üksikasjusse. Kuid oma üksuse edurikka teotsemise ja üksikute lennukite julgeoleku tagamiseks ülesannete sooritamisel, vajab lennuväeüksuse juht vaenlase vägede õhukaitse suhtes vastavaid teadmisi ja oskust olemasolevate andmete süstematiseerimiseks, hinnanguks ja uute andmete hankimiseks.

Õhukaitse materjalosa võimed ja iseloomud mõjutavad meie lennuväe tegevust peamiselt kõrguses. Õhukaitse suurtükide ja kuulipildujate võimete iseloomustajaiks on nende tulistamise kiirus, kõrgus ja mürsu lendjooned mitmekesisel tõstenurkil. Teades mõne õhukaitse patareid positsiooni ja materjalosa tüüpe, võime arvutada selle tuleraiooni kõrgust ja mõjupiirkonda. Kuid samal ajal oleme ka teadlikud selles, et tulemõjupiirkond jaguneb tõhusa, nõrga ja juhusliku pihtamise ribadeks, rippuvalt mürsu algkiirusest, tulistamise tegelikust kiirusest, sütiku ja mürsu tüübist j.n.e.

Kõigis neis iseloomusis peab lennuväeüksuse juht olema kompetentne. Erilisi raskusi tekitab aga vastavate andmete hankimine. Selle küsimuse lahendamisel aitavad kaasa juba rahuajal teadaolevad andmed vaenlase õhukaitse vahendite materjalosast. Sõjaajal avaldub osa andmeist vaenlase tegevusest iseenesest. Suurtükimürskude lõhkemised õhus selgitavad suurtükide kaliibreid, tulistamisel tekkivad tuleegikesed avastavad patareid positsioonid, tulistamise in-

tensiivsuse j.n.e. Kõik need nähted on lennukilt tähelepandavad varustamata silmaga. Kuulipildujate suhtes on aga küsimus keerukam, sest nende tuli on märgatav vaid väikest kõrgusilt.

Analoogilisi järeldusi võime teha ka teiste õhukaitse vahendite suhtes, uurides nende materjalosa ja süstematiseerides kogutud andmeid.

Õhuvaatluse — sidevõrgu organisatsiooni ja tegevuse hinnang kujuneb tavaliselt *probleematailiseks*, sest selle kohta on äärmiselt raske koguda täpsaid andmeid. Küll aga võib saada pildi sellise organisatsiooni olemasolust ja tegevusest teatud raioonis, meenutades vastavaid põhimõtteid. Teatavasti on õhuvaatluse — sidevõrk peaaegu kõikjal organiseeritud sellel põhimõttel, et õhuvaatluse postid on asetatud ribadena vaenlase territooriumil ja kontsentriiliste ringena tähtsamate keskuste ümber tagalas. Üksikute postide suhtes on maksivad nõuded: ringvaade 360°, asetus kõrgeil hommikusest ja õhtusest udust vabail kohtil, sidetsentrumite ja liinide läheduses j.n.e. Kõrvutades loetletud nõudeid maastiku iseloomuga vaenlase territooriumil, võib lennuväeüksuse juht tõenäolikkult arvestada seda, et kunstlike esemeiga (teed, asulad, linnad) rikkais raioones avastatakse meie lennukid hõlpsalt, alarmeeritakse õigeaegselt õhukaitse vahendid ja lennukite ülesannete täitmine on raskendatud. Vastuoksa, — metsased, soised, teedeta ja murdmaastikuga raioonide kohal võivad meie lennukid ilmuda vaenlase asetuse ja tagala kohale märkamatu ja kasutada ootamatu põhimõtteil teotsemise hüvesid.

Ülaltoodust järeldub, et lennuväeüksuse juht ei või jätta arvestamata ka sellist pealiskaudsel vaatlemisel tähtsusetat elementi, nagu seda on vaenlase õhuvaatluse — sidevõrk.

Maapealne vaenlane oma organisatsiooni, võitlusevahendite, jõudude asetuse ja tegevuse suhtes ajas ja ruumis ei või jätta lennuväeüksuse juhti üksikõikseks pealtvaatajaks. *Lennuväeüksuse juht pole õigustatud arvama, et maapealne vaenlane ei huvita teda, sellega peavad tulema toime meie maapealsed jõud. Vastuoksa, meie lennuväe tegevus on peamiselt suunatud selle vaenlase kavatsuste paljastamiseks, tema tegevuse takistamiseks ja paratüüsimiseks.* See pärast peab lennuväeüksuse juht olema teadlik maapealse vaenlase organisatsioonis, võitlusevahendite ja tegevuseviises, kogudes omal initsiatiivil oma väekoondise staabist vajalikke andmeid vaenlase jõudest, asetusest ja tegevusest antud ajal ja ruumis. Loetletud teadmiste ja andmete pole mõeldav edukas õhuluure, teiste relvliikega koostöö, ründamise, ega pommituse ülesannete täitmine.

Kokku võttes selgub lennuväeüksuse juhile üksikasjalik pilt mitmepäelisest vaenlasest. Kuid tal puudub veel selgus selles, milline on vaenlase võimaliku tegevuse iseloom ja milliseid tegevuseviise kasutada oma üksuse ülesannete täitmisele rakendamisel. Osalise vastuse sellele annab oma ja vaenlase jõudude suhteline võrdlus.

d) *Jõudude suhteline võrdlus.* Analüüsinud üksikasjalikult oma ja vaenlase jõude, tuleb neid võrrelda arvult ja sisuliselt väärtuselt. Kõrvutades, näiteks, oma hävitajate luurelennukiteid vaenlase vastavate lennukeiga antud ajal ja ruumis, selgub kõigepealt nende arvuline suhe. Kuid viimane on alati petlik ja ebaküüaldane. Tõelik suhe selgub vaid sisulise väärtuse võrdlusest.

Kui võrreldakse ja ebareaalne on arvuline suhe, selgub järgnevaist näiteist. Oletame, et meie luurelennukite horisontaalne kiirus on 180 km/t. ja lennukestvus 3 t., seega teoreetiline tegevusraadius vaid 270 km. Vaenlase luurelennukite vastavad andmed on 240,5 ja 600. Loomulikult on vaenlane võrdse luurelennukite arvu juures meist ülekaalus. Ehk oletame, et meie luurelennukid võtavad kaasa 300 kg pomme, vaenlase omad vaid 60 kg. Meie võime oma luurelennukite kasutada ühtlasi kergepommituse lennukeina, vaenlane — vaid rünnaklennukeina. Meie oleme ses suhtes vaenlasest ülekaalus. Meie kergepommituse lennukid omavad 280 km kiirust tunnis, võtavad kaasa 400 kg pomme, jäädes seejuures manöövriivõimelisiks. Vastavate vaenlase lennukite vastavad omadused on 200, 160 ja piiratud manöövriivõime. Meie arvult väiksem lennuüksus suudab teotseda mitmepäriselt edukamalt ja vaenlase hävitajate suhtes ohutumalt, kui näiteks 3 võrdset vaenlase üksust. Meie hävitajate kiirus on 300 km/t., tõusuaeg lahingukõrgusele lühike ja manöövriivõime hea, vaenlase hävitajate kiirus vaid 260 km/t., tõusuaeg vältav ja manöövriivõime keskpärane. Arusaadavalt võime meie kõhklematu astuda õhulahingusse ka suurearvulise õhuvaenlasega ja vabalt toimida meie asetuse kohale ilmunud vaenlase lennukeiga.

Ülaltoodud näited illustreerivad piltlikult, kui võrreldakse oma ja vaenlase materjalosa sisuliselt väärtuselt. Sama pildi võime saada ka elavjõu väärtuse suhtelisel võrdlemisel.

Kuid samal ajal on selge, et sellise võrdluse toimumine on keerukas, olles põimitud mitmekesisest asjaoludest ja pisiasjust. Lennuväeüksuse juhi instinkt, tasakaalutus, närvide vastupidavus, materjalosa ja elavjõu omaduste ning võime üksikasjalik põhjalik tundmine on ainuiks relvliks selle küsimuse otstarbekal lahendamisel. Aga sellest lahendusest on olemas õige arusaamine vaenlase võimaliku tegevuse iseloomust ja otsus oma üksuse tegevusse rakendamiseks ning vastavate tegevuseviiside valikuks.

Lõpuks tuleb veel tähendada, et jõudude vahelkorra hinnangul kaldutakse arutihti kahte äärmusse: *vaenlast kas alahinnatakse, või ülehinnatakse.* Esimene on tingitud oma jõudude idealseerimisest ja neil olevate pahede unustamisest. Teine on olemas oma jõudude alahindamisest. Nii vaenlasel, kui oma jõudel on rida hüvesid ja pahesid, mõlemad teotsevad õhuruumis ja olukorra tingimuses, milliseil samuti omad pahed ja hüved.

Vaid objektiivne ja üksikasjalik jõudude vahelkorra kaalutus, hüvede ja pahede võrdne arvestamine on iga lennuväeüksuse juhi ja lennuväelase ideaal, millele püüda ja mida taotlelda tegelikus olukorras.

2. MAASTIK.

Maastik on *stabiline* ja *raskusita hinnatav olukorra element*. Kuid ka siin on loogiline järjekindlus omal kohal.

Maastiku hinnangu ülesandeks on vastuse leidmine küsimusele: *kui võrreldakse maastik antud ribas soodustab või takistab lennuülesannete täitmist?* Selleks tuleb maastikku uurida nii oma kui vaenlase raioonis ülesannete sooritamise ja aerodroomide võrgu organiseerimise suhtes.

Maastik ülesannete sooritamise seisukohast võib lennuväe tegevust märksa soodustada või tunduvalt takistada. Kõigepealt on tähtis jõuda

selgusele, kuivõrt soodne on maastik *orienteerumiseks* nii oma kui vaenlase raioonis. Eriti tähtis on see kaugeluure ja pommituse ülesannete täitmisel. Leiduvad maastikul iseloomustavad esemed, siis toimub orienteerumine nende järgi. On maastik kinnine, näiteks metsade ja soode rikas, kuid elamute vaene, siis tuleb lennukit juhtida aeronavigatsiooniliste vahendite ja meetodite abil. Mõlemil juhul erinevad lennutehnilised ettevalmistustööd, selle viisid ja selleks vajalik aeg.

Järgnevalt tuleb vaadelda maastikku *oma ja vaenlase jõudude vaatluse ning luure seisukohalt*. Metsarikas maastik, näiteks, tingib luure toimetamist madalal kõrgusel selleks, et jälgida vaenlase tegevust üksikult metsateil ja servil. Sellest omakorda on tingitud vajadus suurema arvu lennukite tööle rakendamiseks ja nende luureriidade vähendamiseks. Ühtlasi satuvad lennukid vaenlase kuulipildujate tule mõjupiirkonda, õhupildistamine on raskendatud j.n.e. Murdmaastik nõuab suurtükiväega koostöötavate lennukite teotsemist suurematel kõrgusil ja tihti vaenlase õhukaitse suurtükide tulepiirkonnas.

Rünnaktegevusel omavad tähtsuse üksikud metsatukad, elamud, jõgede sängid, järvede kõrged kaldad, defileed j.n.e., mis võimaldavad niivalennul tähelepanematu lähenemise, ootamatu ja karistamatu kallaletungu vaenlasele.

Maastiku pinna iseloom mõjutab suurtükite tule korrigeerimise, õhupommituse tulemuste kontrollimise j.n.e. ülesannete täitmist. Tolmavad teed hõlbustavad vaenlase kolonide ja vooide leidmise võrdlemisi suurtelt kõrgusilt, kuid samal ajal raskendavad vaenlase jõudude arvulise koosseisu kindlaksmääramist.

Ühesõnaga — maastik mõjutab erinevalt lennuülesannete täitmist, mispärast teda tuleb ka uurida iga üksiku ülesande vaatevinklist.

Kuid maastik *ei jätta mõjutamata ka jõudude vahetõrget*: on maastik vaenlase raioonis soodne meie lennuväe tegevuseks, meie raioonis aga ebasoodne, siis on vaenlane sunnitud koondama rohkem lennuüksusi meie vastu, kui ta soovib teostada edukalt. Meie võime aga vähemate jõudega ja pingutusita sooritada vajalikud ülesanded.

Maastik *aerodroomide võrgu organiseerimise seisukohast* mõjutab tunduvalt lennuväe tegevust. Ühtlasi on aerodroomide *küsimus keerukas*, eriti manööversõja olukorras. Tänapäeva lennuväe organisatsiooni, taktikat, lennukite omadusi ja õhukaitse vajadusi arvestades, ei saa len-

nuväeüksus rahulduda vaid ühe aerodroomiga või maandumisväljaga. Neid peab olema (v. a. raske pommituslennuväe üksused) *vähemalt kaks*, parem kolm: *eel-, töö- ja varuaerodroom*. Nõuetele vastavaid maa-alasid pole aga kerge leida, eriti siis, kui mõne operatsiooni teostamine vajab hulgaliste lennuväeüksuste koondamist piiratud territooriumile.

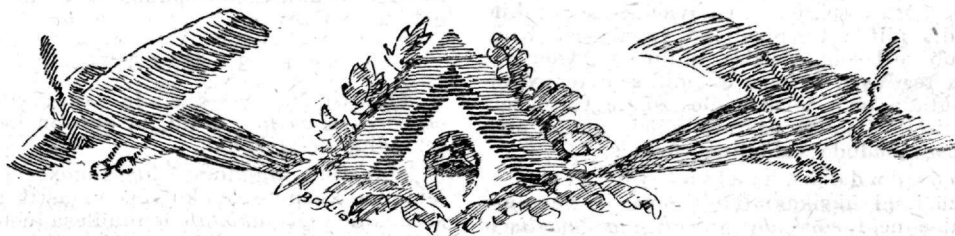
Leidub maastikke, kus aerodroomide võrgu organiseerimine on seotud võitmatute raskusiga, näiteks metsa- ja soorikas või murdmaastik. Sellisest maastiku iseloomust on tingitud lennuväeüksuste asetuse kaugel seljataguses, eemal väekoondiste staapest ja vägedest. Viimane asjaolu mõjutab lennuväeüksuste ja vägede vahelist sidet, aeglustab lennuväe tegevusse rakendamist kriitilisil momentel, vajab lisaenergia kulu lendavalt personalilt surnud maa-ala ületamiseks enne tegevuseraiooni kohale jõudmist j.n.e. Pealegi on see õhukaitse seisukohast *äärmiselt ohtlik*, sest vähesed aerodroomide arvu tõttu kuhjuvad ühele aerodroomile mitmed lennuväeüksused, aerodroomi moondamine osutub keerukaks, õhuvaenlasel avaneb võimalus aerodroomi hävitada või paralüüsida. Sellest järeldus — aerodroomide puudus ei võimalda opereerimist suuremate lennuväe jõudega, mõjutades jõudude vahetõrget ja suurendades vaenlase pommituse lennuväe tähtsust.

Kuid esineb ka maastikke, millel aerodroomide organiseerimine on hõlpus. Selline maastik võimaldab lennuväe otstarbekat teotsemist ja edurikast kasutamist. Ka väikesearvuline lennuvägi, sellisel maastikul osavalt opereerides, suudab tasakaalustada vaenlase üleolevaid jõude, säästes oma materjalosa ja elavjõu energiat ning moraali.

Ülaltoodust järeldub maastiku mõju lennuväe tegevusele. Seepärast tuleb lennuväeüksuse juhil hoolikalt uurida maastiku iseloomu aerodroomide valiku suhtes nii omal kui vaenlase territooriumil. Selline uurimine võimaldab oma üksuse tegevuse otstarbeka juhtimise ja aerodroomide õhukaitse probleemi lahendamise, kergendab õhuvaenlase aerodroomide asetuse avastamise ja tegevuse ulatuse ning iseloomu suhtes tõenäoliku hüpoteesi püstitamise.

Kokku võttes — maastik on oma stabiilsuse tõttu analüüsimiseks kergemaid olukorra elemente, kuid ta vajab lennuväeüksuse juhilt *hoolikat ja üksikasjalikku kaalumist* otstarbekale ja antud olukorras õigele otsusele jõudmiseks.

(Järgneb.)

Erialade kursused ohvitseridele 2. diviisis.

Nii Vabadusesõjas kui ka hiljem rahuajal meie kaitseväge mitmesugustel manöövritel ja taktikalistel õppustel on tihtilugu ilmnenud, et koostöö oskus suurtükiväe ja teiste väeliikide vahel jätab nii mõnigi kord palju veel soovida. Ollakse küll teadlikud, et suurtükitali lahingus on tähtis argument, abinõu, mis lubab mõjuvalt oma tahet peale sundida vastasele, enda kätte kiskuda initsiatiivi ja võidu otsustamisel kaasa rääkida mõjuvalt ja kaaluvalt enda kasuks.

Ka J. E. II § 145 ütleb, et „jala- ja suurtükiväe koostöö eeltingimuseks on alaline pidev side ja vastastikune arusaamine üksteise omadustest, võimetest ja vajadustest“.

Teavad ka kõik, et praegu jaotatakse suurtükivägi otsese toetuse ja üldtegevuse suurtükiväeks, kusjuures esimese tuled on just need, mis teatud lahinguväesannete täitmiseks antakse jalaväe juhtide käsutusse ja jalaväe juhi ülesanne on just kokkukõlastada mõlemate väeliikide tegevust lahingus (J. E. § 159). Seda aga saavutatakse täpsate kindlate tuleülesannete andmisega suurtükiväele, millest on informeeritud ka vastavad jalaväe juhid kindla sidega mõlemate väeliikide vahel.

Praktiliselt oleme näinud sageli aga hoopis muud. Sageli on jalaväe juhil olnud kasutada suuremad või vähemad üksused suurtükiväge, kuid ta ei ole osanud neid alati õieti ja kõige suurema produktiivsusega kasutada, näiteks tulede ettevalmistamine kallaletungil, vastulöögid ja tõketuled kaitsel, vastupealetungi organiseerimine j.n.e. j.n.e. Tavaliselt koostöö otstarbekas saavutamine jäetakse suurtükiväe juhi otsustada, kes siis oma äranägemise järgi kasutab omi relvi, kuna jalaväe juht enamiste sellega on piirdunud, et suurtükiväelt nõuda teatud arv tulesid oma väeosa rinde tähtsamatesse punktidesse. Harva on aga tulnud ette, et jalaväe juht on nõudnud 100% suurtükiväe võimetest endale abiks, enamiste on olnud võimalik suurtükiväelt palju rohkem nõuda; kuid ka vastupidi, tihti seatakse suurtükiväele ette nõudeid, mida ta mitte ei suuda täita, näit. kaitsehituste hävitamine, tuled selliste kauguste, kuhu suurtükivägi ei küüni, suurem ja mürsurohkem tulede arv kui see teh-

niliselt on võimalik, kergelt suurtükiväelt ülesannete nõudmine, mis kuulub raskele ja ümberpöördule.

Ka suurtükiväe tehnilistest omadustest teatakse väljaspool suurtükiväge võrdlemisi vähe. On Vabadusesõjas tulnud ette nii mõningaidki juhtumeid, kus jalaväe osa on vastaselt korras suurtükke lahingus ära võtnud, kuid samas neid, kas küll primitiivselt, kartetši näol, kasutatud on vist väga harva. Veel rohkem, uuesti taandudes ja mitte suutes vallutatud suurtükke ligi võtta ei ole mõnikord isegi neid kõlbmatuks muuta osatud. Samasuguseid puudusi koostöö alal suurtükiväega näeme ka teiste väeliikide juures.

Teiseks tuntakse väeosades, ohvitseride koosseisu hulgas üldiselt vähe ja puudulikult (v. a. majandusealal teotsevad) majandusealasse puutuvaid küsimusi. Ohvitseri määratakse sageli mitmesugustesse komisjonidesse ja revideerimistele, samuti tuleb väeosade allüksustes iga päev puutuda kokku majanduseala küsimustega. Majandusealasse puutuvate küsimuste lahendamine on aga alati veeretanud riviohvitseridele ette suuremaid või vähemaid raskusi nende küsimuste mitte küllalt põhjaliku tundmise tõttu. Eriti tuleb seda märkida noorte, alles Sõjakoolist väljunud ohvitseride kohta. Lisaks sellele on majandusealal teenivad ohvitserid ja kv. ametnikud sageli väeosast välja läkitatud, haiged, puhkusel või lähivad reservi ja neid tuleb asendada, mis samuti on seotud teatud raskustega, kui asendaja ohvitser ei tunne nimetatud ala.

Tõsi, mitmesugustel täiendusekursustel on küll katsutud seda küsimust lahendada, kuid aja puudusel ja sellega seotud kulude tõttu on suudetud neid küsimusi vaid üldistes joontes puudutada, nii öelda teiste ainete kõrval, mis kursantidele peaaegu ülesanneteks on olnud.

Analoogilisi puudusi kuuleme ja näeme ka välisriikide sõjavägedes, see näib olevat üldine pahe.

On selge, et arvestades ülaltoodut, paisab tungivalt tarvilikuna nende pahede kõrvaldamine.

2. diviisis ongi sellega tehtud algust. Nimelt avati diviisis diviisiülema kindralmajor N. Reeki algatusel ja korraldusel 1) 12. jaan. suurtükiväeala kursused teistele väeliikidele ja 2) 18. jaan. peale läkitati pikemaks ajaks osa väeosade ohvitseri majanduslikule staažile. Et küsimused on

üldise tähtsusega ja et tutvustada ka väljaspool diviisi seisvaid kaitseväge osi nende abinõudega, millega 2. diviisis kavatsetakse ülesseatud eesmärgi saavutada, toon lühidalt lugejate ette mõlema kursuse organisatsiooni ja õppekava.

Esimesed kursused on puhtsuurtükiväeala kursused ja nende eesmärgiks on:

- tutvustada meie jalaväge ja teiste väeliikide keskmisi ja nooremaid juhte suurtükiväega, selle võimetega ja omadustega;
- süvendada koostööd suurtükiväe ja teiste väeliikide vahel;
- lähendada mõlemaid väeliike üksteisele.

Kursustele on määratud kõik rahu- ja sõjaaegsed väeosade staabiülemad ja adjutantid, pataljoni, kompani, eskadroni ja teiste vastavate üksuste ülemad. Kursused on organiseeritud garnisonide kaupa gruppides, s. t. igas garnisonis omaette ja teostatatakse nii, et ühe korruga ühes grupis ei viibiks mitte üle 10 ohvitseri. On üks selline grupp oma kursuse lõpetanud, algab tegevust teine. Laagriõppuste ajaks on kavatsus selliselt kõiki ülalnimetatud ohvitseri kursustelt läbi lasta. Kursused on nähtud ette kahenädalased, päevas kuni 4 tundi ja kodused ülesanded. Kursandid kursustel on vabastatud oma otsekoheste ülesannete täitmisest väeosas.

Kursustel võetakse läbi: mõisted suurtükiväe topograafiast (koordinaadid ja nende praktiline kasutamine); sihtimise-, vaatluse- ja mõõduabinõud ja nende praktiline kasutamine; suurtükiväe laskeasjandus (kohandatud teistele väeliikidele), suurtükiväe (meil kasutatava) materjalosa (praktiliselt) ja sellega ümberkäimine; mürsud, nende tegevus ja võimed; vaatlus ja laskmiste teos-

tamine; suurtükiväe tehnilised ja taktikalised omadused; suurtükiväe positsioonid; suurtükiväe elementaarne taktika; koostöö suurtükiväe ja teiste väeliikide vahel j.n.e.

Kursuste üldjuhatajaks määrati diviisi suurtükiväe ülem kol. P. Borkmann, temale abideks tüsedamaid ohvitseri suurtükiväest, viimased täidavad ka lektorite kohuseid.

Et kergendada õppetööd ja jätta ohvitseridele võimalusi ka pärast kursuste lõppu tuletada meelde ühteteist kursustel läbivõetud ainetest (mis enne takt. õppustele väljastumist j.n.e. on teinekord vajalik), on koostatud teiste väeliikide ohvitseridele 2. div. srtkv. kpt. Kruppi poolt ka väikene suurtükiväeasjanduse konspekt, mida ta selle trüki andmisel vististe saab ka teistele, kursustest mitteosavõtnud ohvitseridele nii diviisis kui väljaspool diviisi, valmistamise kulude eest, kui selleks avaldatakse soovi, välja andma.

Teisi, majanduseala kursusi oli kavatsus korraldada rööbiti suurtükiväeala kursustega, kuid aja puudusel, tehniliselt ja majanduslikel kaalutlusil ei olnud võimalik neid seekord ellu viia. Selle asemel aga läkitati alates 18. jaan. igast diviisi väeosast üks ohvitser (mõnest isegi kaks) oma väeosa majandusejaoskonda, esialgu kuni kuueks kuuks majanduslikule staažile, kus nad majanduseülemate otsesel juhatusel, järelevalvel ja instrueerimisel praktiliselt oma väeosa majandust õpivad, et võiksid teotseda mitmesugustes majandusekomisjonides ja asendada tarbekorral majanduseohvitseri viimaste haigestumise, puhkuse või läkitusel viibimise puhul.

Kui lubab aeg ja avanevad selleks võimalused, on 2. diviisi ülemal kavatsus tulevikus korraldada analoogilisi kursusi ka teiste relvliikide alal, nii näit. suurtükiväelastele jalaväge kursusi j.n.e.

—1.

Läbikäik traattõketes.

I.

Pealetungi tegevuse käsitlemisel pörkame tihti vajadusele, teha läbikäike traattõketesse. Meie tegevust kitsendab sealjuures usumatult suur laskemoona norm, mida loetakse tarvilikuks läbikäigu tegemiseks. Nii torude kui laskemoona alal annab ennast tunda „meie olukord“. Seetõttu püüame, toetudes meie oludele, alati vähendada välisriikide eeskirjus avaldatud norme, kaalumata, kas sarnane vähendamine on õigustatud või mitte.

Laskemoona kulu selle või teise ülesande täit-

miseks võib kindlaks määrata arvutusega ja katsetega. Tuleb arvata, et läbikäigu tegemiseks vajalise laskemoona normi määramisel on vähe arvutusest, vaid peab toimetama ka põhjalikke katseid. Seesuguseid katseid, väga põhjalikke ja tõelises lahinguolukorras, on tehtud Maailmasõjas. Nende katsete tagajärjed ongi need ametlikud normid, mida võime leida Maailmasõjast osavõtnud riikide eeskirjades. Seepärast langeb meil ära niisuguste kulukate katsete tegemine, kuna neid norme, vähemate materjalosast ja laskemoonast olenevate parandustega, tuleks lugeda

vastuvõtavaiks ka meile. Võttes aluseks need normid ei teeks meie suuremat eksisammu, sest ülesande täitmise tehnilised tingimused on peaaegu sarnased. Meil võib kerkida kahtlus, et välisriikide normid on ülemäära suurendatud. Kuid tuleb arvata, et kõik riigid püüavad kokku hoida laskemoona. Kui ametlikud normid on võetud praktilistest veidi suuremad, siis on see kindlustuseprotsent meile sama tarvilik kui neilegi. Meie ei saaks kuidagi uskuda, et ametlikes eeskirjade oleksid normid suurendatud ülemäära ja põhjusega. Pealegi on need normid peaaegu kõigis riikides enam-vähem võrdsed. Juhul kui niisuguste laskemoona normide juures tuleks meil puudus laskemoonast või torudest, siis jätkame parem teatud arv läbikäike tegemata, kui et laskume ettevõttesse, mille tulemus ebakindel ja mis võib langetada jalaväe usu suurtükiväesse ning olla suurte ja asjatute kaotuste põhjuseks. Samuti ei saaks öelda, et prantslased nõuavad 2,5 km laskekauguse juures läbikäigu tegemiseks 600 mürsku, „meie oludes“ peab aga läbi saama 300—400 mürsuga. Laskemoona normide kärpimisel on vaja tõsine ja selge põhjendus. Vae-

komisjon suurtükiväe, jalaväe, inseneriväe ja Kindralstaabi ohvitseridest.

3. Katsed korraldati Ust-Jžori sapööri laagri läheduses, kus maastik täiesti lame ja lage.

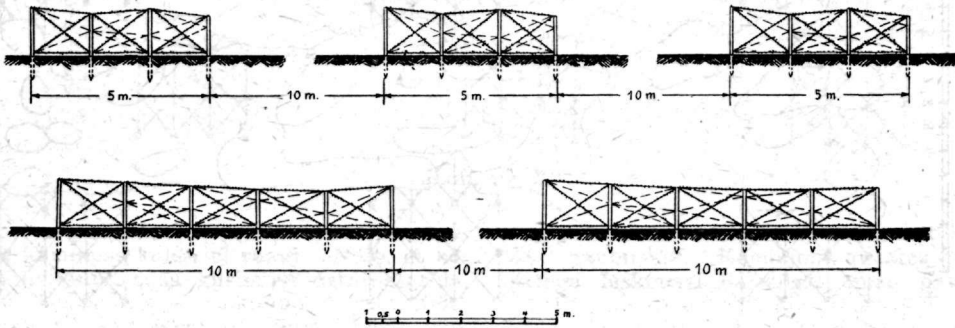
4. Katsedel kasutatud abinõud olid uued ja nende individuaal omadused täpsalt teada.

Laskemoonana kasutati vene trotüülgranaati peamiselt süütajaga 3. I. T.

Edaspidi käesolevas kirjutises peatume ainult mõnel katselaskmistel, mis toimetatud 3" kahu-ritega.

5. Laskekaugused olid täpsalt teada. Tulistatavad alad olid nähtavalt tähistatud. Samuti oli tähistatud tehtava läbikäigu suund iga 20 m tagant selgelt nähtava tähisega, et hõlpsam määrata langeid. Vaatlejad asusid tõkete kõrgusel (nende tiival) varjendites, umbes 200—500 m kaugusel märgist. Vaatlejad olid telefoniühenduses patareiga. Patarei juures olid varjendid meeskonnale. Aja element ei mänginud mingisugust osa.

6. Kuna katsitati mitmesuguseid märke, siis peatume ainult nendel, mille tulistamist edaspidi vaatleme.

Joon. 1.

valt on „meie oludel“ sarnane salapärane jõud, mis lubab säästa laskemoona. On selge, et seal kus sünnib mehaaniline protsess, seal puudub „meie olukord“ ja valitseb vaid metall, lõhkeaine ja tõenäolisus. Ja need elemendid on igalpool ühesugused, olgu see läänes või idas. Juhul, kui meie rahuaegse töö juures järjekindlalt kasutame „meie olude“ kohaseid kärbituid norme, siis pole ootamatuseks, kui tegelikus olukorras esitatakse suurtükiväele ülesanded, mida ta puht tehniliselt ei suuda täita.

Käesoleva kirjutise eesmärgiks ongi tuua mõnevõrra selgust sellesse küsimusse, kasutades selleks teoreetilisi arvutamisi ja osalt ka praktilisi näiteid tegeliktest katselaskmistest Venes 1916. aasta alul.¹⁾ Tuues 1916. a. andmeid, tuleb loomulikult neisse suhtuda kriitiliselt. Ainult teatud küsimusis võivad nad olla näpunäideteks. Peamiselt esinevad nad kui abinõud, et meid lähemale tuua tõelisele olukorrale, kaugelt aga mitte mingisuguste normide andjatena.

II.

Toon lühida kokkuvõtte katsete organiseerimisest 1916. aastal.

1. Katsedel püüti kindlaks määrata mitmesuguste abinõude²⁾ väärtust mitmesuguste tõkete purustamisel. Ühtlasi püüti leida katsetatavate abinõude kasutamise otstarbekaim lahendus.

2. Katsete läbiviimiseks oli määratud eriline

a) Kolmeribaline saksatüübiline traattõke puuteivastel (joon. 1. ülemine). Kolm rida tõket. Tõkke kogusügavus 35 m. Ribas neli rida teibaid. Teivaste kõrgus maapinnast 0,75—1,6 m; maasse taotud osa pikkus 0,75 m. Pikemad teibad asuvad vaenlase, s. o. tulistaja pool. Teibad ei ole asetatud malekorda vaid on reas.

Esimeses teivaste reas on horisontaalraate 5, järgmistes 3. Esimeses teivaste reas on kahe teiba vahel kaks ristumist, teistes üks. Traatide koguarv igas ribas, mis on tarvis purustada, on 41.

b) Kaheribaline saksatüübiline traattõke puuteivastel (joon. 1. alumine). Kaks rida tõket. Tõkke kogusügavus 30 m. Igas ribas kuus rida teibaid. Traatide asetus samas mis eelmisel tõkkel. Traatide koguarv igas ribas, mis on tarvis purustada, on 63.

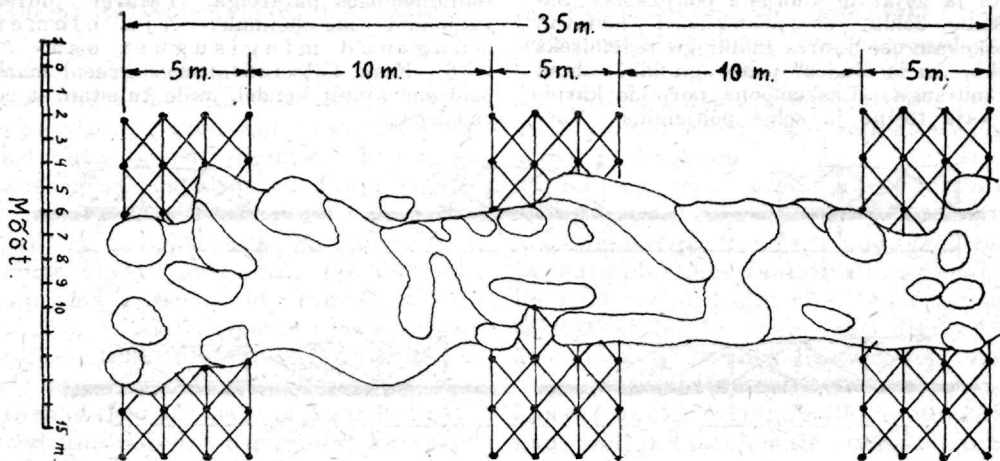
1) Опыты по разрушению искусственных препятствий. (Усть-Ижора, Январь—Февраль 1916 года.) Секретно. Типография главного военно-технического управления. Петроград, 1916.

2) Katselaskmisi toimetati 3" vene väljakahuriga, 1902. a. mudel, 48" vene välja haubitsaga, 1909. a. mudel, 6" vene välja haubitsaga, 1910. a. mudel, mitmet selti miinipildujatega, kuulipildujatega j.n.e.

III

Tavaliselt tulistati 4-kahurilisest 3" patareist 4-kaliibriliste fugaasgranaatidega, mille üldine kaal 6,4 kg ja lõhkeaine kaal 0,8 kg. Süütajana kasutati peamiselt 3. I. T. ja 84. a. süütajaid. Viimased on teatavasti sõjaajal kohaldatud tugevajõulise lõhkeainega täidetud granaatidele. Mürskude lõhkeaine — trotüül.

1. Läbikäigu tegemine kolmeribalisesse traattökkesse (joon. 2). Laskekaugus 2,1 km. Tulistati koondvihuga, kuna varem korraldatud laskmisel paralleelvihk osutus kõlbmatuks. Pärast 101 — 3. I. T.³⁾ süütajaga varustatud granaadi väljalaskmist oli traat purustatud ainult osaliselt ja läbikäiku polnud. See viis komisjoni arvamusele, et 100 mürsuga 3" kahuritest ei saa läbikäiku traattökkesse.

Joon. nr. 2.

Pärast 300 mürsu väljalaskmist oli tökkes veel 12 (10%) terveksjäänud traati, peamiselt kolmandas ribas, kus seetõttu läbipääsmine oli võimalik ainult üksikuile inimesile ja sedagi suuri vaevu. Täieliku läbikäigu saamiseks otsustati suurendada tõstet 20 m (10 sülla) võrra. Lahinguoludes oleks säärane parandus olnud muidugi rohkem kui küsitav. Parandatud tõstel lastigi viimased 50 mürsku, mis andsid ka kolmandas ribas enam-vähem rahuldava läbikäigu. Tulistamise tagajärjena oli läbikäik esimeses ja teises ribas 4 m ja kolmandas 2—2,5 m laiune. Kuid läbikäik ei olnud puhas. Maas oli teibaid ja traati, mis loomulikult raskendavad läbikäigu kasutamist, eriti kui ta on kitsas.

Uurides tulistamise tagajärge jõudis komisjon otsusele, et läbikäigu tegemine vähema mürskude arvuga 3" kahuripatareidest osutub küsitavaks. Samal ajal otsustas komisjon, et samades tingimustes, ideaalse vaatluse juures 12 m laiuse läbikäigu tegemine nõuaks vähemalt 1000 mürsku. Selle normi püstitamisel pidid komisjonil olema omad motiivid. Normi tekkimist võiks seletada lihtsa arvutusega: kui 4 m laiuse läbikäigu tegemiseks kulus 350 mürsku, siis 12 m laiuse läbikäigu tegemiseks kulub $350 \times 3 = 1050$ mürsku. Jooniselt 2 aga näeme, et patarei hajumise võrdub 10 m, seega eelmine arvutus ei taha olla õige, kuna teatud osa mürske katavad ilma kasu toomata teisi. Umbes 240 mürsku läheks sel puhul kaotsi ega annaks oma kasulikku tööd. Kas eksisid venelased? Siinkohal peab tähendama, et komisjon soovis näha läbikäiku, mis oleks täiesti puhas ja mis läbistaks tõket sirge kanalina. See nõuab loomulikult rohkem laskemoona ja teatud protsendi peab siin kindlustuseks ohverdama. Edasi avaldab suurt mõju läbikäigu tegemisel süütaja tüüp. Välismaal, eeskätt Prantsusmaal ja Saksamaal⁴⁾ nõutakse traattökete purustamiseks hetksüütajaid ja soodsa maastiku juures ka viitsüütajaid rikošetlaskmiseks. Kuski ei kuule meie aga normaalsüütajast, s. o. just sellest süütajast, millega toimetasid katseid venelased 1916. aastal.

Seepärast tuleb arvata, et venelaste suur laskemoona kulu võrreldes prantslaste normiga on teatud määral välja kutsutud mitte otstarbekast süütajast. Siit selgub, kuivõrt suur tähtsus on õige süütaja valikul ja kuivõrt piinlikult peab tulejuht alati märki hindama, et otsustada, mis suguse süütaja ta valib. Seega võime enam-vähem eksimatult öelda, et normaalsüütaja (3. I. T., Sneideri valge peaga $24/41$ ja $24/31$, nr. 103 ja sinise peaga nr. 101) on traattökete purustamiseks täiesti kõlbmatu, kuna selle kasutamisel mürskude brisantne tegevus on piiratud võrdlemisi pika süüteaja tõttu, mille jooksul mürsk jõuab tungida maasse rohkem kui ühe oma pikuse võrra. Selle tagajärjel üle 60% kilde ei anna oma kasulikku tööd tõkete purustamisel. Hetk- või viivitusega süütaja kasutamisel on laskemoona kulu käesoleva ülesande kasutamisel kahtlemata väiksem, ühtlasi aga ka läbikäik laiem. Edasi ei tuleks ka välja minna täiesti puhta läbikäigu tegemisele. On küllalt, kui läbikäigus on traat purustatud ja maha löödud ning kui läbikäik on otsesuunas, et läbikäiku jooksev jalavägi otseteed näeks ka avast.

Järgmine tulistamine (nr. 12) oli ette võetud vene lööksüütajaga granaadi purus-

³⁾ Süütaja 3. I. T. loetakse normaalsüütajaks, kuna ta süüteage on umbes 0,02 sek.

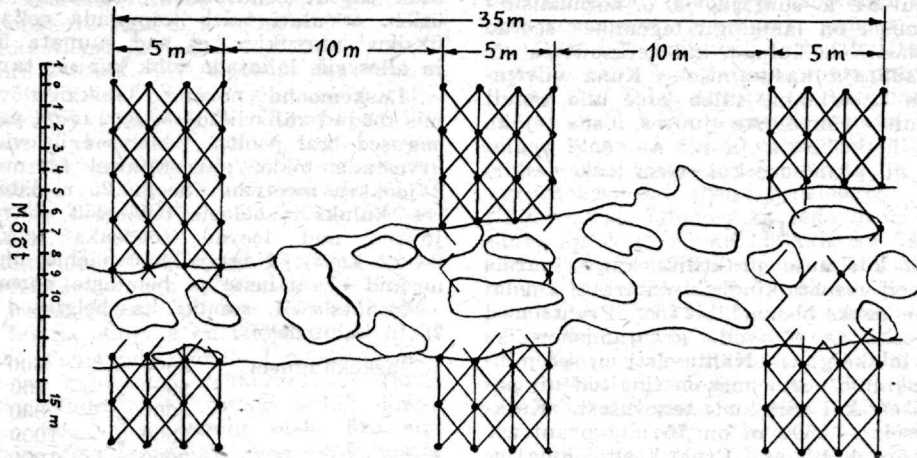
⁴⁾ Instruction Général sur le Tir de l'Artillerie. § 514. Ausbildungsvorschrift für die Artillerie. Heft 19. I. Schiessvorschrift § 2121.

tusevõime võrdlemiseks prantsusetüübilise viitsüütajaga varustatud granaadiga. Selleks tulistati prantsusetüübilise fugaasgranaadiga, mis varustatud Šneideri süsteemi viitsüütajaga.⁵⁾ Sihikul 53,5 ja 54 lasti kolmeribalise tõkke pihta 200 mürsku (joon. 3). Saavutati vilets läbikäik, mis kõlvulik vaid üksikutele inimestele. Kuid komisjon kaaludes tulistamise tagajärgi ja võrreldes neid eelmistega, s. o. vene trotüülgranaadidega, mis varustatud süütajaga 3. I. T., saavutatud tagajärgedega, leidis, et rikošetlaskmise

kuid teises ribas ei olnud ta veel kaugeltki puhas. Läbimineki oli võimalik ainult üksikutele inimestel ja mitte otsesuunas, vaid murdjooneliselt. See polnud loomulikult kuigivõrt rahuldav läbikäik.

Pärast 504 mürsku oli esimeses ribas tekkinud 12 m laiune läbikäik, mis täiesti puhas 8 m ulatusel. Teises ribas oli tekkinud läbikäik, mille suu 12 m ja lõpp 2—4 m laiune ning lahutatud traatsaarekestega (v. joonis 4).

Tulistamise lõppedes komisjon võis konstateerida, et 504 mürsku 3" kahurist on teinud sama

Joon. nr. 3.

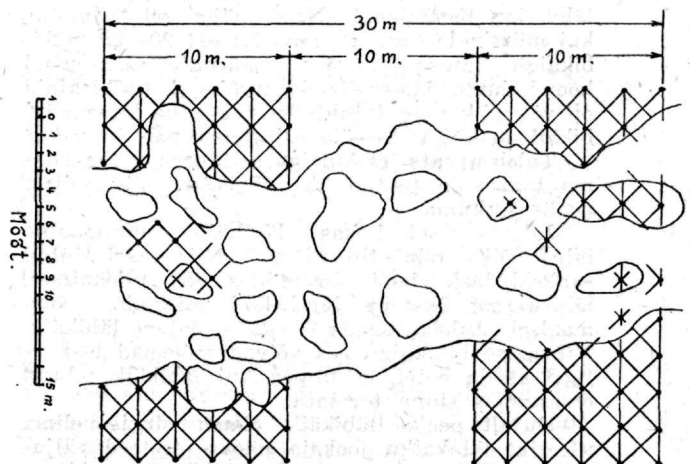
resultaadid on paremad. Rohkem komisjoni aruanne selle küsimuse kohta ei räägi. Näib, et komisjon ei püüdnud seda küsimust detailiseerida, kuna vene laskemoon ei vastanud tingimustele, mida nõuab rikošetlaskmine. Sama hästi võis komisjonis kaalumisel olla ka rikošetlaskmise võimalused, mis oletatavasti on alati piiratud, kui kinni peetakse fortifikatsioonilistest põhimõtetest tõkete püstitamisel.

2. Läbikäigu tegemine kahe ribalisesse traattõkkeksse.

Katselaskmistel 48" patareid tulistades 2 km kauguselt saavutas 150 mürsuga 8 m laiuse puhta läbikäigu kahe ribalisesse traattõkkeksse. Komisjon luges seda väga heaks tagajärjeks ja soovis otsused jõuda selgusele, kas 3" kahurid sama materjali kuluga suudavad ära teha sama töö. Selleks võeti kaalule vastav arv 3" laskemoona, s. o. 504 mürsku ja alustati tulistamist (nr. 34). Laskmine sündis patareiga ja koondatud vihuga. Laskemoonaks oli 84. a.⁶⁾ lööksüütajaga varustatud ja trotüüliga laetud fugaasgranaat. Tulistati sihikul 57 ja 58. Pärast 250 mürsku väljalaskmist viidi tuli 3 t võrra (s. o. 6 m võrra) vasakule.

Pärast 400 mürsku toimetati tagajärgede vaatlemist. Selgus, et läbikäik oli saavutatud,

töö, mis kaalult võrdne arv ja nimelt 150 mürsku 48" haubitsast. Komisjoni arvates 48" haubitsatega laskmisel on siiski omad paremused ja nimelt suuremad lehtrid, mida võib tarbekorral kasutada varjamiseks. Kuid nagu näha, komisjon ei arvestanud seda pahet, mida niisuguses

Joon. nr. 4.

⁵⁾ Šneideri süsteemilise viitsüütaja süüteae on umbes 0,03—0,04 sek., seega ta on soodsa maastiku juures küllalt sobiv rikošetlaskmiseks.

⁶⁾ 84. a. süütaja on õieti määratud mustarohuga granaadidele, mistõttu tal puudub detonaator. Maailmasõjas see süütaja venelastelt varustati detonaatoriga, mis pärast ta osutub kõlvulikuks ka trotüül granaadidega. Süüteae on tal võrdne 3. I. T., seega kuuluks ta normaal-süütajate hulka.

kitsas kohas kui läbikäik, võib tuua varjavuse soodustamine. Lehtrid soodustavad peatust, siin aga peab edasimineki olema hoogus ja peatuseta. Ka selle tulistamise lõpul komisjon, arvesse võttes mürskudelt tehtud hävitustööd, jõudis otsusele, et hea läbikäigu tegemiseks, mille laius vähemalt 12 m, tuleks välja lasta veel 500 mürsku,

s. o. et 12-meetrise läbikäigu tegemiseks on tarvis välja lasta 1000 mürsku ja seda rahuaja oludes.

On loomulik, et lahinguoludes, kus valitseb tegelik oht, vaatlusetingimused märksa halvemad, aja element domineeriv, et seal see norm veelgi suureneks. Praegused vene eeskirjad annavad palju kokkuhoidlikumad normid, kui eelkirjeldatud katsed seda võiksid lubada. Nähtavasti on vene laskemoonas, eeskätt süütajais võetud ette mõnesugused täiendused. Igal juhul nii 3. P. T. kui 84. a. süütaja, s. o. normaalsüütaja kasutamisel on läbikäigu tegemine seotud suurema laskemoona kuluga, kui hetksüütaja või viivitusega süütaja kasutamisel. Kuna viivitusega süütaja kasutamine tuleb kõne alla ainult rikošettlaskmise võimaluste juures, siis jääb normaalseks hetksüütaja ja nii see ongi reglementeeritud nii prantsuse kui saksa laske-eeskirjas.

IV.

Et asuda küsimuse praktilise külje juurde, siis tuleks meil eeskätt kindlaks määrata, kui lai ja missugune peaks olema läbikäik. Prantslased oma laske-eeskirjas võtavad arvutamismõõdik 25 m laiuse läbikäigu.⁷⁾ Nähtavasti on see mingisugune keskmine norm, mis on tingitud nii patarei hajumisest kui mürskude tegevusest. Keskmisel kaugusel — 3500 m on 75 mm prantsuse kahuri Tk võrdne 1,5 m. Praktiliselt võime lugeda, et patarei Tk (Tkp) on kaks korda suurem üksiku suurtüki omast, nagu seda ka katsed näitavad (v. joonised). Seega 8 Tkp = 24 m. Näib, et praktiliselt kitsama läbikäigu tegemine kui 24 m on mõeldav ainult kaugustel alla 3500 m. On siiski küsitav, kas patarei hajumine suunas on igal kaugusel kaks korda suurem suurtüki hajumisest. Kui arvestada hetksüütajatega varustatud mürskude kildude tegevuse soodsat piirkonda, siis osutub küsitavaks kitsama kui 20 m läbikäigu tegemine. Nagu näha, nii hajumine kui mürskude tegevus toovad meid 20—25 m läbikäigu laiuse juurde. Lähedatel kaugustel koondvihuga lastes ja kasutades hetksüütajaid on võimalik teatud juhtudel saada ka kitsam läbikäik ja kulutada vähem laskemoona.

Tuleb arvata, et kui iga esijärgus asuva rühma tarvis on tehtud üks läbikäik, siis sellest peaks jätkuma.

Jalaväe seisukohast läbikäigu minimaalne laius võiks olla 10—15 m. Niisugusel juhul saaksid laskurjaod, kasutades kaitsetulekaitset, läbikäigust üksteise järel läbi paiskuda. Normaalseks tuleks lugeda 20—25 m laiune läbikäik. Niisuguse läbikäigu ees võivad mõlemad laskurjaod asuda ootel, et niipea kui läbikäik tehtud otsesuunas sinna tormata.

Kujult peaks läbikäik olema sirgjooneline, s. o. et läbikäiku jooksja näeks otseteed väljapääsu. Tuleb arvata, et kui läbikäik on kitsas ja teda tuleb kasutada pikemat aega, siis peaks ta olema täiesti puhast. Kui aga läbikäik on lai, siis võib teatuid puhastamise ülesandeid langeda ka jalaväele nagu näiteks mõnede terveksjäänud traatide läbilõikamine ja kõrvaleheitmine j.n.e. Lehtrid läbikäigus on kahtlemata takistuseks ja võivad edasirühkivale jalaväele osutada avatlevaiks peidikuiks, kust pärast raske

⁷⁾ Instruction Général sur le Tir. § 515.

välja pääseda, sest vastane koondab oma auto-maatrelvade tule läbikäikudele, et neid sulgeda. Suurtükiväe ülesandeks pärast läbikäikude tegemist on neid automaatrelvi neutraliseerida.

Normaalselt toimetab üht läbikäiku üks patarei. Ripub läbikäigu laiusest ja ka laskekaugusest kas patarei tulistab koondatud või lahutatud vihuga. Kunagi aga ei saa toimetada tulistamist paralleelvihuga. Tulistamise ja vaatlemise tehnilised toimingud jäägu siin mainimata. Olgu vaid tähendatud, et alati tuleb toimetada täpsat eellaskmist. Sakslaste laskeeeskiri ütleb, et alati tuleb toimetada eellaskmist iga üksiku suurtükiga, et nad suunata ühte punkti ja alles siis lahutada vihk kui see tarvis.⁸⁾

Laskemoona normid läbikäigu tegemiseks, mis toodud välisriikide eeskirjus on peaaegu ühesugused igal poolt. Venelased ütlevad, et tuleb arvestada tõkke purustamiseks 50 mürsuga iga 2 jooksva meetrile. Seega 25 m läbikäigu juures kuluks venelasil 600—650 mürsku. Sealjuures nad loevad soodsaks laskekauguseks 2—2,5 km.⁹⁾ Nagu allpool näeme, ühtuvad need normid prantslaste ja belglaste normidega.

Prantslased, samuti ka belglased määravad 75 m kahurile¹⁰⁾

laskekaugusel	2500 m —	600 mürsku
"	3000 " —	700 "
"	4000 " —	800 "
"	5000 " —	1000 "
"	7000 " —	1200 "

Seega prantslased ning belglased nõuavad läbikäigu tegemiseks, mis sügav 30 m ja lai 25 m, s. o. 750 m² 2,5 km laskekauguse juures 600 mürsku. Selle kauguse peal on 75 m/m kahuri Tp = 11,2 m. Jätame järgneva arvutuse juures kõrvale patarei hajumise ja oletame, et ta on võrdne üksiku suurtüki hajumisele (sellega ei tee meie arvutuse juures mingisugust viga). Niisugusel juhul võrduks patarei Tp = 11,2 m. Tõkke sügavus on 30 m, seega 30:11,2 = 2,7 = 61%, s. o. kõikidest mürskudest langeb tõkkele 61% ehk

$$\frac{600-100\%}{x-61\%} \quad x = 366 \text{ mürsku.}$$

Tähendab 600 mürsust langeb 750 m² — 366 mürsku ehk 1 mürsk 2 m² peale. Selle võtamegi aluseks. Hajumine suunas ei tule arutuse alla.

Kui nüüd sama arvutuse võtame 3" vene kahurile, siis näeme, et pilt mõnevõrra muutub. 2,5 km laskekauguse juures on siin patarei Tp = 17,7 m, seega 30:17,7 = 1,7 = 43%. Arvestades eelöelduga, et iga 2 m² peab sattuma üks mürsk, s. o. 366 mürsku kogu läbikäigu raiooni ja leides, et ainult 43% mürske läheb sellesse raiooni, kuna siin Tp on suurem kui prantsuse kahurile, selgub, et

$$\frac{366-43\%}{x-100\%} \quad x = 851.$$

ehk ümmarguselt 850 mürsku läheb vene kahuril sama ülesande täitmiseks, mis prantslased loodavad täita 600 mürsuga.

Nagu näha, on laskemoona suurendajaks mürskude hajumine. See hajumine on kõige

⁸⁾ Ausbildungsvorschrift Heft 19 § 212.

⁹⁾ Boevoi ustav artillerii R. K. K. A. 1927. § 84.

¹⁰⁾ Instruction Général sur le Tir § 515.

väiksem 75 m/m prantsuse kahuril suurem juba 76,2 prantsuse kahuril ja tunduvalt suurem 3" vene ja 18-naelalisel inglise kahuril. Seega pole meil, nagu näha, mingisuguseid eeldusi välisriikide eeskirjus avaldatud normide vähendamiseks. Just vastupidi, näib, et peaksime veel suurendamagi neid norme, kuna seda nõuab meie materjalosa. Võidakse öelda, et välisriikide laskemoona normid on liiga suured. On muidugi raske öelda, kui suur kindlustuse protsent neil on, kuid peab ka silmas pidama, et mõnikord on läbikäik saavutatud võib olla juba 200 mürsuga, teinekord aga ei aita isegi 600. Peale selle toimetatakse ju tulistamist alati vaatlusega ja siin peitubki see esimene laskemoona säästmise võimalus. Pole ju mõtet edasi tulistada kui läbikäik saavutatud. Normid aga on arvestamiseks, nad peavad andma alused milleda nii suurtükiväe kui jalaväe juhid saavad küsimuse juurde asuda. Ühtlasi peavad nad ka kindlustama, et suurtükiväele ei esitata täitmata ülesandeid.

Venelastelt toimetatud katsed näitavad, et ka vähema mürskude arvuga võib saada läbikäigu. Kuid selle normi juurde püsima jääda ei oleks õige. 4 m laiune läbikäik on ikkagi liiga kitsas lahingoludes. Peale selle nõudis 4 m laiuse läbikäigu tegemine rahuaegses olukorras 350 mürsku. Lahingu oludes oleks tulnud seda märksa suurendada. See suurendamine oleks ära ripunud vaatlusvõimastest, aja elemendist, patareid töövoimest j.n.e. Vaevalt oleks kõiki neid elemente suutnud kompenseerida parem ning otsarbekohasem süütaja.

Lõpuks veel küsimus, kui kaua vältaks läbikäigu tegemine, kui tulistaks üks patareid 2,5 m laskekauguselt prantsuse laskemoona normi järgi. Niisugusel juhul tuleks $600:4 = 150$ mürsku toru peale. Arvestades seda, et 150 mürsu laskmine on seotud pikema ajaga ja et iga lask peab olema sihitud, ei võiks tule kiirus tõusta üle 1,5 lasu minutis. (Siin pole arvestatud seda, et pikemaajalistel laskmistel tulistavad ainult kolm toru.). Kuid siiski, tõstes seda normi meie olude kohaseks, s. o. 2 lasku minutis toru peale, näeme, et läbikäigu tegemine võtaks keskmiselt 75 minutit. See on pikk aeg ja vaenlane võib mitmedki ettevalmistused läbi viia kuna ta näeb, kus ja mida meie patareid teevad. Samal ajal tuleb arvata, et materjalosa vähesus sunnib meid ühele patareleile andma isegi 2 läbikäiku, seega kuluks aega 150 minutit. Võib olla annaksid vähest aja säästu ja oleksid otsarbekohasemad grupi tulelöögid läbi tõkete. Kuid vaevalt lubavad ka seda meie olud. Peale suure aja kulu nõuab läbikäik ka ääretult palju laskemoona, millega oleme sunnitud alati talitama kokkuhoidlikult. Seepärast meie oludes läbikäikude tegemise alal ei või väga palju loota suurtükiväelt. On hädatarvilik pühendada tähelepanu teistele abinõudele, milleda sama tööd on tehtud ja saab ka kahtlemata tulevikus tehtud. Suurtükiväel on niigi palju ülesandeid ja võib juhtuda, et ta kiindudes ühte ülesandesse, traadi purustamisse, osutub jõuetuks kui tarvis on vaenlast otsustavalt vapustada. N. Rg.

Talvise lahingutegevuse iseäraldusi.

Oleme harjunud kuulma, et külm ja lumi raskendavad sõjavägede masside manöövreerimist ja suurejooneliste operatsioonide läbiviimist, ja et lume tulekuga raugevad harilikult suuremad operatsioonid. Selle vastu ei saa ju vaielda, kuid see ei tähenda, et talvel sõjategevus katkeb, või operatsioone ühes või teises ulatuses ette ei võeta. Ühelt poolt lumi ja külm raskendavad sõjategevust, kuid teisalt nad soodustavad seda. Maastikul, kus suvel veekogud, sood ja rabad suruvad operatsioonid kitsastesse raamidesse, annab talv oma külma kattega väeosadele täielise tegevuse vabaduse. Raske on omale ette kujutada niisugust vastast, kes säärast talve soodustust ära ei kasutaks. Järelikult ei katke sõjategevus talvel, vaid operatsioonid viiakse ühes või teises ulatuses läbi kõikide raskuste peale vaatamata. Külm ja lumi on suurimaks vaenlaseks võitluseväljal kõigepealt inimesele. Nad sunnivad inimese soojalt riietuma, takistavad tema liikumist, relvade käsitamist j.n.e. Meil kus talv võrdlemisi pikk, tuleb tõsiselt

uurida ja ette valmistuda võitluseks talvistes tingimustes. Kui meie seda ei tee, tuleb maksta kallist lunastushinda, nagu Napoleon sõjakäigul Venemaa vastu. Külm ainult ei vigasta inimest, vaid ka surmab teda. Selle ärahoidmiseks tuleb inimesel soojalt riietuda. See aga mõjub tema liikumise kiiruse ja vastupidavuse peale. Jalaväelase liikumise kiirus 30 sm paksuses lumes ei ületa $1\frac{1}{2}$ —2 km tunnis. Mitu tundi võib sõdur sügavas lumes liikuda, on arusaadav ja ei tarvita seletusi. Sama sügavas lumes vaevalt suudab ratsavägi hobustel liikuda. 40—50 sm sügavas lumes võib jalavägi liikuda ainult suuskadel, suurtükivägi ja voor regedel. Külm ei avalda mõju mitte ainult inimeste, vaid ka relvade peale. Juba 20—25° C juures külmab vesi kuulipildujas. 35° C hangub määrdeõli, mille tõttu automaatrelvad lakkavad tegevusest. Sama temperatuuri juures ütleb ka püssilukk tegevusest ära. Soojad riided takistavad laskuril vabalt relva käsitamist, mis suurt mõju avaldab laskekiiruse ja tabavuse peale. Ka kuulilennu kaugust mõjutab

külm. Kuni 800 m võib kuulilendu lugeda praktiliselt normaalseks. Alates 1500 m väheneb kuulilennu kaugus keskmise külma juures umbes 75 m ja — 25° C juures 150 m. 2500 m kaugusel väheneb kuulilend 300—350 m. Maastiku kasutamine enese kaitseks on talvel väga raske. Külmanud maapind ei luba kiiresti kaevuda, mille tagajärjel on talvel suuremad kaotused kui suvel. Nende ärahoidmiseks peab iga sõdur oskama teha omale kuulikindla kaitse lumest. Orienteerumine on talvel palju raskem kui suvel. Madalad võsastikud katab tihti lumi täielikult ja künkad, mis suvel reljeefselt silma torkavad, ei eraldu talvel millegagi üldisest valgust lumeväljast. Ka moondamine on talvel raske. Kaitsevärvi riietuses sõdur paistab kaugele lumefoonil. Haavatute seisukord on talvel äärmiselt raske. Vaatamata sooja riietuse peale, võib inimene kergesti ära külmuda, kui ta pikemat aega lumes lamab. Lume kate toob inimesele veel palju teisi üllatusi. On palju kohti soodes, rabades ja veekogudes, mis kõige tugevama külma juures kinni ei külma. Nad võivad kattuda ainult lumekattega, kuid jäävad külmamata. Samuti koguneb vesi paksu lume all madalatesse kohtadesse, kus ei külmu. Mõistagi, kui inimene niisugustes kohtades supleb, langeb ta vähemalt mõneks ajaks rivist välja. Need oleks tähtsamad iseärasused, õigemini raskused, millega iga sõdur kokku põrkab ja milliseid ta peab oskama võita. Seda võib ta ainult siis teha, kui ta on omanud vastava väljaõpe, harjumuse ja tarvilikud abinõud raskuste võitmiseks. Puutumata jättes taliste operatsioonide läbi viimise iseärasused, tahaks lühidalt puudutada neid raskusi, milliseid igal juhul tuleb võita. Üks tähtsamatest on luure küsimus, mille lahendamine talvel pole kaugeltki kerge. Öhuülesvõtted ei anna talvel küllalt selget pilti maastikust. Pealegi asuvad vastase osad metsades ja asulates. Järelikult tuleb õhuluuret täiendada täpsa maapealse luurega. Nagu tähendatud, võib ratsavägi hobustel tegutseda ainult

siis, kui lume sügavus ei ületa 30 sm. Nii sama sügavas lumes on jalaväelase liikumine äärmiselt aeglane ja väsitav. Soomusautod sügavas lumes üldse ei saa tegutseda. Tankide tegevus on ka äärmiselt aeglane, nii et nende kasutamine luure ülesande täitmiseks oleks asjatu. Nähtavasti tuleb küsimuse lahendust otsida suuskurites. Olgu tähendatud, et suuskurite küsimus on meil kaunis teravalt päevakorrale võetud ja arvatavasti leiab ta õige lahenduse. Küsimus seisab ainult suuskurite varustamises, haavatute evakueerimises ja raskete kuulipildujate vedamises suuskurite järele. Need küsimused peaks vist küll lahendama vastav keskasutis. Tuleb tähendada, et hobuse veo kasutamine suuskurite juures on rohkem kui küsitav. Tuleks konstrueerida niisugused kelgud, mida suuskurid omal jõul suudavad vedada. Niisugustel kelkudel peaks sündima suuskurite varustamine, raskete kuulipildujate vedu ja haavatute evakuatsioon. Seni on küsimuse lahendamisele asunud iga väeosa oma moodi, parima tahtmisega jõuda positiivsetele tulemustele. Kahtlemata on väeosadel sellel alal ka kogemusi, kuid siiski ei saa niisugust küsimuse lahendamise viisi õigeks lugeda. Rahuajal on väeosal end võimalus ühe või teise abinõuga varustada. Sõjajärgel on need võimalused äärmiselt piiratud ja väeosa võib sattuda väljapääsematu seisukorda materjalosa puudusel.

Kokkuvõetult peaks vastav keskasutis uurima talvise sõjategevuse iseärasusi peensuseni, kasutades selleks ära väeosade kogemusi ja kõik kerkivad küsimused lahendama üleriikliselt. Seda rohkem, et raskustest ülesaamine talvises sõjategevuses nõuab ka iseäralisi abinõusid ja materjale, millede tagavarade soetamine on hädavajalik.

Lõpuks olgu tähendatud, et suuskuritele ei saa meie vaadata kui ainult luureorganitele, vaid neil tuleb ka teisi tähtsaid lahingu ülesandeid täita. Seda rohkem tõsisemalt tuleb võtta nende relvastamise, varustamise ja evakuatsiooni küsimust. J. L.

Tõekspidamisi ja näiteid lahingutegevusest metsades.

Lähemal ajal ilmuvas kaitseväe „Lahingueeskirjas“ käsitletakse lahingutegevust metsades eeskirja §§-des 371—378. Üldraami annab § 372: „Nõrgem pool kasutab metsa... Edu pandiks on juhtide ja vägede harjumus teotseda metsasel maastikul ja kindel moraal... „Jalaväel lasub lahingu raskus.“ § 371. defineerib tegevust metsas lähe-

malt: „Vägede manööver ja liikumine tihedas metsas on võimalik ainult teede ja sihtide suundades. Kuigi tule tabavus metsas on väiksem, mõjub tuli seal moraalselt üldiselt tugevamini kui lahtisel maastikul... Suurtükiväest metsas on lõhpsam kasutada väljahaubitsaid...“

Preisi suure kindralstaabi major Balck'i taktikas*) toodud vaated lahingule metsas nõuavad

korrektiive uute väeliikide ja relvade (lennuvägi, soomusautod, tankid) lahinguväljale ilmumise tõttu. Allpool toome Balck'i „vanast“ taktikast mõne sõjaajaloolise näite.

Punaväe taktik P. Zdanko oma 1930. aastal ilmunud üldtaktikas**) iseloomustab metsa, kui lahinguvälja ja lahingu tegevust metsades järgmiselt: Mets varjab vaenlase maapealse ja õhuvaatluse eest. Tihe mets annab tõhusat kaitset vastase šrapnelli tule, samuti kuulipilduja ja püstitule vastu. Kaitsjal, kes asub metsas, on soodus varjata oma raskeid tulerelevi, samuti kuulipildujaid, asetades nad metsaservast kaugemale metsa sügavusse. Üldse ka kaitse metsas peab olema sügav, et sundida pealetungijat metsa sügavuses astuma visasse võitlusesse. Pealetungil vastasele, kes asub kaitsel metsa sisemuses, on pealetungija ülesandeks: tõrjuda eest vastase eelja julgustuseosad, hoides täpsalt antud suunda, välja tungida rünnaku lähtealusele ja sealt rünnata. Arvestades pealetungija raskusi metsas vaatluse, side ja seega juhtimise alal, mõistame millise erilise tähtsuse omab just pealetungil metsas hoolas ja asjatundlik l u u r e maastiku ja vastase asetuse ning jõudude suhtes. Kõige üldtoodu illustreerimiseks toome mõningad näited sõjaajaloo. Helmuth oma 27. jalaväe rügemendi ajaloo***) kirjeldab lahingut metsas Svipsi juures järgmiselt: „Side üksuste vahel katkes; saadetakse patrulle, et taastada side naabriga, kuid see ei lähe korda. Karjutakse, vilistatakse, et avastada üksuste; seal ja teisel tõusevad signaalid, kuid kõik see kokku ainult suurendab tekkinud tohutust. Antud käske ei taibata õieti orienteerumise mõttes ja võetakse liikumisel suunde, mis otse vastupidised neile, mida tarvis võtta olukorra ja ülesande kohaselt...“ Edasi kirjeldatakse, kuid metsas väed on väga tundelikud vastase vähemalegi aktiivsele sammule. Ohvitseride käest kipub libisema juhtimine. Suur on moraalne efekt müskude lõhkemisest ja murduvaist puist. Sõdurikond kuulide vihisedes aetud hirmust jookseb hünikusse.

Nagu eeltoodust nähtub taktik Balck pool sajadit tagasi juhtis asjatundlikult tähelepanu lahingutegevuse isearaldustele metsades, kindla soovitusena õppida hoolsasti tegutsema metsades. Hilisemad sõjad relvade arengu tõttu on näidanud, et lahingutegevus metsas on muutunud veelgi omapärasemaks, moraalsete efektide valmistamiseks vastasele on meie ajal palju tõhusamaid relvi ja abinõusid kui seda oli inim põlv tagasi. Huvitav näide Maailmasõja idarindelt, kuigi siin ei teotse moodsad relvad peale raske suurtükiväe ja kuulipildujate, on toodud „Voina i Revolutsia“ 10—11. raamatus 1931****). V. Mokerov

*) Vene keelses tõlkes „Taktika“. Tšastj šestaja. Utšenie o boje. Notšnoi boi, boi v lesu i selenijah...“ S. Peterburg 1909.

**) P. Zdanko „Kurs obštšei taktiki 1930., lehek. 166—170.

***) Näide võetud Balcki taktikast. Helmuth. „Geschichte der letztvergangenen vier Jahre des Infanteriereg. Nr. 27“, lhk. 136.

****) C. Mokerov „Lesnoi boi 1. Kavkasskoi diviisii pod d. Gargrud“. Selles lahingus ei olnud tegemist metsale tuld ja metalli pilduvate lennukite, võimsate lahingumasinate, mürgitatud aladega jne., mis lahingutegevuse metsas oleks teinud märksa moodsamaks.

käsitleb seal esimese Kaukasi kütidiviisi pealetungi metsasel alal Hargrudi talude (venekeelse nimetuse järgi) juures Jakobstadi piirkonnas märtsi alul 1916. 1. Kaukasi kütidiviis oli enne kõne all olevat pealetungi kaitsnud Jakobstadi eelseid positsioone üle 6 kuu, seega omas kogemusi kaeviksõjas. Veebruaruari keskpaiku diviis komplekteeriti sõjaaegses koosseisus kuni 100%-ni meeste ja ohvitseridega. Diviisi moraal välispidiselt — distsipliini mehaanilised väljendused ei jätnud midagi soovida — olnud hea. Kuid sõdurmass olnud meelelt sünge, rõhutatud — tige. Usku kõrgema juhtkonna etteviitsemise polnud. Diviisis olnud 80% noori (19—24. a.) sõjaaegseid ohvitseri. Noil leidunud aktiivsust ja teoorõmu, kuid puudusid teadmised ja oskused sooritada selline tõsine ettevõte, kui lahing metsas. Ilmastiku olud olid ebasoodsad. Vana märtsikuu kevade esimesed päevad. Lumetormid, sula, öökülmad, teed liiklemiseks ebasoodsad. Tuli sellistes ebameeldivais ilmastiku oludes jätta soojad mullaonnid ja alata teekonda tuisku, porri. Meeleolu see ei tõstnud.

Diviisi lähtealaks valiti kõrgendik Hargrudi talude juures. Diviisi pealetungi riba laius oli 1,5 km. Soistunud okaspuu mets, mis asus lähteala ja saksa kaevikute vahel oli tihe, pinnal rikalik noormets ja põõsastik. Sula ilma tõttu maa pinnale oli tekkinud vesi. Oli teada, et lähtealast vaenlasele on 1½ km, sellest umbes 1 km metsa, et metsast lõuna pool asuv vaenlane on ehitanud tōketeks — traataiad ja raietōkkes. Siis veel looduslik tōke — sügav Pesteni jõekene. Luuratud oli metsa enne pealetungi mitmed korrad kui väeosadelt enestelt nii ka diviisi staabiitabiili juhtimisel. Kuid luure, hankides küll palju üldandmeid, ei muretsenud täpsaid üksikasju kui metsa kohta samuti sakslaste kaevikute, tōkete iseloomu ja asetuse, relvade asukohtade j.n.e. suhtes. Metsalahingus cleks olnud ülitähtsad just üksikasjad. Pealetungiti „l a i n e n a“ (tolleaegne tegevuseviis): pataljon moodustas 2 üksusteile järgnevat lainet, igas 2 kompanit; kompani omakorda liikus 2 ahelikus. Rügement oli hargnenud jonele pataljonidena. Pealetungile saadeti 3. ja 4. rügemendid. Nii siis pealetungi sügavuse moodustasid 4 kompanit, või 8 lainet.

8. märtsi hom. suurtüki tule avasid venelased. Kohe vastasid sakslased suurtükitlega, koondades selle venelaste lähtealale. Nagu hiljem selgus oli sakslastel venelaste kavatsused teada. Venelaste pealetungi arenedes kandsid sakslased osa suurtükitlest metsa peale, osaga hoiti lähteala kaevikud tule all, et segada järgnevatel lainetel neisse asumist. Sakslaste tabav suurtükitle suunati venelaste 2. laine pihta just siis, kui see oli asumas lähtejoonele. See tabav tuli sünnitas palju kaotusi ja löi selle „laine“ suure segadusse. Kui kõik lained olid jõudnud metsa, sakslaste suurtükitle oli täielikult kantud metsas liikuvate lainete pihta. Kuigi suurtükitle metsas ei sünnitanud mainimisväärt kaotusi, kuid juba lähtealusel tulest kannatanud ja üldse paljud tulega ristimata sõdurid allusid äärmiselt suurtükitlele moraalsele mõjule metsas.

Autor iseloomustab tule mõju metsas järgmiselt: „Kuulmist matvad raskete müskude lõhkemised ja terav klirin šrapnelli tulest, suured pori-fontaanid tõusid taeva poole iga mürsu lõhkemise tagajärjel, tuli murdis ja kiskus juurtega

puid, mille langemine sünnitas raginat; kõik hääled metsas kajastusid kümnekordselt, mõjudes tugevasti. Inimesed näisid olevat kaotanud kuulmise sellest ülieffektsest hääle orgiast, kuid peaaegu kahjutust suurtükitulest.“

Edasi näeme, et 8. III hommikul pealetungijad liikusid edasi aralt ja aeglaselt. Ohvitseridel tuli kontrollida sageli, et keegi meestest ei jääks maha, sest paljud, kasutades metsa tihedust, püüdsid heita maha ja peita end mürsu auku. Metsas liikudes oldi vastuvõtlik igale naabri läbielamusele. Kui keegi eelilikuvas „laines“ ekslikult atakeeris olematut sakslaste kaevikut ja karjus hurra, siis andus see edasi lainele ja „hurraga“ tormati mõttetult mõni hetk edasi. Suures segaduses ja suure käruga jõuti Hargrudi metsa vaenlase poolsele servale tema tükete ette. Kuid tüked olid just nii ehitatud, et neid võidi läbi tulistada kuulipildujate risttulega. Siia tükete ees olevasse sügavasse lumme heitsid end venelaste lained. Venelaste kaotused siin ei tõusnud kohutavalt suureks vaid seetõttu, et sakslaste kuulipildujatelt polnud tuli õieti sihitud: kuulid lendasid 1—2 m kõrguselt üle.

Üldiselt aga 1. Kaukasi küti diviisi sel päeval kaotas umbes 50% oma koosseisust. Kokkuvõttes V. Mokerov leiab, et diviisilt pealetungi raioon kaudu metsa oli valitud õieti. Lähteala valimine metsa põhja serval oli ebaõige. Lähteala oleks pidanud valima metsa vaenlase poolsele lõuna servale, selle aegsasti ettevalmistama ja siit atakeerivad üksused täpselt välja suunama edaspidiseks tegevuseks. Lähtealal oleks pidanud võtma sisse vaikselt öö kattel. Luuret oleks pidanud juhtkond toimetama aegsasti ja hankima täpsaid andmeid vastasest, kui ka metsast

enesest. Luureorganid ei olnud küllaldaselt teadlikud millele pöörata erilise tähelepanu lahingus metsa oludes. Mets ei olnud küllaldaselt ettevalmistatud pealetungiks: puudusid orienteerid, polnud märgitud liikumise suundajad (teed) üksustele, vaenlase poolsele metsa serval polnud valitud ja vastavalt soveldatud vaatluspunkte vanemale juhtkonnale ja patarei ülematele. Ei olnud ette nähtud mõjuvaid abinõusid desertööri- ja mahajääjate suhtes. Lahingukord — liikumine lainetena — ei sobinud metsas, ta aitas kaasa üksuste segiminele. Enne pealetungi ei instrueeritud ei ohvitserkonda, ega sõdurkonda metsalahingu iseäraldustest. Jalaväe ja suurtüki väe koostöö nõrk, kokku kõlastamata. 1. Kaukasi küti diviisist vasemal teotes samal ajal metsasel maa-alal Dükarnek ja Delvenek'i piirkonnas 73. jal. diviisi ja veel suurema ebaeduga. Mõlema diviisi ebaedu peapõhjuseks oli see, et ei juhid ega sõdurkond polnud ettevalmistatud lahingutegevuseks metsades.

N. Vene sõjakirjandus on avaldanud viimasel ajal rea artikleid lahingutegevusest metsades, millest nähtub, et see küsimus õppe alal on päevakorras. Üks niisugustest artiklitest „Pealetung metsas“ on kirjutatud V. Mokerovilt ja ilmunud „Vojennõi Vestnik“ 27/28. dets. 1931. See 10-leheküljeline artikkel (põhimõtted lahingu kohta metsas koos konkreetse näitega) laseb heita pilgu töökspidamistele, mis valitsevad punaväes pealetungi suhtes metsas. V. Mokerovi artikkel on asjalik, huvitav ja ajakohane. Artiklis avaldatud üldpõhimõtted lahingutegevuse suhtes metsas ei erine palju neist, mis maksma pandud meie lahingueeskirjas ja toodud käesoleva märkme esimestena ridadena. Ke.

Mõtteid üleajateenija-allohvitserist.

Toimetuselt.

Käesolev artikkel on tulnud üleajateenijate-allohvitseride ridadest. Kuigi artiklis mitte kõik mõtted autorilt pole väljendatud küllalt selgesti ja konkreetset, siiski on kõigiti tervitatav nähe, et allohvitserkond ise püüab oma kutsega seotud olulisi küsimusi valgustada „Sõduri“ veergudel. „Sõdur“ on valmis hankima ja avaldama igakülgset ja asjalikku materjali ülestõstetud küsimuste selgitamiseks.

Üleajateenija-allohvitser on ohvitseri lähem abiline käsualuste kasvatamisel, õpetamisel ja juhtimisel. Tema alaks peamiselt on õppe ja sisekorra praktiline osa.

Majanduse alal on üleajateenija-allohvitser samuti hästi tarvilikuks lülis ohvitseri ja sõduri vahel.

Ohvitseri puudumisel teenistuses või tema langemise puhul lahingus, peab üleajateenija-allohvitser esimesena tema ase-

mele astuma, et täita ettenähtud kohuseid sama hästi, nagu ohvitser.

Eelpool toodu õigustab meid väitma, et üleajateenija-allohvitseri kutse on riiklise tähtsusega, ilmtingimata tarvilik ja vastutusrikas. Sellepärast arvangi, et üleajateenija-allohvitseri arenemisele on tarvis panna suuremat rõhku ning selles suunas juba alustatud tööd jätkata kiirema tempoga.

Nägime, et üleajateenija-allohvitser on ohvitseri otsene abiline tema igapäevases teenistuses. On üldjoontes seotud samasuguste teenistuslikkude kohustustega kui ohvitsergi. Teenistusehuvid on ühesugused. See tohiks lubada järeldada, et ohvitseri ja üleajateenija-allohvitseri töötamistingimused peaksid olema võimalikult ühesugused.

Töötamise tingimustes on meie ohvitser tegelikult asetatud tunduvalt soodsamasse olukorda, kui üleajateenija-allohvitser.

Omavahelistes suhetes ohvitseri ja allohvitseri vahel tundub meie oludes mingisugune „klassivahe“ ja viimase kahjuks.

Meil praegu puudub vahend, mis üleajateenija arenemist soodustaks, mis seoks ohvitseri üleajateenija-allohvitseriga paremaks koostööks, aitaks luua neile nii vajalikku üksmeelt, mis ergutaks üleajateenijat intensiivsemale tegevusele ühes ohvitseriga, mis omakorda tõstaks tööviljakust.

Arvan, et üleajateenijat-allohvitseri kui nooremat juhti peaks enam-vähem ühele alusele viidama ohvitseriga. Muidugi niipalju, kui seda lubab allohvitseri kvaliteet. Tarvilik ja tähtis on vajadus kasarmus elavate üleajateenijate paigutamine eritubadesse. Sellest asjast peaks kuidagi üle saama, vaatamata, et meie väeosades valitseb mõnel pool ruumide nappus, mille tõttu see küsimus ikka on jäetud tahaplaanile, sest keegi, väljaspool allohvitserkonda ennast, ei näi olevat sellest teravasti puudutatud.

Tähendatud uuendustega, neil puhkedel kui nad teostuks laiemas ulatuses, tõstaksime üleajateenija-allohvitseri prestiiži sõduri ees, tõstaks tema väärtust ta enese ja ohvitseri silmis. Võimalus tööks sooduneks, üleajateenija saaks elada ka isiklikku elu, mis moodustab väärtusliku baasi teenistusele.

Üleajateenija pühendaks end kutsele mitte üksi tasu pärast, vaid juba osalt kutse kui niisuguse pärast, mille tagajärjel saavutaks ka suuremal määral teadlikku kohusetunnet oma töös, tekkiks suurem huvi, ind, püüdlikkus. Ka hakkaks ta suuremat tähelepanu pöörama oma isiku arendamisele, süvendaks teadmisi ja oskusi oma kutse alal tõsisemalt, arendades enda kvalifikatsiooni osalt juba iseseisvalt, sunnitud.

Sõduri teenistuse suundaeg meil on lühike. Kuuldavasti lühendatakse seda veelgi kokkuhoiu saavutamiseks riigi eelarves. Sõduri lühike sundajateenistus kaitseväeridades nõuab head nooremat juhtkonda tema sõjaliseks ettevalmistamiseks.

Ka seda küsimust lahendaks teataval määral üleajateenija-allohvitseri arenemine eelpool tähendatud kujul.

Kui ohvitseri abiline vähendaks üleajateenija-allohvitseri ka temagi tööd ja, ta väärtus tõuseks ohvitseri ees, mis ligendaks neid teineteisele, tõstes edukust koostöös neile usaldatud tähtsal ja vastutusrikal tööpöhlul, ühtlasi vähendades vaeva ja lühendades nende mõlemate tööpäevade pikkust.

Isikute üleajateenistusse võtmisel arvestatakse meil väga vähe nende alkoholi

tarvitamist. Selle tagajärjel sattub meie üleajateenijate hulka teatav protsent liigohtrasti alkoholi tarvitajaid. See on kurb nähe. Mõnigi meie üleajateenija-allohvitser on tubli jõud oma ametis, kuid tuleb väljaspool teenistust alkoholi mõjul mõnigi ebasobiva väärnähtega toime, mis on täiesti hukkamõistetav, sest seega heidab ta varju kogu allohvitserkonnale. Seda nähet peab tõsiselt kaaluma. Peaks karmimad abinõud tarvitusele võtma selliste eksijate vastu, kui seda seni on tehtud.

Üleajateenistusse võtmisel peaks teatavad katsed korraldatama isikule, kes üleajateenistusse astumiseks soovi avaldanud, teadmiste kui ka oskuste alal; arvestada tema isiklike omadusi, seltskondlist kasvatust j.n.e. Kuid meil on siin seni käidud paberlikku rada, liig palju usaldatud tunnistusi, mis võivad teinekord olla head ka väljaandja hea südame tõttu. Ongi juhtunud, et isiku üleajateenistusse võtmisel tema ametlike tunnistuste põhjal võis loota tublimat jõudu oma ametikohal, kuid tegelikult osutus see isik hiljem kõlbmatuks.

Vastavates määrustikkudes on tarvis mitmedki paragrahvid ümber töötada, kus leidub tehnilisi, kui ka põhimõttelisi puudusi, mis sunnitavad asjatuid raskusi ja vildakusi, ning ei passi eluga hästi kokku. Selleks toon näite:

Sisemäärustiku §§ 738., 739., 741. ja 742. on määratud kindlaks kõikide kaitseväelaste väljalubamise kord, kes kasarmu piirkonnas elavad, väljaarvatud ohvitserid. Tähendab siia hulka tuleb lugeda neid 50% üleajateenijaid, kes on sunduslikult kohustatud elama kasarmus. Tähendatud § § järgi otsustades on nende väljalubamise kord sellega kindlaks määratud. See osutub ühel alusel ajateenija väljalubamise korraga. Sm. § 749. järgi aga peab kasarmu piirkonnas elavate üleajateenijate väljalubamise korra kindlaks määrama väeosale. Tekib küsimus, kumb kord on õigem? (Võib olla on lugupeetud autor käsitanud Sisemäärustiku vana redaktsiooni. Parandatud Sisemäärustiku (1931. a. väljaanne) § 749. lahendab selle küsimuse täpsalt ja kategooriliselt: väeosalemale on antud võim küsimust lahendada olude nõuete kohaselt. Toimetus.)

Huvitav oleks teada, kuidas üleajateenijaskonna elu-olu ja teenistus on korraldatud teistes kultuurriikides, nagu Inglise, Prantsuse, Rootsi, Soome j.n.e. Vast leiduks isikuid, kes sõna võtaks selles asjas „Sõduris“.

Soovitav on, et mõtted ja soovid, mis käesolevasse artiklisse paigutatud, leiak-

sid meie üleajateenijate peres laiemat vastukaja ja tõsist kaalumist, sest eeskätt peame meie ikkagi ise end arendama, sellega näidades, et suudame ja tahame ajaga kaasa sammuda.

Usun, et need mõtted ja soovid mis aval-

dasin leiavad üldsuse poolt heatahtlikku suhtumist. Samuti julgen loota, et need isikud, kes võiks olukorrasse tuua parandust, ei keeldu astumast vastavaid samme, arvestades tõsiselt meie olusid ja meie v o i m a l u s i.

P. B.

Kui suured olid meie kaotused inimestes Vabadusesõjas?*)

Sõda külvas surma aga ka rahulikkude elanikkude keskel. Siin tuleb nimetada peamiselt Narva linna, kus üksi pommitamiste läbi 19., 22., 23. ja 25. veebr. langes 25 inimest ja sai haavata 23 inimest (põles 163 maja), 29. märtsil langes 6 inimest ja sai haavata 2 inimest (purustati 80 maja) ning 25. aprillil langes 5 inimest ja sai haavata 6 inimest (põles 127 maja). Peale Narva langes ka mujal üksikuid rahulikke kodanikke sõja ohvriks, näit.: Viitina kaitseliidu küüdimees 7. veebr. 1919. a. (Võru K. L. kirjakogu kaust 45, lhk. 8). Kokkuvõttes ei võiks langenute arv rahulikkude elanikkude seas ulatada üle 50—60.

Lõpuks ei võiks üldisesse sõjaohvrite arvu ülesvõtmata jääda ka enamlike võimu terrori ohvriks langenud kodanikke. Umbkaudselt ulataks Vabariigi piires hukatud kodanike arv 500—550 inimese peale.

Sarnaselt, osalt kaudsete arvudega arvatades, leiame, et meie ohvrite arv Vabadusesõjas ületab kaugelt neid arve, mis seni on meie kaotuste arvudeks peetud ning ulatab koos enamlike terrori ohvritega ümmarguselt 4600—5000 inimeseni, nagu näeme järgnevast:

Kõiki kaotusi surnutena E.V.S.-T. o. järgi	3450
Langenuid, mis E.V.S.-T. o. arvestamata	491— 563
Haavadesse surnuid, mis E.V.S.-T. o. arvestamata**)	130— 220
Haiguste ja õnnetuste läbi surmasaanuid, mis E.V.S.-T. o. arvestamata	20— 150
Rahulikke elanikke surma saanud	50— 60
Enamlike valitsuse terrori ohvrid	500— 550
	4641—4993

Haavatute arv, mis Sv.T.V. väljaande järgi 8151***) on oletavasti ka palju suurem ja ulatab vähemalt 12.000—15.000 (koos meie juhatuse all töötanud välismaalastega). Näit. 5. jal. polgul on haavatuid E.V.S.-T. o. järgi 378. Hilisematel andmetel aga ümmarguselt 400—700, mis tõendab, et haavatute üldarv peab kindlasti suurenema. Ligikaudu 5000 surnut ja vähemalt 12.000 vigastatut — see on siis hind, mis meie rahvas maksnud vabaduse eest otseselt. Peale selle on toodud suurel arvul ka muidki ohvreid, kuid need ei kuulu käesoleva kirjutise piiridesse. Tahame hinnata vabadust, peame hindama ka neid, kes oma elu ja tervise vabaduse saavutamiseks ohvriks toonud. Ja et viimaseid hinnata, peame neid ka tundma, palju neid oli ja kes nad olid. Kui

meie elame praegu päevast päeva vähegi täpsaid andmeid teadmata oma kaotustest Vabadusesõjas, siis ei kesta see nii kaua. Lähemas või kaugemas tulevikus hakatakse neid kindlasti otsima. Võib olla ongi juba aeg jõudnud küsimust täies ulatuses käsile võtta.

Kuidas on siis sama küsimus lahendatud meie naabritel soomlastel ja lätlastel?

Paistab, et sealgi pole veel vabadusevõitluste kaotustest selget pilti. Soomlased on andmeid oma kaotuste kohta kogunud koguduste õpetajate kaudu ja märgivad juba kohe, et andmeid ei tule võtta täpsatena („Suomen Vapausota vuonna 1918“ IV lhk. 475). Selle kokkuvõtte järgi on Soomes (esimene arv — valged, teine — punased, kolmas — tundmatud ja viimane — summa):

1. Mässuliste poolt tapetud	1365	99	116	1580
2. Sõjas langen. ja kadun.	3218	5570	277	9065
3. Õnnetujuhuste ja muul teel surnuid	101	215	192	508
	Kokku	4684	5884	585 11153

Need andmed pakuvad meile vähe selgust. Täpsalt on aga avaldatud sakslaste kaotused Soome abistamise ekspeditsioonil. Neil oli: 8 ohv., 277 sõd. langenuid ja 16 ohv., 675 sõd. haavatuid („La guerre d'indépendance en Finlande en 1918“. H. Ignatius, K. Soikkeli. 1925.).

Ka lätlastel ei näi selget ülevaadet olevat oma kaotustest. Läti Vabariigi 10-a. juubeli puhul ilmunud raamatu „Latvijas brīvības karš“ (1928) järgi (lhk. 93) oli Lättil kaotusi 1918. a. 18. novembrist kuni 1920. a. augustini (s. o. 628 päeva): langenuid (kaujas krituši) 154 ohv. ja 2892 sõd., kokku 3046 ja haavatuid kokku 4085.

*) V. algus „Sõdur“ nr. 1/2.

**) E.V.S.-T. o. on haavadesse surnuid 385. Luges ümmarguselt suuremate väeosade arvu Vabadusesõjas 20 peale, teeb see iga väeosa kohta 19 haavadesse surnut. 3. ja 5. polgu surmasaanute arvu selgitamisel on haavadesse surnute arv aga tõusnud 4—8 inim. võrra, mis teeb 20 väeosa kohta summa 80—160. Juurelisades veel väiksemate üksuste ja soomlaste (24) haavadesse surnute arve, võib üldarv suurenedagi 130—220 ohvri võrra.

***) See arv on lhk. 113 kaotuste kokkuvõttes. Tekstis lehekülgedel 35., 56. ja 218. on haavatute arvud aga teised ja nimelt 10.105 ja ühes välismaalastega 14.018 (ka venelasi kaasaarvates).

Raamatus puuduvad täiesti andmed haavadesse surnute ja õnnetujuhuste ning haiguste läbi surnute kohta, mis oleks vast tähtsam olnud avaldada, kui haavatute arvu (võib ka oletada, et haavadesse surnute arv on langenute hulgas?).

Meie kaotuste arvu kindlaks tegemine oleks aga võrdlemisi palju kergem, kui see näiteks oli soomlastel, sest meil on selleks suurel arvul mitmesuguseid allikaid. Üldine teadete kogumine kaotuste üle algas meil juba üsna sõja alul (Sõjav. Ülemj. pvk. nr. 24 — 16. I. 1919 ja nr. 42 — 29. I. 1919) ja siis märtsi alul sisseseatud täiesti vormiliste teatelehtede järgi (Sõjav. Ülemj. pvk. nr. 87 — 4. III. 1919). Nende korralduste põhjal kogunenud andmed pakuvad rikkalikke materjale kaotuste arvu kindlakstegemiseks, kuid nad on kõik alles läbitöötamata. Koige vähem andmeid leidub vast sõja alguse — detsembri, jaanuari ja veebruari kuude kohta.

Üksikutest allikatest ja nende asukohtadest oleks nimetamiseyäärt:

1. A. Kaitsevägede staabi arhiiv, kus leiduvad eelnimetatud Ülemj. päevakäskude nr. nr. 24 ja 87 põhjal kogunenud materjalid (teatelehed) väeosadest. Väeosade teatelehtede andmed on kantud vastavatesse raamatutesse ja nimelt:

- a) surmasaanute registreerimise raamatusse,
- b) haavatute ja haigejäänute registr. raamatusse (olemas 2 raam.),
- d) võitluses teadmata kadunute ja vangilangenute raamatusse.

B. Hiljem (2. V. 1919) andis Sõjav. Ülemj. pvk. (nr. 152), mille järgi nõuti kõigi nimekirjast kustutatud rahvaväelaste teenistuse- ja vastuvõtte lehtede saatmist Korraldusvalitsusse. Korraldusvalitsuses seati nende dokumentide põhjal sisse vastavad raamatud, missuguseid peeti maakondade kaupa. Esimeste raamatute täitumisel võeti tarvitusele kõikide maakondade jaoks uued raamatud. Välismaalaste kohta peeti eriraamatut. Langenute, surmasaanute või muul teel teenistusest lahkunute (väljunute) teenistusdokumendid aga saadeti edasi vastavate Kaitsevääringkondade ülematele (tolleaegne nimetus Rahvaväe- ja Kaitseliiduülemad), kus neid praegu veel alal hoitakse. Välismaalaste omad saadeti Harjumaa Kaitsevääringkonna ülemale. Nimetatud teatelehtedes ja raamatutes leidub rikkalikke materjale langenute ja surmasaanute kohta.

2. Kaitseväge tervishoiu valitsuses alalhoitavad väeosade ja haigemajade arstidelt saadatud surmasaanute (ka langenute), haavatute-põrutate ja haigete teatelehed (iga üksiku isiku kohta eraldi) ning nende teatelehtede põhjal peetud surnute raamatud (2 tükki). Nende teadete aluseks on Sõjav. Ülemj. pvk. nr. 42 — 29. I. 1919, mille järgi pidid:

- haigemajad iga surmajuhtumise puhul saatma vastava teatelehe ettenähtud andmetega Sv. T. V. ülemale;
- polkude vanemad arstid saatma teated lahinguväljal surmasaanute kohta kolm korda nädalas Sv. T. V. ülemale (väiksemad üksused ühendati teadete saatmiseks suurematel ja)
- samuti haavatutele ja haigetele kaasaandma vastavad teatelehed, mis ka pidid minema edasi Sv. T. Valitsusele.

Kõik nimetatud määrad olid maksvad ka Soome väeosade kohta. Selle korralduse põhjal oleks pidanud Sv. T. Valitsusse kogunema kaotuste kohta eeskujulikud andmed. Tegelikult aga

ei saadud sarnaseid andmeid. Selle peapõhjuseks oli asjaolu, et sõja algusest oli juba kaks kuud mööda ja selle aja kohta — kas ei saadatud üldse teateid ehk saadeti tagant järele vähesel arvul ja needki olid puudulikud. Samuti ei saanud sel üldisel loomise ja organiseerimise ajajärgul väljakujuneda teatelehtede täitmine andmetega ja nende saatmine, peale nimetatud käsu ilmumist, s. o. veebruarist peale, ühel hoobil, nii et ka kogunenud teated on katkendilised ja puudulikud. Nendele puudustele vaatamata on nimetatud materjalid kaotuste üldarvu kindlakstegemisel siiski esimese järgu tähtsusega.

3. Kolmandaks tähtsaks allikaks tuleb lugeda väeosade päevakäske, mis alalhoitakse Vabadussõja Ajaloo Komitee (V.A.K.) ja Kaitseväge staabi arhiivides. Päevakäsud sisaldavad kõige puudulikumaid teateid jällegi sõja alguse kohta. Hili-semad andmed on siin palju täpsamad. Vähesemate puudustele vaatamata on päevakäsud siiski usaldusväärsemaks allikaks kaotuste kindlakstegemisel. Peale selle leidub V.A.K. arhiivis andmeid kaotustest operatiivtekannetes ja üksikutes eritoimikutes ning juhuslikult mitmesugustes toimikutes.

4. Kõiki eelnimetatud allikaid võiks aga nimetada ühekülgselt selles mõttes, et harilikult on isiku kohta teade kõigis kolmes eelnimetatud allikas korraga, aga puudumise korral ühes, puudub aga kõigis kolmes korraga. Harilikuks nähteks on, et teated puuduvad isiku kohta, kes langes raskel ajal mõnes suuremas või kaugemas operatsioonis. Selles mõttes võib nimetada teiseisuliseks järgmist allikat, ja nimelt Haridus-sotsiaalministeeriumis alalhoitavaid pensioni nõudmise teadete lehti ja pensioni akte. Need aktid on harilikult koostatud sõjas kannatada-saanute eneste või nende omakste poolt (algatusel), ja on kahte liiki: invaliidi enese pensioni saamiseks või perekondade pensioni saamiseks. Säärased akte on koostatud „Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse“ maksma-hakkamisest 1920. a. (R. T. nr. 26/27 — 21. II. 20) peale, kuni käesoleva aasta alguni 2810. Need toimikud ongi huvitavad selles mõttes, et kannatada saanud on asja ise ülesvõtnud ja küsimust on siis selgitatud ja teateid hangitud kaotuste üle igalt poolt, kust võimalik oli. Ühtlasi peab tähendama, et need on täiesti usaldusväärsed andmed, sest nad on iga isiku kohta mitmekülgselt läbi kontrollitud.

Peale selle hoitakse Haridus-sotsiaalministeeriumis alal kauste andmetega sõjas surmasaanute üle (maakondade järgi), mis on koostatud teadete (surmatunnistuste) põhjal, mis Peastaata, laatsaretid ja haigemajad Sõjav. Ülemj. pvk. nr. 24 — 16. I. 19. põhjal saatsid Töö- ja hoolekandeministeeriumi. Hiljem ilmunud Sv. T. V. pvk. nr. 26 — 20. III. 1919. a. § 18 põhjal saatsid sinna teateid ka sõjaväe üksused. Sõjav. Ülemj. pvk. nr. 42 — 29. I. 1919 põhjal oli Sv. T. V. kohustatud töö- ja hoolekandeministeeriumi saatma teated ja arstide komisjonide otsused ka nende kohta, kes sõjateenistuses, kas osalt ehk täiesti, töövoimetuks jäänud ehk haavade tagajärjel surnud (viimaste kohta oleks pidanud juba teatama ka varem ilmunud Sõjav. Ülemj. pvk. nr. 24 põhjal).

5. Veel võib leida andmeid kaotuste üle Kaitsevääringkonna ülemate asutistes, kus need on kahte liiki:

- a) Korraldusvalitsusest saadud surmasaanute teenistuselehed;
- b) hiljem pensioni nõutamiste puhul tekkinud kirjavahetustes ja arstlise komisjoni aktides ning muus, nende asjade juure kuuluvas, kirjavahetuses.

Esimesed andmed on sedavõrt ülevaatlikud, et nende läbitöötamisel saab teatud üldpildi maakonnast päritolnud sõjas surmasaanute üle. Viimased annavad aga suurel arvul teateid vigastate ja ka surmasaanute üle.

6. Lõpuks võib suurel arvul andmeid saada küsimuse kohta ka mitmesugustelt kohalikkudelt organisatsioonidelt: Vigastatud sõjameeste ühingu- telt, sõjas surmasaanute mälestussammaste püstitamise komiteedelt ehk sama ülesannet täitnud mitmesugustelt seltsidelt. Kuna suuremalt osalt mälestussammaste organisatsioonid on teot- senud kihelkondade piirides (vaata E. Ahas — „Vabadusesõja kangelaste mälestussambad I“), on mõnel pool andmeid kogutud ka terve maa- kondade ulatuses, näit. Läänemaal, kus ilmunud brošüür („Vabadusesõjas langenud läänlaste mä- lestusalbum 1918—1920“) Pärnumaal (kus and- med kogutud koguduste surnuaedade kaupa ja need avaldatud 1924. a. ilmunud brošüüris „Eesti Vabadussõjas langenud kodukaitsjate mälestus-

sammast Pärnus“) ja Võrumaal (kus praegu veel jätkub andmete kogumine vastava organisat- siooni poolt). Säärastelt organisatsioonelt võib saada igatahes väärtuslikku materjali kaotuste üldarvu kindlakstegemisel lisaks eelmistele.

Kõiki neid allikaid ja materjale läbitöötada — see peaks olema meil meie langenute austamisel lähemaks ülesandeks. Selleks võiks moodustada ajutist eriorgani või ametisse panna ajutisi töö- jõude mõne ametkonna juure, kes peaks aga suutma kõiki laialipillatud materjale läbitöötada. Mõne senise asutise peale neid ülesandeid panna ei saa, sest töö on niivõrt laialuluslik, et nõuab otsest asjasse süvenemist. Kõrvaltöona on küsi- must juba lahendada katsutud, nagu andmed näi- tavad, kuid see pole seni tulemusi annud ja ei an- naks arvatavasti ka tulevikus.

Lõpuks võiks tähendada, et praegu on soodus moment, kus andmeid võiks koguda ka otseteed rahva käest, sest ettevalmistusel on üldine rah- valugemine. See andmete korjamine annaks tingimata väga häid tulemusi. Niisugusel korral võiks tööd organiseerida Statistika Keskbüroo, kui kogenud asutis ja tarvitusele tuleks võtta kaardi süsteem, mis säärase töö juures häda- vajalik.

G. S.

Kaitseväe elu.

VALIMISTE TULEMUSI OHVITSE- RIDEKOGUDES.

Ohvitseridekogude juhatused 1932. a.

1. jalaväe rügement:

Juhatuses esimees — kol.-leitn. Matson, liikmed — kapten Holmberg, kapten Virit, kapten Vaimel. Tagavara liikmed — leit- nant Sild, kapten Kits. Revisjoni komisjoni esimees — kapten Luik, liikmed — kapten Raudsepp, leitnant Kukemelk. Tagavara liikmed — leitnant Neumann, leitnant Olli.

4. üksik jalaväe pataljon:

Juhatuses esimees — kapten E. Paur- mann, liikmed — kapten E. Raudsepp, kap- ten E. Kerde, kapten E. Limberg. Tagavara liikmed — kapten F. Vilberg, kapten E. Pedra. Revisjoni komisjon — kapten K. Soobik, leitnant M. Pillov, leitnant J. Ilves, Kandidaadid — kapten E. Volt, n.-leitn. O. Uluots.

7. jalaväe rügement:

Juhatuses esimees — major A. Laats, liikmed — kapten Bergmann, kapten V. Pedak, kapten H. Pedak. Tagavara liik- med — kapten Ellram, kapten Hermann. Revisjoni komisjon — kapten Saidlo, kap- ten Griin, leitnant Mühlmann. Kandidaa- did — kol.-leitn. Krause, kapten Luik.

—al.

9. jalaväe rügemendi XIII aastapäev.

16. jaanuaril s. a. pühitses vabadusesõ- jaaegse kangelasliku 9. jalaväe polgu järe- tulija — 9. üksik jalaväepataljon — XIII aastapäeva. Tähtpäeva pühitsemine sün- dis käesoleval aastal tagasihoidlikumalt ja ta algas juba 15. jaanuaril kell 1900, mil Pärnu Elisabeti kirikus peeti pidulik juma- lateenistus, millisel südameisse tungiva ja vaimustava kõne pidas Pärnumaa praost õp. A. Grünberg ning kaunite lauludega esi- nes Pärnu Helikunstiseltsi laulukoor hra Meri juhatusel. Jumalateenistusest võttis osa terve 9. üksik jalaväepataljon ühes 9. jalaväe rügemendi lipuga, naabri pataljoni juhtiv koosseis, palju seltsi „9. Jalaväe Polk“ liikmeid, Vabadusesõja kangelasi ja rahuaegses pataljonis teeninud kodanikke ühes perekondadega j.n.e. Kirik oli rah- vast puupüsti täidetud.

Sünnipäeva hommikul kell 1000 peeti allüksustes aktusi, millistel allüksuste üle- mad andsid alluvatele lühikese ülevaate 9. jalaväe polgu tähtsamatest lahingutest Vabadusesõjas ja pataljoni rahuaegsest te- gevusest. Kell 1200 kogus pataljon staabi õuele, Karja tän. nr. 38/40, kus peeti pa- raad, millise vastu võttis vabadusesõjaaegne 9. jalaväe polgu ülema abi ja praegune 9. üksiku jalaväe pataljoni- ja Pärnu gar- nisoni ülem kolonel Verner Trossi, kes ka

oma kõnes andis ülevaatliku ja kujuka pildi „üheksanda“ möödunud aastate tegevusest. Mälestati Vabadusesõja kangelasi. Oma parima lahinguseltsilise ja rahuaegse naabri — 6. üksiku jalaväe pataljoni poolt ütles sünnipäevalapsele tervitusi lugupeetud kolonel Erich Rosenberg. Peale kõnede samumusi „noored lövid“ rõõmsate nägudega ja heas tujus Kaitseliidu Pärnu Maleva orkestri helide saatel mööda paraadi vastuvõtjaist. Kell 1230 oli ühine pidulik lõunasöök väga maitsvate toitudega, millest osa võtsid kõik pataljoni ohvitserid, üleajateenijad, ajateenijad ja erateenijad ning kutsutud külalised. Traaditeel soovisid sünnipäevalapsele õnne üle 30 isiku.

Aastapäeva tulipunktiks kujunes peoõhtu „Kodanikkude Klubis“, milline väga maitserikkalt rohelisega dekoreeritud oli. Peale sünnipäevalaste ja kallite naabrite oli peole ilmunud ka suur hulk 9. jalaväe polgu lahingukangelasi ja külalisi, nii et suurtes ruumes polnud õieti kohta nõõpnõelale mahakukkumisekski. Pidul algas mees-

kvarteti lauludega „Kümne kose maa“, „Nii mina neiukenene“, „Böhmi rahvalaul“, millised puhtalt pataljoni üleajateenijate poolt ette kanti ja rahva poolt kiiduavaldustega vastu võeti. Lauludele järgnes ühevaatusline jant „Eesti poisid vene komisjonis“, pataljoni kaitseväelaste-noorte ettekandel. Väga ilusad ja huvitavad olid püramiidid, millised esile kutsusid kestva kätteplagina. Eriti meeldisid aga publikule võimlemisnumbritest „Tank“, hüpped ja harjutused põlevate kurikatega. Ka kaitseväelaste-petserlaste poolt märkimisväärt tehnikaga ettekantud laulud ja tantsud said kestva kätteplagina osaliseks. Ettekande lõppedes algas „Kodanikkude Klubis“ tants Pärnu Maleva orkestri saatel ja kell 2300 koosviibimine ühises lauas Pärnu garnisoni ohvitseride kasiinos, kus kaua istuti, vesteldi, lauldi, tuletati meelde Vabadusesõja päevi j.n.e.

Aastapäev õnnestus kõigiti, osutudes „noorte lövide“ elus üheks meeldivamaks sündmuseks. E—dt.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Kindral Pau †

2. jaanuaril 1932. a. suri 83 aasta vanaduses (sündinud 29. dets. 1848) populaarsemaid prantsuse väejuhte kindral Pau. Kindral võrsus ohvitseri perekonnast. Astus 19-aastasena Saint-Cyri'i Sõjakooli ja lõpetas selle noorem-leitnandina 1869. a. Juulis 1870. a. Mac-Mahoni I väekorpuse koosseisus 78. jalaväe rügemendi nooremleitnant Pau saadeti Elsassi, kus juba 6. augustil Froeschewiller'i juures sai raskesti haavata pommi kildudest, kaotades parema käe rusika. Loeti surnuks ja jäeti lahinguväljale vaenlase võimupiirkonda. Üks auväärne Elsassi perekond koristas raskesti haavatu lahinguväljalt ja toimetas ravitsemisele. Parem käsi tuli amputeerida. Paranenud haavadest jätkas n.-leitnant Pau võitlust vaenlase vastu. Väljapaistva vahvuse eest tõusis juba 23. eluaastas kapteniks. Pärast 1870./1871. aasta sõda jätkas hiilgavat sõjaväeteenistuse karjääri Alžiiris ja Prantsuse emmandant. 1881. a. ülendati majoriks (commandant), 1890. a. kolonelleitnandiks, 1893. a. koloneliks, 1898. a. brigaadi kindraliks (kindral-major), 1902. a. diviisi kindraliks, hiljem sai XX väe-

korpuse. 1909. aastal määrati Sõjanõukogu liikmeks. 29. nov. 1913. aastal vanaduse ülemäära tõttu arvati reservi.

Maaülemõja puhkedes kindral Pau kutsuti uuesti tegevväkke. Augustis 1914. a. moodustati Elsassi armee, millesse kuulusid VII väekorpus, 44. diviis, reservdiviiside 1. grupp (63., 66. ja 68.), 8. ratsadiviis — koondis, millesse kuulus ligikaudu 150.000 meest. See suur koondis oli usaldatud kindral Pau juhtida ülesandega katta Voogesides teotseva Dubail'i armee paremat tiiva. Kindral Pau täitis selle ülesande olukorrale vastavalt. Hiljem kutsuti kindral Pau Ülemjuhatusesse, kust ta saadeti kõrgete ülesannetega Prantsusmaa liitlaste juure — Venemaale, Serbiasse, Rumeeniasse, Kreekasse, Austraaliasse. Kindral Pau aktiivsus, kõrge intelligents, taktitunne, tema sõduriprestiiž — kõikjal austavalt tunnustatud ja tuntud „tühja käisega kindral“ — võimaldasid temale pandud kõrgeid missioone edukalt lõpule viia.

Pärast Maaülemõda elatanud (70-aastane) kindral andus Punase Risti teenistusele, kus jällegi oma isikliste omaduste ja kõrge sõduriprestiiži tõttu oli väljapaistvaks

jõuks, mis löi ja koondas jõude selle organisatsiooni edukaks tööks. Kindral Pau on Prantsusmaale rahvuskangelaseks, inimkonnale eeskujulikuks sõduritüübiks.

(Allikana on kasutatud kol. A. Grassetti artiklit „Le Général Pau“, mis ilmus „L'Illustration'is“ 9. jaan. 1932. aastal.)

—n.

Sõjakirjandust.

ITAALIA.

ESERCITO E NAZIONE.

November 1931. a.

1. 11. novembril. Pariolis, 11. nov. s. a. korraldatud sõjavägede (Itaalia) ülevaatuse kirjeldus (kuninga sünnipäeva puhul).

2. Viiskümendtuhat liiri auhindadeks Maaailmasõjast osavõtnud ohvitseridele paremate sõjaliste monograafiade eest. Võistluste tingimuste ja auhindade väljaandmise korra kirjeldus.

3. P. Barbier. Väeosade suvised ekskursioonid mägedesse. Selgitatakse ekskursioonide eesmärke ja nende läbiviimist. Ekskursioonid vältavad: kompanitele — 30 päeva, pataljonidele — 15 päeva ja rügementidele 10 päeva; samasugused tähtajad on maksavad ka suurtükiväelastele. Ekskursioonide eesmärk — sõdurite harjutamine individuaalseks ja kollektiivseks tegevuseks lahingolukorras, mägedes.

4. E. Pinto. Õhukaitse. Selle ajakirja augustikuu numbris ilmunud samasisulise artikli järg. Käsitatakse mitmesuguste õhukaitse vahendite kasutamise küsimust õhukaitse teostamisel. Autori arvamuse järgi õhukaitse vahendid jagunevad aktiivseteks ja passiivseteks. Esimeste hulka kuuluvad: pommitamis- ja kaitseennuvägi (aviazione difensiva), õhukaitse suurtükid ja kuulipildujad, helgiheitjad, kuulamis- ja kõlamöödu aparaadid, vaatluspostid, sidevõrk j.n.e. Teiste hulka kuuluvad: lennukitevastased kaitsevõrgud, moondamisabinõud (esemete värvi muutmise vastavalt ümbruskonnale, kunstlikud katted, valeesemed, kunstlikud pilved), valguse varjamise vahendid (linnade, raudteejaamade valgustuse katmine), individuaal- ja kollektiiv kaitsevahendid. Autor toob nende vahendite tüübid, nende iseloomustavad omadused ja annab kokkuvõtliku kuid selge ülevaate mitmesuguste vahendite kasutamise kohta õhukaitse teostamisel. Artikli juures rida selgitavaid jooniseid.

5. M. Biancale. Esimene rahvusvaheline asumaade kunstinäitus. Vaatlusi näitusest, mis näikse artikli autorit täiesti rahuldavat, kuigi teiste riikide, eriti prantsuse väljapanekud olevat olnud kehva võitu, mida aga komperseerinut oma, Itaalia osakond oma sisukusega ja mitmekesisusega.

6. F. Zani. Side jalaväe rügemendis. Küsimust selgitatakse konkreetse taktikalise ülesande lahendamiseks. Sealjuures selgub, et sidevõrgu organiseerimisel ja selle ülitseerimisel tuleb pidada kinni järgmistest põhimõtetest: a) side võrgu kaudu edasiantavad käsud ja teadaanded peavad olema võimalikult lühikesed; see on eriti tähtis, kui edasi-

andmiseks mõeldakse kasutada raadiosidet või optilisi sidevahendeid, sest esimesel juhul tuleb tingimata tarvitada šifrit, kuna teisel juhul käsu või teadaande edasiandmise protseduur nõuab palju aega ja võib tulla ette vigu, millele õiendamine on samuti aegaviitev; pikkade käskude või teadaannete juures on otstarbekohasem neid edasi anda jalgratturitega, mootorratturitega j.n.e. ja kättesaamist kviteerida raadio teel või optiliste sidevahendite kaudu; b) kaugus seotavate K. P., staapide j.n.e. vahel peab olema võimalikult lühem; see lubab kasutada sarnaseid kindlaid sidevahendeid, kui seda on käskjalad ratsa, ratastel, jalgsi j.n.e.; d) tuleb arvestada maastikku, sest kui, näiteks, hea teedevõrk võimaldab heade tagajärgedega kasutada sideks rattureid, ratsanikke, jalamehi j.n.e. ja mägisel maastikul võib kiiresti sidet luua optiliste sidevahenditega, siis teedeta ja metsasel maastikul need vahendid ei suuda palju kasu tuua; samuti ripub suurel määral maastikust traatside ehitamine ja selle korrahoidmine; e) peab arvestama vastase tegevust; vastase mõjuva suurtüki- ja kuulipildujatule piirkonnas, näiteks, pole üldiselt mõeldav mootorratturite kasutamist side agentidena ja tuleb tarvitada teisi vahendeid, kuigi need pole nii kindlad kui käskjalad.

7. R. Mella. Märkmeid jalaväe laskmisest. Selgitanud kollektiiv-lahinglaskmiste tähtsust jalaväe lahingulise ettevalmistuse alal ja annud näpunäiteid selle läbiviimise kohta, autor soovib võtta tarvitusele nähtavasti temalt konstrueeritud isekukkuva märgi „Simplex“ ja erilise instrumendi kauguste mõõtmiseks laskeväljal, kus maastiku reljeef ei luba seda teha latiga või sammudega. Järgneb märgi ja instrumendi („telestin“) kirjeldus ühes joonistega. Näiteid „telestini“ kasutamise kohta kauguste mõõtmisel.

8. D. Deambrosis. Euroopa sõjalised piirid. IX. Anatoolia ja Kreeka poolsaarte piirid. Huvitav, hulga ülevaatlikkude skeemide ja joonistega varustatud sõjageograafiline kirjeldus. Eristel tähelepanu pühendatakse nendele Kreeka piiridele, mis puutuvad kokku Itaalia valdustega.

9. Jõu faktorid. Brown Boveri elektromehaanika tööstuse („Tecnomasio Italiano Brown Boveri“) kohta käivaid andmeid.

10. M. Sani. Tripolitaanias Maaailmasõja ajal. Cassini'se kolonni operatsioonide kirjeldus (septembrikuul 1917. a.).

11. A. Casarini. Emotsioonide graafiline reproduktsioon. Huvitav teadusliku iseloomuga uurimus. Joonised ja pildid.

12. U. Adamello. Prantsuse asumaade kartograafia Pariisi väljanäitusest. Lühikene ülevaade ja statistilisi andmeid küsimuse kohta.

13. Mitmesugust. Kiiresti liikuvad tankid. Modern tankilt nõutakse suurt liikumise kiirust, väikest kogu ja suurt manööverimisvõimet. Autor leiab, et Idria manöövritel (Itaalias) m. a. lõpul katsetamisel olnud tank rahuldab neid tingimusi täiel määral. Selle tanki (tüüp teadmata) raskus 1400 kg, laius 1,70 m, pikkus 2,50 m, kõrgus vähem kui 1,00 m, soomus 8 mm; kiirus 45 km tunnis; tank ületab kallakud kuni 45° ja kõrvaldab teelt takistused 40—45 cm.

14. Reservohvitseride elu. Välisriikide sõjavägedest. Bibliograafia.

RIVISTA MILITARE ITALIANA. Detsember 1931. a.

1. „Rivista Militare Italiana“ 75-da aastapäeva puhul. Tagasivaade ajakirja sihtidest ja saavutustest, ja kavatsusi tulevikuks.

2. Kindr. A. Bollati. Meie sõda saksa ja austria sõjakirjanduse valgustusel. Autor märgib ära nähtava rahuldustunde, ja kõik Itaalia vastased Maailmasõjas hindavad kõrgelt itaalia sõduri vaprust, surmapõlgust ja oskust võidelda. Kõneledes juhtimisvigadest ta trööstib ennast sellega, et neid on ette tulnud teistelgi sõjast osavõtjatel.

3. Kol-leitn. C. Tucci. Kuulipildurite pataljon. Itaalia sõjaministeeriumilt auhinaga kroonitud kirjutis. Selgitatakse rk pataljonide tekkimis- ja arenemislugu Maailmasõjas, praegust organisatsiooni, kasutamisevõimalusi ja varustamist lahingumoonaga kaitse- ja pealetungi-lahingus.

4. Tagavarav. kapt. Avv. Gianni Baj Macario. Märkmeid Türgi-Kreeka sõjast 1919.—1922. a. Lühikene kuid ülevaatlik 1919. kuni 1922. a. türgi-kreeka sõja sündmuste kirjeldus. Autor leiab, et kreeklased tegid jämedaid vigu, tihti patustades sõjapidamise tähtsamate põhiseaduste vastu; nad olid ära unustanud massi ja jõude kokkuhoiu printsiibi, venitades oma armeed laiali pika, õreda kordonina. See oli peamiselt kindralstaabi, eriti aga valituse sõja poliitilise juhtimise viga; püüti vallutada ning katta võimalikult suuremaid maa-alasid, ilma jõude koondamata strateegiliselt tähtsamatesse suundadesse, kus võis ette näha otsustavaid sündmusi. Kindralid Papulas ja Hagianestis täitsid sõnakuulelikult Ateenast antavaid käskusid, kuigi need ei sobinud kohalikkude oludega. Sellevastu Mustafa Kemal esines selles sõjas mitte ainult andeka väejuhina vaid ka osava riigimehena, kes oskas koordineerida strateegia ja politika nõudmisi ühise eesmärgi saavutamiseks. Otsustavates lahingutes Sakarya jõel ja Afyom'i juures Kemal masseerib ja paneb tegevusse kõik oma jõud; ta juhib lahingut komandopunktist, mis asub vahetult esijoone taga, niiviisi julgustades lahingusse suunduvaid väeosi ja mõjutades neid moraalselt. Samal ajal kreeklased, püüdes olla tugevad igalpool, polnud suutnud koondada lahinguks küllaldasi jõude; lahingut kindral Hagianestis juhtis asudes 450 km rindelt (Afyom'ist). Teatavasti pidi ta oma ebaõnnestunud juhtimise eest tasuma oma eluga (kindr. Hagianestis ühes ministrite Gunarise, Stratose, Baltazzi, Theotokise ja Proto-

papadakisega mõisteti surma ja 24. nov. 1922. a. lasti maha). Kreeklaste kaotused 1919.—1922. a. sõjas: surnutena — 24.238 meest, haavatutena — 48.280 meest ja türklaste kätte vangi langenutena — 17.000 meest. Türklaste kaotused pole teada.

5. Retsensioonid.

SAKSAMAA.

MILITÄR-WOCHENBLATT nr. 25 ja 26 — 1932.

„Mil.-Wochenblatt“ alustab uut aastat riigikaitse ministri Groener'i artikliga „Uueks aastaks!“ (Zum neuen Jahre). Ministri arvates Saksamaa saatus praegusel ajal polevat kellegi teiste kui sakslaste eneste kätes. Ei tulevat oodata imet, vaid arvestades realiteeti, püüda paremusele. Kõik sakslased aidaku kaasa positiivsete jõude arendamiseks, sest ikkagi ainult tugeva päralt on parem tulevik.

Kindralmajor Klingbeil: Sõdur ja tehnika. Tehnika, kuigi inimese kätetöö, on sedavõrt arenenud, et orjastab inimsoo, muutub inimsoo olemasolu ähvardavaks koletiseks. Tehnika sõjanduses on muutunud selliseks piirituks hävitamisjõuks, mis tulevikus ei neela enam üksi sõdu-reid, vaid ka raukasid ja lapsi, nende (praeguste mõistete kohaselt) rahulikud elukohas. Meieaja inimene ei suuda kaugeltki taibata tulevikusõja ilmet. Üks olevat kindel, et tulevikus kogu vaeuliste poolte territoorium muutub lahinguväljaks ja sellele on kistut kogu rahvas. Siiski sõjatehnika nõuab asjatundjaid enese kasutajaid ja seepärast aktiivset osa lahinguväljadel saab etendama väike osake rahvas — hästi ettevalmistatud (igauks omal alal) sõjaväelased. (Mõtted on nopitud Oswald Spengler'i teosest „Der Mensch und die Technik“, Beiträge zu einer Philosophie des Lebens.)

Massilised armeed ja sündivuse kaahanemine. Sündivust ja surevust on vaadeldud ajastul 1910—1974. Selgub, et Maailmasõda on kogu maailmale jätnud pänduseks sündivuse vähenemise ja surevuse tõusu. Kui võrrelda 1900. ja 1929. a. sündivust, siis, välja arvatud Prantsusmaa, kus langemine võrreldes väike, on keskmine sündivuse langus ca. 30—40%. Kõige suurem on langus sõja kaotanud riiges. Isegi slaavi rahvad siginevad vähema hooga kui enne sõda.

Kindral C. Fleck: Õpetus lahinguväljast. Taktikaline tegevus on ülitihedalt seotud lahinguvälja iseäraldustega. Ekslik oleks Mandshuuria või Aafrika lahinguväljadel täpsalt kinni pidada Euroopas õpitud ja drillitud taktikalisi tõdesid. Samuti on Euroopa lahinguväljad niivõrt erinevad, et iga juht peab alati õieti arvestama lahinguvälja mõju ja erinevusi. Tuli ja vaatlus, tuli ja lahinguvälja ning märkide hinnang käigu käsi-käes.

Luurest ja rännaku julgestamisest liikuvatelt koondistelt.

Otsetoetuse suurtükivägi kaitsele. Soomusvankrite arengust P. A. Ühendriiges. Pildis on toodud seitse mitmesugust soomusvankri tüüpi ja vastavaid andmeid nende kohta. Ühtlasi selgitatakse artiklis, et eel-

mistes „Mil. Wochenblatt'ides“ toodud andmed soomusmasinate kohta on olnud mõnes osas ekslikud.

Õhusõidu arengust Saksamaal, Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias ja Tšehhoslovakkias 1931. a. teisel poolel.

Viimased 200 meetrit („Mil. Woch.“ nr. 26) kolonel-leitn. dr. L. Rendulic selgitab, kuid ületada maa-ala rünnaku lähtealast vaenlasele, kus suurtükiväe tuli vastase esijoonelt kantakse edasi. Jalaväe raskete relvade tähtsusest sellel perioodil.

Saksamaa desarmeerimisest. Eelseisva desarmeerimise konverentsi puhul. Rida vaielusartikleid endistel teemadel.

Reichswehri elust. Taktikalisi ülesandeid. Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. K.

DER KRAFTZUG IN WIRTSCHAFT UND HEER.

Nr. 1. 1932.

I. Artikleid autoasjandusest ja autotööstusest Saksa ja teistes riikides.

II. Soomusosade koostöö teiste väeliikidega. (Zusammenwirken von Panzerverbänden mit anderen Waffen.)

Artikkel käsitleb peamiselt kaasaja kiirelt liikuvat lahinguvankrite kasutamist koos teiste väeliikidega ja jaguneb sisult järgmiselt:

- 1) Kaasaja kiirelt liikuvate lahinguvankrite kasutamine.
- 2) Kas on võimalik kaasaja lahinguvankrite arengu juures nende koostöö jalaväega?
- 3) Üldisi väljavaateid koostööks lahinguvankrite ja jalaväe vahel.
- 4) Lahinguvankrite ülesanded jalaväe toetamiseks.
- 5) Jalaväe ülesanded lahinguvankrite toetamiseks.
- 6) Side lahingus lahinguvankrite ja jalaväe vahel.
- 7) Kokkuvõtte.

III. Mitmesugused artiklid ja bibliograafia.

MILITÄRWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN.

Jänner — Februar 1932.

Ajakirja number on tervikult pühendatud relevastuvähendamise küsimustele. K. Kr.

N.-VENE.

VOJENNŌI VESTNIK

nr. 27/28 — detsember 1931.

Diviiside ja ringkondade parteikonverentside puhul. Rõhutatakse Stalini lööklauset „enamslased valitsegu tehnikat“

(bolsheviki dolžnõ ovladetj tehnikoi) ka punaväe suhtes. Punaväe sõjandusse kipuvad vägisi „kodanline mõtlemisviis“. Tulevat eeskätt juhtkonna ettevalmistamise poliitilisel alal marksistlik-leninlist õpetusest kõrvasti kinni pidada. (Nagu näha paljudest artiklitest, on punaväes hoogsamalt algamas „sõjakäik“ endisest tsaari armeest üle tulnud sõjateoreetikute ja nende pooldajate vastu.)

K. Seleznev: „Lõksud asulates taanduvatele motomehhaniseeritud osadele. Taktikaline näide sellest, kuid vallutada vastase motomehhaniseeritud taanduvaid osi selleks vastavalt ettevalmistatud ja asulatesse peidetud salkade poolt.“

G. Shelahhov: Juhtimisest kohtamislahingus.

P. Utkin: Sõjamäng tagala korraldamises ja mängu organiseerimisest. Diviisi tagala korraldamine diviisi pealetungil kaitselise asunud vastasele. Pealetungi rinne diviisile ca 6 km.

V. Mokerov: Pealetung metsas. Huvitav taktikaline näide lahingutegevusest metsades.

Subbotin: Brigaado-laboratoorsest meetodist sõjakoolides.

Sõjakoolides harrastatavat liialt loenguid, vaielusi ja sageli tehtavat seda, ilma et lektor oleks end loenguks põhjalikult ette valmistanud. Kuna punavägi nõudvat: tugeva tahtega, algatusvõimelist, püsivat, lahingu tehnikat tundvat, lahingut juhtida oskavat ja selles suunas kui ka poliitiliselt sõdureid ettevalmistada oskavat juhti, siis tulevat juhtide ettevalmistuses leida uusi meetodeid. Kõige sobivam meetod tahtelise juhi ettevalmistamiseks olevat „brigaado-laboratoorne meetod“, mida olevat juba mõnes sõjakoolis edukalt kasutatud. Brigaado-laboratoorne meetod seisab selles, et klassi õppegrupp jaotatakse alagruppideks (brigaadideks), igas 3—5 õpilast, kellele antakse kollektiivsed iseseisvad ülesanded. Iga õpilane, olles seotud isikliku ülesandega, peab samal ajal täitma kollektiivset ülesannet, millesse tema isiklik ülesanne kuulub osana.

Rida artikleid poliitilise ettevalmistuse alal. Vaielus poliitilise sõjamängu suhtes: „fantastika püüdvat varjata realiteeti“, arvavad mõned vaielustest osavõtvad autorid.

Välisriikide sõjanduse ülevaates on toodud andmeid inglise sõjaväe pioneeriasjandusest: sillandus inglise sõjaväes.

Sõjakirjandus. Bibliograafia.

Hea arvustuse on saanud A. Potshter'i „Jalaväe ratsavägi (A. Почтер: Юница пехоты ГВНЗ 1931, 136 lhk., hind 1 rubla 20 kop., tiraash 5000).“

K.

Bibliograafia.

Väärtuslik teos Soome sõjaajaloo alal.

Soomes on viimasel ajal ilmunud võrdlemisi palju teoseid sõjaajaloo alal, nii mitmedki neist väärivad oma sisuliselt ta-

semelt täiel määral meie tähelepanu. Nende hulka kuuluvad kahtlemata andeka Soome sõjaajaloolase J. O. Hannula teosed. Hannula iseseisvatest nurimustest sisukuse poolest eriti mainitav oleks 1929. a. ilmunud „Napuen taistelu“ mis käsitleb Põhja sõja

tegevuse lõppfaasil a. 1714 Põhja-Soomes Napue küla juures toimunud viimast meeletlikku ja kangelaslikku võitlust pealesuruvate arvuliselt suurema hulgaliste Vene vägedega. Napue lahing on leidnud tähelepanu nii Soome, Rootsi kui ka Vene autorite ja uurijate teostes, kuid kõik nende teosed ületab tugevasti oma uurimusega Hannula. Oma teose kirjutamisel on Hannula kasutanud kirjandust ja otsesest algainest ja sellest viimasest ka niisugust, mis olnud uurijatele tundmatu. Säärasest algainesest esijoones tähtsuse poolest oleks mainitav tollaegse Soome vägede ülemjuhataja Karl Armfelti väärtuslik relatsioon Napue lahingu üle, mis leidub Upsala ülikooli raamatukogus ja mis on võimaldanud autorile, muidugi arvestades tema metoodilist oskust ja muid uurija võimeid, jälgida Napue lahingu üksikfaase hoopis suurema tagajärjekusega kui see on õnnestunud teistel autoritel, kes ka tegelenud selle lahingu uurimisega. Täiesti tähelepanu vääriavad on ka autori poolt antud üldhinnangud Napue lahingu käigust, tollaegsest Soome sõjaväest, taktikaliste ühikute juhtide võimetest j. n. e. Et Hannulal on see õnnestunud, selle põhjuseks on olnud ka see, et autor on tuttav Põhja Sõja käiguga Soomes ja et ta on kodus üldise Euroopa ja Põhjamaade sõjakunsti ajaloos, mis on võimaldanud temale Napue lahingu analüüsimisel ja hinnangute andmisel saavutada suuri ja tunnustusväärseid tulemusi. Meile eestlastele erilist huvi pakkuv Hannula uurimuses on just Soome tollaegse sõjaväe taktikalise võime võrdlemine 1700. a. Narva

lahingus võidelnud Rootsi sõjaväe võimega, mis, nagu autor seda täiesti põhjendatult väidab, oli eriliselt suur. — Lähemas tulevikus on meil põhjust peatuda sama uurija sisukal ja väärtuslikul teosel „Sotataidon historia“ („Sõjakunsti ajalugu“) millest seni ilmunud kaks osa ja mis käsitleb ka sõjakunsti arengut Põhja- ja Ida-Euroopas. H. Sepp.

Anttila, Hannes. — „Ohvitser ja all-ohvitser õpetajana“ (Upseeri ja allupseeri opettajana). Helsinki. 1929. 197 lhk. (Kv. staabi raamatukogu nr. 20322.)

Raamat sisaldab rea näpunäiteid õpetus- ja kasvatustöö edendamiseks sõjaväes, juhtides sõjaväeõpetajat sõduri hingeelu tundmisele, sõjalise kasvatuse olemuse ja sihtide uurimisele. Õpetajale seatakse üles suuri nõudeid, millest esikohal seisab „tunne iseennast“. Õpetaja isik seisku eeskujuks kasvatatavale. Loendatakse terve hulk üksikasju õpetajaile seatud nõudeist. Sõjaline kasvatustöö peab vastama eesmärgile: kasvatada algajast isamaaline, sõjateenistuskõlbulik, tahtejuuline ja kõlblas sõjamees.

Raamatu sisukord:

I osa: Meelteilm. Tundeilm. Tahteilm. Keha ja hinge ärksus.

II osa: Õpetuse põhimõtted. Õpetusviisid. Õppetund. Õppetunni arvustus.

Hm.

Sport.

V ÜLERIIKLIKUD KAITSEVÄE SUUSATAMISVÕISTLUSED TARTUS.

18.—21. veebruarini s. a. korraldatakse Tartus viiendad üleriiklikud kaitseväe suusatamise esivõistlused. Esivõistluste kava on juba koostatud ja sisaldab eneses järgmisi alasi:

18. veebruaril — 10 km suusatamine eraldi kaadrile ja ajateenijatele;

19. veebruaril — jagudevaheline orienteerumissuusatamine;

21. veebruaril — 30 km suusatamine eraldi kaadrile ja ajateenijatele.

Võistlustele võivad osavõtjaid saata diviisid, kv. üh. õppeasutised, merejõud ja õhukaitse igüks kaadrit kuni 12 kv. ja ajateenijaid — 5 kv.

Kaadri hulka kuuluvad ohvitserid, kv. ametnikud, üleajateenijad ja kadetid, ajateenijate hulka — kõik suundaega teenivad kaitsevälased.

Võistlustele iga diviis, kv. üh. õppeasutis, me-

rejõud ja õhukaitse võivad välja panna võistlejaid 10 kui ka 30 km suusatamises kaadrit kuni 9 kv. ja ajateenijaid — 3 kv.

Jagudevahelistele orienteerumissuusatamisele iga diviis, kv. üh. õppeasutis, merejõud ja õhukaitse esitab ühe viiemehelise jao. Jao koosseis: jaoülem ohvitser, teiste koosseis vaba. Iga jagu peab koosnema ainult ühe väeosa kaitsevälasest, kusjuures 1. või 7. jalaväe rügemendist esitatud jagu — ainult ühe pataljoni koosseisust ja kv. üh. õppeasutiste poolt esitatud jagu — kas sõjakooli või allohvitseri kooli koosseisust. Merejõud ja õhukaitse esitavad võistlustele jao kogu merejõudude või õhukaitse koosseisust.

Võistlusaladel arvestatakse diviisidele, kv. üh. õppeasutistele, merejõududele ja õhukaitsele punkte järgmiselt:

— kaadrile 10 ja 30 km suusatamisel 1 koht 54 punkti ja 54. koht — 1 punkt;

- ajateenijail 10 ja 30 km suusatamisel 1 koht (koeffitsent 3) — 54 punkti ja 18. koht — 3 punkti;
- jagudevahelistel orienteerumissuusatamisel 1 koht (koeffitsent 20) — 120 punkti ja 6. koht — 20 punkti.

Et üleriiklikkudele kaitsevæe suusatamise esivõistlustele pääseksid kehalistes võimetes ainult parimad kaitsevæe suusasportlased, selleks korraldatakse diviisides, kv. üh. õppeasutistes, merejõududes ja õhukaitses eelvõistlused.

Üleriiklikkude kaitsevæe suusatamisvõistluste läbiviimiseks on moodustatud kohtunikkude kogu: peakohtunik kindral-major J. Tõrvand, peakohtuniku abi kolonell A. Traksmann; kohtunikud major A. Jõgi, leitnant J. Luks, leitnant F. Brede, leitnant K. Lang, nooremleitnant A. Luha, leitnant J. Langel, leitnant F. Neuman ja kapten A. Arro.

Peale selle esivõistluste läbiviimiseks on moodustatud korraldav toimikond: peakorraldaja major A. Jõgi, peakorraldaja abi leitnant J. Luks, sekretär kapten F. Süllaots, suusatamisradade korraldaja leitnant K. Raamat ja võistlusarst san.-major Vehik.

Üleriiklikkudel kaitsevæe suusatamisvõistlustel antakse ränd- ja individuaal-auhindu.

R ä n d a u h i n n a d :

- kaitseministri — hõbekarikas — parimale väeosale kõigil võistlusaladel kokku;
- kindralmajor J. Tõrvand'i — kaminakell — väeosale, kelle kaader võistlustel näitab parimaid tagajärgi;
- arsenalil — püstokkuulipilduja — väeosale, kelle ajateenijad võistlustel näitavad parimaid tagajärgi;
- kaitsemistri — suusataja kuju — väeosadevaheliseks ja orienteerumissuusatamiseks.

I n d i v i d u a a l - a u h i n n a d :

- kaadriale — igal võistlusalal (10 ja 30 km) 12 esimesele kohaletulijale;
- ajateenijaile — igal võistlusalal (10 ja 30 km) 6 esimesele kohaletulijale;
- jagudevahelisel orienteerumissuusatamisel esimesele, teisele ja kolmandale kohale tulnud jao koosseisus osavõtjale.

L—ks.

EESTI SUUSATAMISE ESIVÕISTLUSED TALLINNAS.

27. ja 28. veebruaril s. a. peetakse Tallinnas E.S.S. „Kalevi“ korraldusel suusatamise esivõistlusi. Kavas 10 ja 30 km suusatamine. L—ks.

KÄSIPALLIVÕISTLUSED 3. DIVIISIS.

3. diviisi spordikomisjoni korraldusel peeti jaanuarikuu teisel poolel 3. diviisi Tallinnas garnisonis asuvate väeosadevahelisi korv- ja võrkpalli võistlusi, millest võttis osa 6 väeosa meeskonnad. Esimesele kohale tulid nii korv- kui ka võrkpallis Sidepataljoni meeskonnad, omandades seega diviisiülema rändauhinna. L—ks.

OHVITSERIDE MALEVÕISTLUSED TALLINNAS.

22. jaanuaril s. a. algasid garnisoni spordikomisjoni korraldusel ohvitseride malevõistlused. Võistlusmänge peetakse ohvitseride keskkogus õhtuti. L—ks.

EESTI VEEREMÄNGU LIIT ALGAB TEGEVUST.

7. veebruaril s. a. kell 1600 peetakse Tallinnas ohvitseride keskkogu ruumes „Eesti veeremängu liidu“ asemikkudekogu koosolek, kus tuleb valimisele liidu esimene juhatus.

Asemikkudekogu koosolekust osavõtmiseks on kutsed saadetud Narva, Pärnu, Tallinna garnisoni, Tallinna ja Viljandi veeremängu klubidele; kolm esimest klubi on liidu põhikirjale allakirjutajad. Peale nimetatud veeremängu klubide tegetsevad veeremängu alal veel teisi klubisid, kuid nende asukoha teadmatuse tõttu ei ole võimalik olnud neile kutseid välja saata. Liidu asutajad näeksid, et asemikkudekogu koosolekust tuleksid osa võtma kõik Eesti veeremängu harrastavad organisatsioonid.

Asemikkudekogu esialgse kokkuastumise ja selleks ettevalmistustööde läbiviimise on võtnud enda peale Tallinna garnisoni veeremänguklubi juhatus. L—ks.

Kõige kasulikumalt ja soodsamalt ostate oma

mööbli
VEENUS'e
suuresf.

Töö headus rahuldab ka
kõige nõudlikuma ostja.

MAKSUTINGIMUSED SOODSAD.

Äri Narva maant. 19.
Tehas Magasini 3-b.

Tallinn.

Tel. (20)404.

SISUSTIK: Kindral P. Lill 50. aastane. — K. R. Pusta. Verduni sõdur A. Maginot. — A. Normak. Prantsuse sõjaminister A. Maginot † — Georg Meri. Esimene rahvusvaheline desarmeerimiskonverents. — Vaatleja. Uue aasta õnnesoovidest meie ohvitserkonnas. — A. Traksmann. Kaitsevæe kasvatus ja väljaõppe alalt: Uusi eeskirju. — H. Sepp. Põhjamaade 25-aastase sõja lõpu periood. — Taktika alalt. — Öhu- ja gaasikaitses alalt. — I. Erialade kursused ohvitseridele 2. diviisis. — J. L. Talvise lahingutegevuse iseäraldusi. — N. Rg. Lähikäik traattõketes j. m.

Vastutav toimetaja kolonell A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

Toimetus ja tallitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „ÜHISELU“ trükk, Tallinn, Pikk tän. nr. 42.

Uudis!

Uudis!

II Kaitseväe spordikalender.

SISUKS muu seas :

Kehaline kasvatus 1. diviisis
" " 2. "
" " 3. "
" " K. ü. õppeasutistes
" " Merijõududes
" " Tallinna garnisonis
" " Õhukaitses
" " Piirivalves
" " Läti kaitseväes
" " Soome "
" " Leedu "

Kehaline kasvatus Poola kaitseväes
Laskesport Eestis
Maailma laskerekordid
Eesti "
Maailma lennurekordid
Hobusport
Riigikaitselisest õppusest koolides
Veeremäng
Maailma, meie ja naabri kaitseväge rekordid j. n. e.

Hind 1 kroon.

Müügil „SÕDURI“ talituses TALLINN, Toomkooli 7.

Osaühisus

**TALLINNA
KÜLMETUSHOONE**

Võtab hoiule

kõiksugu kiiresti
rikkiminevaid

kaupasad

suurel ja väikesel arvul

Tallinn, Uus Sadama tän. 2.

Ilmus trükist

„SÕDURI“ KIRJASTUSEL

J. RIST

Nõukogude Venemaa

ja

tema sõjavägi

Sisuks:

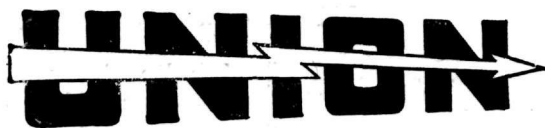
I osa. Maa. Rahvas. Riik.

II osa. Sõjavägi.

Hind 1 kr. 50 s.

Müügil „Sõduri“ talituses
Toomkooli tän. nr. 7, Tallinna.

Kaitseväge varustab nahaaga ja jalanõudega

Kõigil on võimalus veenduda nende kõrges väärtuses.

KAITSEVÄELASTE
erinõuetele vastavad jalanõud on müügil

Kaitseväge Majandusühisustes.

KUUKIRI

„EESTI KIRJANDUS“

Ilmub iga kuu lõpul. Tegev ja vastutav toimetaja: lektor J. V. VESKI.

Toimetus: mag. P. ARISTE (folkloor), prof. H. KRÜS (ajalugu), prof. A. SAARESTE (keel), kirjanik F. TUGLAS (kirjandus). Väljaandja: Eesti Kirjanduse Selts.

Kuukiri „Eesti Kirjandus“ on määratud igale eestlasele, kes on huvitatud rahvakultuurilisest edust. Ta pole ajaviitelugemiseks, vaid rikastab lugeja teadmisi.

Artiklid on asjatundlikult kirjutatud, seejuures aga kergesti asusaadavad ja käsitlevad tähtsaid küsimusi kirjanduse, keele, rahvaluule, ajaloo, rahvateaduse, muinasteaduse, ühiskonnateaduse, filosoofia, kunstide ja kultuuriarengu aladelt.

Arvustisi ilmub igas numbris algupäraste ilukirjanduslike teoste, tõlgete ja teaduslike tööde üle. Neid arvustisi võib lugeja usaldada, sest sihilikud, ühekülgised või asjatundmatud arvustised ei leia avaldamist.

Kaasandena ilmub „Eesti raamatute üldnimestik“, mis osutub eriti tähtsaks, sest ta sisaldab täieliku bibliograafilise ülevaate Eestis ilmuvast raamatuist.

Tellimishind 1932. a. on erakordselt odav ja kõigile kättesaadav: 5 krooni aastas, 2 kr. 50 s. poolaastas, 1 kr. 25 s. veerandaastas. Üksiknumber maksab 50 senti.

Varemaid aastakäikudest on saadaval järgmised: XIII—XVIII (1918/19—1924) hinnaga 3 kr. 60 s., XIX—XXIII (1925—1929) hinnaga 5 kr., XXIV—XXV (1930—1931) hinnaga 6 kr., nakkõites 2 kr. kallim. Aastakäigud I—XII (1906—1917) on müügil otsas; mõningaid üksiknumbreid on saada hinnaga 50 senti.

„Eesti Kirjanduse“ varemast aastakäigud on hinnatavad kui väärtusliku ja mitmekesise sisuga mahukad köited, mis millalgi ei vanane, mille väärtus ajaga koguni kasvab ja mille võib omandada odavasti. Seepärast on ka kõik esimesed köited juba müügil otsas.